

B. C. U.
N 225179

BIBLIOTECA ZIARULUI

UNIVERSUL

V. Demetrius

Nr. 5

VIETI SDROBITE

ROMAN

BUCUREȘTI

EDITURA SOCIETĂȚII ANONIME „UNIVERSUL”

Str. „Ada Brezoianu” No. 11

1926

BIBLIOTECA ZIARULUI

UNIVERSUL

V. Demetrius

Nr. 5

*Pentru ca n-aveți, dragii mei, decât
puterea, în orice caz, să vă
amintăți și să vă inspirați.*

VIETI SDROBITE

1941

ROMAN

BUCUREȘTI

EDITURA SOCIETĂȚII ANONIME „UNIVERSUL”

Strada Eroilor No. 11

1926

BIBLIOTECA CANTAREALA UNIVERSITARIA
BUCUREȘTI
 Cota 235779
 Inventar 774425

DE ACELAȘ AUTOR

LUCRĂRI ORIGINALE:

- „Versuri”, 1901, vol. epuizat;
- „Trepte rupte”, versuri, vol. epuizat;
- „Puterea vrăjilor”, nuvele, ed. III-a;
- „Tineretea Casandrei”, roman, ed. II-a;
- „Sonete”, vol. epuizat;
- „Cântarea”, nuvele premiate de Acad. Rom., ed. II-a, edit. H. Steinberg;
- „Canarul Mizarotropului”: versuri premiate de Acad. Rom., vol. epuizat;
- „Școala prof. Episcopului Gherasim”, nuvele, ed. III-a, edit. H. Steinberg;
- „Dragoste neîmpartășită”, nuvele, vol. epuizat;
- „Strigoii”, povestiri fantastice (folklor prelucrat), edit. H. Steinberg;
- „Orașul Bucuriei”, roman, edit. „Universala”, Alcalay & Co.
- „Mata Dumbărân”, sfârșitul romanului „Orașul Bucuriei”, ambele vol., lei 33;
- „Păianjenul Rabinitului” roman, edit. Casa Șc. (lei 1.50);
- „Domnul Cotonel” roman, edit. „Universala”, Alcalay & Co.;
- „Pentru părerea tău”, nuvele (lei 12, edit. Sococ & Co.;
- „Domnul Deputat”, roman, edit. „Universala”, Alcalay & Co.;
- „Povestiri și povești”, (lei 15), edit. Cartea Rom.;
- „Vagabondul”, nuvele, edit. Casa Șc.;
- „Unchiu. Năstase”, roman, edit. Sococ & Co.;
- „Fecioarele”, versuri, edit. „Universala”, Alcalay & Co., lei 35.
- „Norocul cucaanei Frosa”, nuvele, lei 40.

TRADUCERI:

- „Floare de Mai”, roman, de Blasco Ibanez, edit. „Universala” Alcalay & Co.;
- „Leonarao di Vin i”, „Învierea Zeilor”, „Gioconda”, roman în trei volume de Dimitrie de Merejkovski, edit. Sococ & Co.
- „Sub cerul Parmei”, („La chartreuse de Parme”), roman de Stendhal, în două volume, edit. Sococ & Co.;
- „Pe ru cel mare”, roman de Dimitrie Merejkovski.

VIETI SDROBITE

— ROMAN —

Incet, trenul se opri. Locomotiva pufăi, parcă-și da duhul, — hotărît că nu mai putea merge ! De-o săpătămână incheiată se târise, balaur trândav, de pe câmpiile Siretului până aci, la un kilometru departe de Gara de Nord.

De zeci de ori stătuse, neputincioasă : îi fuseseră cercetate cu deamănuntul mădularele betege : fusese îndopată cu lemne, cu cărbuni, după cum se găsea, ca să le schimbe în jărătie și 'n abur, și-acum, la doi pași de ținta cea de căpetenie, unde s-ar fi putu ospăta cumsecade și tămădui poate, istovise, înțepenise.

Puternica, sprintena locomotivă de odinioară, simbol de datorie împlinită desăvârșit, spintecătoarea văzduhului, înghițitoarea de spațiu, alergătoarea, gata să sboare parcă, nu-și mai cunoștea, nu-și mai amintea destoinicia, îmbătrânită, damblagită. Nu-și mai cunoștea stațiile, și le înmulțise, — parcă ar fi mers pe roate pătrate, așa rămânea oriunde înțelenită locului.

Da, și i se și ceruse o muncă nesăbuită ! Nu avusese odihnă ; nu fusese îngrijită, adăpată cu grije, și cărase, cărase ! cărase milioane de ocale de carne omenească, peste puterile ei de uriaș și de mașină cu incheeturi, cu șurupuri, cu obezi, arsă de foc, însuflețită de abur și de clocot.

Și-acum, cât puhoi omenesc era înghesuit în cămarile acătate de ași ! Se întorceau la căminuri resturi de armată, funcționari înși fugiți numai de spaimă, din Capitala ce avea să fie ocupată militărește de inamic,

Om de om se strivia în vagoane, pe culoare, pe platforme, pe scări, pe tampoane. și un furnicar întreg tăbărise pe acoperișuri. Clasele își pierduseră numerele. Nimeni nu mai ținea seamă unde răzbește, unde se aciuiază, în zorul imbulzeții și în disprețul tuturor deosebiriilor. Odată cu încheierea păcii cu Germanul și cu venirea apoi a armistițiului, hotărât aducător de pace, soldaților nu le mai păsa de ofițeri, înăcrți împotriva-le, marteri ai revoluției rusești, ai prăbușirii cărmuirii și rangurilor.

În tren: nici canapele, nici bănci, nici geamuri la ferestre, — ferestre desfundate, ca la casele pustii și în ruină, la toate clasele deopotrivă de murdare, de batjocorite.

Dela Cluj, toată îngrămădită mulțime, așa trudită cum era, de nopți nedormite, de strânsoarea înghesuției, de duhoarea coctă sau rancedă a respirațiilor multe, se scutură, se trezi, și voi să vadă, să zărească, barem de departe, Bucureștii.

Prăfosul, noroiiosul București, cu străzile alandala, înghețat în vremea iernii, înăbușitor vara, se înfrumusețase în amintirea celor ce plecaseră din el de doi ani; fusese alintat, deavalma cu cei drag, lăsați acasă, cu pacea, cu tihnă, cu vechile obiceiuri și tabieturi. Li se năzăria tuturora ca un liman, ca un pământ al făgăduinței. Belșugul lui, înlesnirea traiului, femeia dorită, zarva din el niciodată primejdioasă, trecere de vreme, laz de multe ori, mulțumirea tuturor capriciilor, fără să facă moarte de om careva, toate acestea împodobiau Capitala, o divinizau.

Vasile Boteanu, desfăcut din ghemul de oameni, eșit val vârtej din împinsoarea lumii, ce voia să coboare din vagon, fără să aștepte o clipă, întoarse capul spre tren, i se păru că a uitat ceva.

Ridică greu pleoapele, cu două silințe: ca să-și aducă aminte ce ar fi putut uita și ca să vadă trenul, în care călătorește vreme de o săptămână, nedormind decât cu capul rezimat în nestire pe umărul altuia, nespălat, hrănit pe apucate și pe sponci.

De ce mai voia să vadă hodorigita căruță, nu-și da socoteală. Fantazie ciudată, a unei minți istovite! Pe negândite

omul se porni iară, la drum, luat de pâlcul negru al celorlalți, către calea Griviței.

Nu uitase nimic alta. Vasile Boteanu, decât cea mai obișnuită ispravă, aceea pe care o făcea dela vârsta de un an, cu ușurință, fără să cugete, tot așa cum își purta mâna, cu solzi de murdărie pe ea, la genele cleioase, la gură, ca să îmbrace. Uitase să meargă, să calce, să pășiască!

Incețată minte îl călăuzia bine, dar picioarele nu se mai supuneau ca unelte istețe și supuse. Omul suferia de mișcarea lor.

Privi în juru-i la mulțimea de tovarăși. Toți, dar toți, se clătinau, mergeau șoldii, cu picioarele ca desperechiate, gheboșați, se loveau unu! de altul. Păreau beți, păreau zănatici!

Indelungata ședere în striviala nemișcării le înțelenise furca trupului. Fieștile seule de umblat își pierduseră volnicir și deșteptăriunea, se prostiseră!

Boteanu se gândia că altădată ar fi răs cu hohote de oameni călcând așa, schimonosiți de umblet ca într'o beznă și cu mădulare de lemn. Acum însă nu avea putere să râdă. Nu poate râde un om sleit de vlagă, cu mintea împăjenită.

Trist, degustat, Vasile se uita mereu la pașii de nebun ai celor dinaintea sa și înota și el cu picioarele, de zor, mai departe, către casă.

— Iată că suntem acum și la București!... dădu din cap, un om potrivit la statură, ca și Boteanu, cu mustața roșcovană, îmbrăcat militărește. Ne-a ajutat Dumnezeu!... Credeam că are să-mi plesnească inima de emoție, când voiu intra în Capitală.

Vasile își aduse aminte că-l cunoștea de mult, pe cel care-i vorbea și mergea în pas cu el: era Hermann Goldenberg, vopselar, negustor mic, pe undeva prin calea Văcărești, Slăbi nersul, — acum se mai împiciorogase, — și, la răstimpuri, schimba câteva cuvinte.

Nu se întrebau de unde vin: ca să nu afle aceleași și aceleași suferințe: foame neodihnă, murdărie, boale, moarte, hoții și privilegiați, învârtiți. Măsurându-se unul pe altul, văzuseră că erau amândoi dintre cei cari au îndurat din plin greutatea vremii. Cu învișunare, doriau, voiau să uite!

Năzuiau să se treziască în vechiul lor pat, de doi ani părăsit, între nevastă, copii și să reia fără nici o suvenire viața de altă dată, dinaintea războiului. Să reia seninele ocupații de odinioară !

A ! firește, nu după întâia noapte sau zi, ci după mai multe, de odihnă adâncă, de somn neturburat de sgomot și de grije, somn îndelungat, și după multe spălături peste toată carnea aceea omen-ască, plină de înfiorare, de suferințe, obidită ca o sdreantă, de opincă desfundată, prin noroi și prin sloată, suptă de ptauchi, răcăiță, greblată cu mânia de unghiile crescute ghiașe ! Numai după mult somn, multă spălătură și hrană caldă, gustoasă, aburind în farfuriile albe, avea să se pună unii și lega bine capetele vieții de acum, înfășurând de aceea de altă dată.

Tovarășii trecură prin dreptul gării de Nord și băgară de seamă schimbarea ce se înfăptuise : intrarea din calea Griviței spre gară se lărgise mult. În poftida unei grădini, și tramvaiul electric venia acum până în fața gării. Intorșii din pribegie stătură câțva, gânditori :

— Ți-aduci aminte, domnule Goldenberg ? tramvaiul electric se opria în strada Polizu. Nemții l'au împins unde trebuia.

— Oameni practici ! Cine știe ce cărau ei ! Nu l'au făcut de dragul nostru.

— Adevărat ! Dar o să ne folosească și nouă ! Ești tare ostent ? întrebă Vasile.

Hermann, scârbit, dădu din cap, fiindu-i silă să mai răspundă da, ea și cum n'ar fi fost în stare cu o vorbă sau cu nouă, să mărturisească osteneala lui.

— Hai, să intrăm... Poate găsim ceva de mâncare. O țuicușă, și încă n'ar strica.

— Să ne odinim, domnule ofițer, pe câte un scaun, murmură Goldenberg.

În galantarul băcăniei și cârciumei erau o sumedenie de pungi de hârtie, pline.

— În locul atâtor bunătăți, uită-te, domnule Goldenberg !... Ce să fie în pungile astea ?

Goldenberg se uită de aproape :

— Cărbuni, mangal, Inchipuești-ți, domnule Boteanu ! E mizerie neagră și în București !

Intrară. Prir: rafturile mai mult goale erau felurite surogate. Intr'un sac cu buzele răsfrânte, supărat parcă, în loc de orez, era arpăcaș.

Cerură câte o țuică, scotocind cu ochii încăperea mahnită. Se lăsară pe o bancă, mai în fundul localului. Un băetan le aduse băutura.

— Dă-ne ceva lângă ea ! glăsui Vasile. Masline, salam, cașcaval, icre !

Băiatul holbă ochii, zâmbi dulce, parcă zicea : „Glumeți mușterii !”

— Nu este, băigui el.

— Nici pâine nu aveți ?, tresări Hermann.

— Să întreh pe jupânu ! își prelinse flăcăiandrul privirea pe fetele colbuile, ale celor doi oameni.

Patronul se apropie.

— Dumneavoastră veniți din Moldova... Și eu am picat acum două săptămâni. Am ceva, — pentru casa mea. Chiftele. Se găsește carne cu greu... Se tae la puțul lui Crăciun, afară din oraș. Dar am o pâine t... plescăi din buze cărciumarul, jimplă de-a noastră, de București, grâu curat de-al țării !

— Nu mai spune ! se însufleți la privire Goldenberg.

— Adu, camarade ! se rugă și Vasile Boteanu.

Când văzură pită albă, pufoasă, proaspătă, rumenă și lucitoare la coaje, obosiții oameni se întinseră depe scaunele lor, își lungiră gâtul, ochii le străluciră, își trecură limba, desgustată până atunci, pe buzele ofilite.

— E jimplă adevărată ! strigă Vasile.

— E jimplă, domnule, zău ! strigă Hermann. Să trăești, negustorule, îl mângâie pe haină, pe crâșmar. E pentru noi toată, nu'i așa ?

— Se'nțelege ! Pofțiți. Vă aduce și chiftelutele. Aveți o jumătate de jimplă aci t...

— Să ne aduci o litră de țuică ! ceru Vasile.

Fostele cătane împărțiră pe din două pâinea cu scumpătate. Rupând cu mâna din ea, o mângâiau cu ochii.

Li se părea un semn bun, de reîntoarcere la vremea păcii

și belșugului, pita albă, — ca și cum fuseseră întâmpinați cu ea la coborîrea din tren. Băiatul prăvăliei aduse din greșală o jumătate de kilogram de țuică. Ei nu luau seama și beau și mâncau. Fiecare avea câte o chiftea și câte un sfert de pâine... albă!

— Ai copii, domnule Boteanu?

— Am trei! ce-o fi pe-acasă? Parcă aș sbura și-mi vine să mai întârzii. Mă tem! M'am însurat de tânăr, la douăzeci și patru de ani. Am un băiat de unsprezece ani, o fetiță de nouă și un băiețel de șase. Nu știi ce e în sufletul meu! Mi-a fost dor de ei, năpraznic! Numai dorul m'a ținut în viață! Și, domnule Goldenberg, — ne cunoaștem de copii noi, ți-aduci aminte? — îți spun pe conștiința mea, că venise un timp, când îmi luasem nădejdea că o să-i mai văd și începusem... nu să-i uit! ci să-i adorm în cugetul meu, să-i aștern în inima mea, ca într'o lacră. Pricepi? Nu mai credeam nici în păstrarea vieții mele, nici într'a lor.

Țuica îi amestecase pe amândoi foștii soldați, îi mai înzdrăvenise însă și-i făcuse vorbăreți. Tot mai insuflăcit, pe bancă alături, sorbind din când în când din țuicuri, vorbeau și Vasile urmă:

— Mă gândiam așa: sunt patru acolo, trei copii și nevasta! De toată lumea cealaltă, de neamuri, nu-mi păsa! Înțelegi? Sunt patru ziceam. Toți, nu-i cu putință să mai fie în viață! Care o fi murit? Care? Voi vedea! Și rînd pe rînd îl socotiam pe vreunul mort — mă pricepi? — și-l plîngeam. Și pentrucă mi se părea că trebuie să fie unul din patru pierit, și pentrucă nu știam pe care să-l socotesc dus dintre vii, ca să-l uit de acum... Ah! Așa: o vreme i-am adormit pe toți în cugetul meu. Dar iar mi i-am adus aminte!

— Și ai aflat ceva despre ei? întrebă Hermann.

— Cred că sunt teferi toți.. Adică, știu eu? Am scrisoare din partea nevestei — ea trăește, dar parcă mai e ceva...

— Să dea Dumnezeu bine! închină Goldenberg, ridicînd pîhăruțul. Și eu am vești despre ai mei.

— Să mergem! grăi Vasile și plăti toată gustarea.

Era către prînz și părea în amurg, sub cortul cenușiu al cerului înorat. Pe ulițe era mișcare. Tutungerii se înfiintaseră

la colțuri bune de răspântii, pe trotoare. Rar trecea câte o birje, cu mușterii și aceea, o caricatură de birje: rablă ea, mârtoage hodorogite caii. Mormane de gunoae dospiau din loc în loc.

Intremați un pic, mai voioși, cei doi oameni luau seama la schimbări, cu nepăsarea oboselii și-a grijii lor amorțite. Vorbiau între ei verzi și uscate:

— Nu purtai barbă, domnule arhitect.

— Unde te puteai bărbieri cumsecade ? zise Boteanu. Mi-am lăsat-o, de când am fost în tranșee. O s'o rad. Mi-am mai cioplit-o acuma... Am auzit, — se întoarse Vasile, către tovarășul său, — că Ovreei dumneavoastră, nu s'au purtat frumos, unii.

Goldenberg infruntă privirea oțerită și răspunse îndată:

— Nu s'au purtat cum trebuie nici toți Români dumneavoastră, domnule ofițer. Asta o știți ?

Vasile se trase de barbă, tare. Nu-i plăcuse răspunsul îndrăzneț. Se închea o tăcere ursuză între ei. Hermann se temu, că va trebui să se despartă de o veche cunoștință, de un ofițer, de un Român, lăsând să se creadă că el însuși e un dezertor, un invârtit.

-- Eu unul mi-am făcut datoria, borborosi el destul de tare. Fără nici o vină m'au scos în cele din urmă din linia de foc. Am aflat mai apoi, că așa era ordin. Că nu mai aveau încredere în Ovrei. Și eu am luat parte la șapte atacuri la baionetă ! O să se descurce lucrurile astea !...

— Da, ar fi bine să se limpezească. De ce să vă urască lumea, dacă este adevărat că sunteți tot atât de buni Români, ca și noi ! Să vă dea drepturi, atunci, dar numai atunci !

— Și toți dezertorii și toți trădătorii să fie băgați la pușcărie !

— La dubă !

— Dar o să-i vezi, începuseră să șoptiască Hermann, o să-i vezi, domnule Boteanu, pe mulți din ei cinstiți și înaintați. Și poate o să-i vezi pe unii decorați ! Ține minte vorba mea ! Imi cunosc eu țara și pe oamenii ei, răsă chitic, în mustața-i roșie, Hermann Goldenberg.

Se despărțiră, strângându-și mâinile, Vasile dând cu tă-

rie din cap, că nu se poate întâmpla cele ce spunea Hermann, că mișei vor fi dați judecății, că altă lume, numai de dreptate va să înceapă.

Goldenberg o luase pe strada Manea Brutaru; Boteanu merse înainte, văzu ministerul de finanțe—neschimbat; privi în sus și în jos pe calea Victoriei — și ea aceeași; îi trecu pe dinainte, ca o vedenie, Palatul Regal, cu steagul fălăind de-asupra ceasornicului. Zămbi, ca la două icoane scumpe, Reginei și Regelui, atât de greu înfăptuitei României Mari. Se văzu pe sine, cel de odinioară, subțiratic și elegant, oglindindu-se într-o vitrină, plimbându-se prin vălmășagul liniștit al căii Victoriei, între Palat și Bulevard.

Intră pe strada Lascar Catargiu, cu nedeslușite gânduri, mijind printre amintiri și imagini, înegurat puțin de țuca băută.

Coti în strada Luminei. Aci locuia cumnatu-său, soțul unei surori a nevestei-si. „O fi acasă? se întrebă Vasile. Cumnată-mes este, de sigur! Aș putea afla, ce fac ai mei, cu o clipă mai de vreme. Nu! Lasă-i! El: o pușlama! Foarte bun băiat înaintea, avocat de talent, tot timpul războiului însă n'a făcut decât afaceri. Printr'un minister, printr'un general sau printr'o femeie, amanta vre-unui grangure, — nu știu! Na văzu, frontul! Goldenberg avea dreptate, cel puțin față de cumnatu-meu! Azi e milionar!”

Pe nesimțite, luat de indignare, ajunsese înaintea liniilor de tramvai și a statuii Catargiu. „Puteam să iau tramvaiul”— își dădu seama Boteanu.

În strada Cometa, începu să-i bală inima. Cu pieptul înainte începu să calce pripit, avântat. Degetele drepte începură să frământa nervos inelele bărbii. „Am să-i văd pe toți! Pe ăl mic, pe ăl mare, pe Julieta! Și Olga, săraca, ce-o fi făcut cu ei toți?... Ce grije pe ea!... Și spaimă! Din atâta dragoste „să nu aibă parte de mine doi ani!”

O femeie îi trecu pe dinainte, un cârd de copii țipa, în-curca trotuarul; oameni treceau în pas rar, dar Vasile Boteanu, zărindu-și locuința de departe, se uita la ea, ca și cum ar fi fost de sticlă și ar fi putut vedea înlăuntru ei; n'o mai vedea decât pe ea și veni înțins în curte, ajunsese la ușă, o deschise grăbit și intră.

Din marchiză trecu în sala despărțitoare, pătrunse într'una din odăi, în care fără să-și dea seama auzise glasuri.

Nevastă-sa era acolo! Era înaintea lui! Vasile o privi, — o masă îl despărția de ea. Femeia, când se deschisese ușa, abia ridicase capul. Acum se uita la bărbatul ei, cu ochii holbați.

El socolise că o va lua în brațe, că o va săruta de o sută de ori, pe ea și pe copii, Florea, copilul cel mic, de șase ani, era și el de față, — iată-l!

Soția își privi bărbatul, câteva clipe nedumerită, apoi îngrozită. Brațele ei voiau să se înalțe, pieptul i se ridică de odată și brațele căzură din dreptul umerilor, până unde se ridicaseră. Pleoapele femeii se închiseră peste imagina sigură dinaintea ei, a soțului.

— Vasile! țipă ea, se dădu pe spate, răsturnându-se, leșinată de emoție.

Bărbatul voise să vorbească, și nu putuse. Văzându-și nevasta căzând, se desmeteci din înțepenirea sa. O ținu să nu cadă buștean. O așeză pe canapea, când un țipăt subțire și ascuțit îi sfredeli urechile. Copilul, Florea, neștiind de fel cine e omul acela negru-cenușiu, bărbos, din pricina căruia maică-sa țipase, căzuse, avea să moară poate, era înfricoșat, tremura tot și, îndrăzneț, se repezise în cele din urmă la taică-său, și-l lovise cu pumnul.

Apoi, prinzând și mai mult curaj, îl trase de o mână pe omul străin, ca să-l dea la oparte.

— Ce cauți aici, hoțul? Te spun la Nemți! Te spun lui Franț!

Fără să culeagă cele ce îngăima copilul, lăsându-se smucit de mână, Vasile zise, purtând de grije mai departe leșinatei, descheind-o la piept:

— Prostuțule!, nu-l mai cunoști pe tălicu?

Dar nici băiatul nu lua seama la vorbele omului urit și cu barbă murdară, galbenă ca tutunul mahorcă.

ȘOAPTELE GREȘELII

Boteanu dădu buzna, în cele din urmă, la bucătărie. Voia s'o cheme pe servitoare, ca să-și îngrijească stăpâna. Se temea că Olga, trezindu-se, și văzându-l lângă ea, s'ar spăi mânta și ar leșina iară.

El avea să dea fugă până la o frizerie, dela care avea să se întorcă ras, cu mutra de odinioară, pecăt se putea. Copilul îl făcuse, dar se uita la el posomorit.

— Tot tu ești, Paraschivo! se miră Boteanu, găsimd înaintea mașinii de gătit, pe bucătăreasa luată în serviciu cu vro șase luni înainte de plecarea lui la război.

Fără multă strădanie, după ce-l priviseră un crâmpei de vreme, ochii Paraschivei se bucurară, îl cunoscură. Femeia își duse un colț al șorțului la gură, ca și cum trebuia să se șteargă, pentru a vorbi din toată inima, și zise luminată la chip :

— Bine-ai venit, domnule!

— Ascultă, Paraschivo! se grăbi stăpânul să lepede vorbele ce le pregătise, — conia a leșinat, e întinsă moartă pe canapea.

Servitoarea se și porni. Boteanu, urmând-o, rostia mai departe :

—Nu m'a cunoscut. Eu dau fuga la bărbier, să-mi dau jos barba, care a speriat-o. Pe urmă să pui de scădat. Să-mi pregătești baia...

Paraschiva îl cunoscuse. După voce, poate! Și totuș parcă nu, căci îl privise mult și numai după asigurările privirii, înțelesese cine este. Găsise în figura lui, sub toată noaptea și sălbătăcia bărbii, acel ceva caracteristic, care deosebește un chip de toate chipurile cealalte. Il recunoscuse și Olga, dar mai greu. Și se îngrozise, ca și cum văzuse în ruină, ceea ce fusese păstrat în amintirea ei frumos, apropiat, simpatic.

Cum visase el să fie primit! Cu chiote de fericire, unul căzând în brațele altuia; toți cinci strânși unul într'altul, un mănunchi legat și scuturat de iubire, de bucurie, un sfert de ceas! udat de lacrimi, în ciripit de sărutări și de alintări!

Ce nerozie să viseze omul, și cum nu poate bietul om.

chiar dacă a călcat pe mâni sburate din umăr, pe gâturi gâl-gâind de sânge, în măruntae omenеști, chiar dacă a ucis, da! nu poate să se păstreze la clipa de față, să-și adaste ziua de mâine fără inchipuire! Nimic nu-l tămăduеște pe om de plăsmuire, de nemernicul de vis!

Boteanu se opri la o frizerie din strada Primăverii. Pe când briciul lucra, omul se gândia necurmat acasă! Nu-și văzuse copiii... Ce făceau fata și Mitică, băiat de liceu acum, poate?... În casă, parcă nu se schimbase nimic. Toate lucrurile erau la locurile lor. Poate că nu luase el seama bine... Nici n'avusese când! Dar și dacă lipsia ceva, ce însemnătate avea? Sufletele, sufletele să fie aceleași, să nu se fi pierdut ceva din apropierea dintre ele, din dragostea lor, unul pentru altul... Doi ani trecuseră, de când copiii nu mai aveau tălă, de când soția nu mai avea bărbat. O întregă epocă, trecătoare, firește. Dar nu simți vremelnicia unei epoci, decât după ce ai trăit-o. Ai simțământul că se statornicește. Te face să crezi așa, desnădejdea, repetarea zi cu zi a acelorași întâmplări, piedici, da. Ești inclinat să crezi așa, și atunci când fii prieste. Cei care făceau strălucite afaceri, când alții piereau în lupte și'n spitale, doriau să se prelungească războiul și ajungeau să-l creadă nesfârșit.

Vasile își aduse aminte și de altceva. Avusese și el un roman, — Marieta, sora de caritate. Fusese rănit pe front, și-l îngrijise ea, apoi...

Bărbierul isprăvisе, îi ura „să vă fie de bine!“ vorbe care dobândiau înțeles de astădată. Boteanu se uită în oglindă, cu încordare, curios.

Părea mai tânăr acum. Era curat la față; se păstrase obrazul sub călțul des al bărbii neșeselate. Omul căuta să afle dacă seamănă leit cu cel de altădată, cu civilul, care începea iarăș să fie, cu arhitectul Vasile Boteanu.

Se găsi palid, slab, trecut oleacă. „Am vestejit! se gândi el. Atâta sânge, cât am văzut, mi l'a stors picătură cu picătură pe al meu“. Și își aduse aminte, cum îl răsturnase, cu un glonț de revolver, peste o movilă de pământ, dela buza unui șanț inamic, pe un Neamț mare, bălan, cu ceafă albă, și cu barbă...

Indrumându-se către casă, Vasile se simți de odată foarte ostenit. Ii era somn de-i cădeau pleoapele. Emoția revederii a lor săi il ostenise și ea, după ce il trezise cu țâria narcoticelor.

Acum nevastă-sa il zărise depe fereastră, il aștepta. Miti-că, băiatul lui cel mare, il primi din marchiză, sări de gă-tul lui, iar Olga nu pregetă să se apropie și ea. Soț și soție, cu ochii uzi, se sărutară.

— Acum te cunosc ! Cum m'am speriat de barba ceia săl-batică ! Nu mai erai tu !

— Dar unde e Julieta ? întrebă Vasile, și il luă în brațe pe Florea, răsând cu drag de mutra lui, încă prelungă de mirare, de privirea lui neîncrezătoare.

— Pupă-mă ! il pofti tata pe micuț.

Copilul se supuse, neștiind însă dacă omul acesta e tot eel de adineaurea, al cu barbă.

Se așezase masa. Trecură în sufragerie.

— Unde e Julieta ? N'o așteptăm și pe ea ?

Repede, pentrucă i se mai pusese odată întrebarea, Olga răspunse :

— Nu. E la soră-mea... N'am știut că vii !

Paraschiva aduse la masă. Lui Florea nu-i plăcea primul fel de bucate. Vasile il sărută pe mofturos și il așeză lângă el.

— Mi-e mai mult somn decât foame. Sunt tâmpit de neo-đihnă ! Mă culc pe canapea, pentrucă nu sunt destul de cu-rat... Dar să nu crezi că... am ceva gângăanii pe mine ! zâmbi nevستی-si, Vasile.

Hotărit să doarmă, de cum încredință capul odihnei și închise pleoapele, începu să viseze și, numai decât, simți că se prăbușește într'un abis, în beznă. Nu mai visă, dormi ca un bolovan sub o movilă de pământ.

Olga își luase copiii, de mână și-i dusesese în camera lor. Le șoptise să nu facă sgomot. Băieții ieșiră pe afară. Muma ră-mase singură.

„Dece m'am îngrozit ? se întreba ea. Dacă l-am cunoscut, dece mi-a fost frică ? Dacă nu l-am cunoscut, cu atât mai pu-șin ! Nu-l mai așteptam ? Nu mă pregălisem în destul sufle-tește, ca să-l văd ? Imagina lui nu se ștersese cu desăvârșire din ochii mei ! Ce n'am văzut, sau am văzut în fața aceea că

pământul, bărboasă, de-am leșinat de spaimă? Ce mi se năzărise? Ciudat lucru! Mai întâi te sperii sau te bucuri, și apoi afli pricinile emoției tale, — dacă le afli! Și aproape tot ce faci, cele mai însemnate fapte, necugetate mai dinainte, afli mai târziu de ce le-ai săvârșit, le motivezi, iar în deobște le scuzi!”

Femeia începu să perindeze în minte tot ce se petrecuse din ajunul ocupației germane. Bărbatul îi fusese mai de demult mobilizat. Cu atâtea mișcări de trupe, cine știe unde se găsea. Se vorbea de prăpăd; oștile românești fuseseră zdrobite. Toată iumea civilă se pregătea să plece în Moldova, iar de-acolo poate în Rusia! Se temeau să stea pe loc, mai ales de Bulgari, de Unguri și de Turci, socotindu-i că dau foc caselor,ucid, pradă, pângăresc. Nu se presupunea că Germanii ar putea și ar voi să-și opriască tovarășii de sacrificii și de victorie, dela petrecerile, dela răzbunările lor.

Olga fusese la socrii ei, ca să-i întrebe ce să facă? Aceștia nu plecau nicăiri. Aveau să stea în casa lor, nu pricepeau să pribegiască în necunoscut, să nu știe unde vor dormi și mânca. Aci, puteau să fie jefuiți odată, de nouă ori, dar tot avea să le rămână o cămăruță a lor, numai a lor, a amândorora. Olga, și ea, să nu cumva să plece! Cu trei copii mici, o tânără fragedă ca ea, în vagoanele țicsite, feriască Dumnezeu! Bătrânii auziseră de copii aruncați pe fereastră din tren, striviți în îmbulzeală, morți de năduf!

„Dar când ai aflat, mamă, nenorocirea asta?” întrebase Olga pe soacră-sa. „Eri chiar a venit un om pe jos, de dincolo de Buftea; a sărit din tren, că nu mai putuse suferi!” zisese bătrâna... „Și nu știi? urmase ea; du-te repede acasă! Nemții vin chiar acum. Nu mai pornește nici un tren din găurile noastre!”

Era adevărat. Lumea se împuținase pe ulițe. Plecaseră jumătate din Bucureșteni, iar cei rămași se ascundeau pe semne. Ici colo, la câte o fereastră, câte un bătrân, câte un copil, se trudia, cu fruntea lipită de geam, să vadă până în capătul străzii. Olga veni într-un suflet acasă, unde o așteptau îngrijorați copilașii. Parasehiva. Mai avusese o servitoare și-i dăduse drumul, din economie.

Cu copiii, cu bucătăreasa, se urcă în pod. Luminară locul întunecat, făcură culcușuri bune. Întinzând pe jos așternuturile. Se gândiau să-și gătiască acolo. Copiii începură de grabă să petreacă de minune. Se jucau deavațascunsele pe după grinzii, pe după mobilele cărate acolo spre păstrare. Închipuirea copiilor e mai rodnică într'un pod, decât într'un palat.

Prin Paraschiva, pe care tot fusese nevoită Olga s'o trimeată după pâine, după ce te miri ce, muma aflase că Nemții au venit, că e liniște de cimitir în oraș, că până acum nu s'a întâmplat nimic și că veneticii vor fi găzduiți prin casele oame-nilor.

Zile de așteptare și mai încordate și mai îngrijorate urmără. Într'o zi, Paraschiva o chemă pe cucoană. Un domn ofițer voia să-i vorbească. Servitoarea îl poftise în casă.

Abia stăpânindu-și bărbia să nu tremure, cu picioarele moi, Olga se ivi înaintea Germanului, care se ploconi respectos și ridică apoi capul ! „Onorată doamnă, vorbe el nemțește, cu voia dumneavoastră, aș voi să locuiesc aci”.

Atâta limbă germană Olga știa, învățase la călugărițe. Dar nu găsia cuvinte, ca să răspundă, și nici nu știa ce. Îngăimă atât : „da, înțeleg, mă rog !”. Ofițerul se rumeni la chiro, ca o fată. Băgase de seamă că doamna e îngrozită, pe deoparte, iar pe de alta îl nemulțumea, că va fi nevoie să vorbească limba celui mai dârz inamic al patriei lui, franceza.

Și fără să știe cum și când, Olga își aducea aminte acum, că se așezaseră pe scaune, și ea și tânărul ofițer, că o liniște mare se așternuse blândă pe inima ei. De unde purcesese liniștea aceia ? din vorbirea cu stângăcie a limbii franceze ? din ochii mari, albaștri, frumoși, ai ofițerului prusac ? Din vădită lui bună creștere ? Olga nu știa !

Paraschiva adusesese dulceață. Olga o servise, ca unui musafir, Neamțului. Copiii, unul câte unul, se adăogaseră la tabloul acesta de bună înțelegere, de conversație amicală. Urmă apoi o cafeluță, și Neamțul se împrietenii cumsecade cu înconjurul, privi în casă cu mulțumire. „Și el suferise depe urma războiului ! Ca să ajungă pânăla București, îndurase mult ! Locotenentul își ștersese ochii, amintindu-și, revăzându-și poate, căminul din care plecase și, îndată, zâmbise

mai întâi în zare, apoi copiilor, Julietei și lui Florea, pe care îi trase la el și-i sărută, lacom de mângâieri.

Avea să i se rânduiască un iatac. Și onorata doamnă fu rugată să fie sigură că nu va întâmpina nici o neplăcere, din partea ocupației germane. „Frantz Grünvald apără, cu prețul vieții sale, la nevoie, casa în care este găzduit cu prietenie. Și când aveți trei ingeri păzitori, onorată doamnă, vă temeți?” arătase el spre copii.

Olga își aducea aminte lămurit scena aceea, cu adevărată fericită, căci toată spaima îi fusese spulberată.

Dintru 'nceput, copiii îl iubiră pe Franz, ca pe un frate mai mare. Se juca cu ei, le făcea corăbii, chivere, căsuțe și coșoți de hârtie. Veșnic venia acasă cu buzunarele mantalei pline de bonboane, de cofeturi, de pesmeți. Imbiați, fără sfială, micuții tăbărau pe el, îi scotociau mantaua, iar după ce-l jefuiau, îl sărutau. Julieta și Florea rămâneau să ronțăie pe genunchii lui, bunătățile aduse.

Ofițerul strein mânca în familia găzduitoare, cât putea de des. El aducea atâtea și atâtea bunătăți, câte începuseră să lipsiască, și n'o mai ținea băerile pungii pe gazdă să le caute și să le cumpere. Numai rufe bune, observase Olga, că nu avea oaspetele. Avea puține. Ea avea, dela bărbatu-său, și-i oferi la o vreme. Cu atâta putea și ea răsplăti și cu o purtare de grije deosebită pentru iatac, bunătatea și „atențiile” lui.

Dorul de bărbat n'o părăsise. Necurmat se gândia la el, la cele ce va fi îndurând Vasile, pe când acasă era liniște, cald, belșug. Îl rugase pe Franz să afle dacă, printre prizonierii lor, este și locotenentul Boteanu Vasile. Nu era. Soția nădăduia că bărbatu-său e în Moldova unde, mai află ea, era tot așa de frumoasă vremea ca aci. Căci se ținu, ca o primăvară de frumoasă, iarna aceea, până la Bobotează.

De cum se așezase Franz în casă, neliniștea tuturor pierise. Copiii sburdau, Paraschiva cânta în bucătărie, ca omul scăpat de necazuri. Școalele se închiseseră și toți micuții erau acasă, ca în vacanță. Podul fusese părăsit, se 'nțelege, dar curtea și casa nu-i mai încăpeau. Numai ea, Olga, sbura cu gândul pe urmele tatălui copiilor, soțului iubit.

Franz, observase ea, nu-și îngăduia să fie vesel, de cum o

vedea tristă pe tânăra gazdă. O fura cu coada ochiului și, de cum ghicia o lacrimă în cugetul ei, o umbră de mâhnire, sta deoparte, visător și trist. I se întovărășia îndată, ca și cum nimic nu era mai firesc.

Olga izbutia să-și alunge vedeniile, să curme șiragul întunecatelor gânduri și întreba ceva de mântuială.

Copiii voiau s'o bage și pe ea în jocurile lor sburdalnice. Pe Franz îl aveau totdeauna: muma căuta să scape. Intr-o zi se jucau de-a baba oarba. Prinsul era sărutat și se făcea el babă oarbă: era legat la ochi și obligat să prindă pe altul. Picase Franz. Vedea poate pe lângă batista legată strâns peste ochi, sau nimerise din întâmplare, — Olga nu știa, dar, deși ea nu făcea parte din joc, se trezi luată în brațe, în brațele încăpătoare ale unui bărbat. Franz înțelesese îndată pe cine a prins, pieptul tinerei femei svâcnia de pieptul lui: își scoase legătura și își ceru scuze. Amândoi se încinseseră la față și ochii le străluciau. Dar copiii protestară: „sărut-o! sărut-o! Se joacă și ea! Ce? sărut-o!”, pe când ei, tinerii, se zăpăciseră la gândul unei sărutări, care nu mai putea fi nevinovată, sub farmecul îmbrățișării, atingerii fețelor și trupurilor infiorate.

Neștiutorii copii aduceau adesea între ei stânjenire și înțelesuri turburătoare. Până și Mitică, băiatul cel mare, care un timp fusese mai neîncrezător, mai prevenit parcă, față de omul străin, i se împrietenise mosafirului. Julieta, ai fi jurat uneori că urmărește cu viclesug, un gând poznaș de copil drăcos. Ii lega cu brațele pe amândoi, îi privia cu o ghiduşie cochetă, și purta dela unul la altul ochiade stânjenitoare. Il săruta pe Franz și, îndată pe maică-sa, ca și cum îi aducea o sărutare dela el.

Între omul tânăr, frumos, devotat în prietenia sa, nelipsit din casă, iubindu-i ca un tată pe toți cei trei copii și între stăpâna casei ce trebuia să fie prădată, între muma copiilor mântuiți, pe neștiute a venit o clipă de rătăcire, de dragoste. A trebuit să vină! Recunoștința, prietenia, se întovărășiseră într'ascuns, cu cerințele trupului, ale vârstei, cu visurile din somn, și cu visările cu ochii deschiși.

Apoi, cu toate remuşcările, ce mai putea face? cum s'au

mai fi putut împotrivi ? El o iubia de mult. Ea îi simțise patima, stăvilită sub politețe și bunăvoință. Apoi de mulțori, în brațele străinului, fusese a lui din tot sufletul, cu toată beția voluptății.

Părinții lui Vasile bănuiau, o cercetaseră pe departe, dar nu se dădură pe față. Socrii aveau în gazdă vre-o patru Germani, care aduceau femeii, se îmbătau, cântau ca la cârciumă, murdăria casa, stricau, rupeau covoarele, așternuturile, mobila gazdei ! Bătrânii se plânseseră într'un rând domnului Grünwald și acesta îi pusese îndată la ordine, pe soldații moșici, iar în cele din urmă îi mutase și adusese în locul lor pe un bătrân ofițer, om de omenie.

Greșala, iubirea vinovală, s'ar fi putut poate ascunde, uita chiar, ierta, dacă nu se întâmpla să vină nenorocirea, năpasta ! Julieta se îmbolnăvisese. De tifos exantematic. Olga voise mai întâi s'o țină în casă, pe bolnavă, ca s'o îngrijiască ea, spital, pentrucă așa era porunca, și Franz o aproba ; pentrucă spital, pentrucă așa era porunca, și Frantz o aproba ; pentrucă înțelesese și ea, muma, că i s'ar putea molipsi și copiii ceilalți ! Și o bănuială groaznică i se încuibase în minte : că amantul adusese dela cazarmă poate, păduchele molimei, ucigaș.

Julieta murise ! Franz suferise ca și muma, plânsese ca și ea. Și pentrucă mai ales Julieta țesuse între maică-sa și ofițerul german urziala de simpatie, ce adusese dragostea și păcatul. Olga văzuse în moartea copilei pedeapsa lui Dumnezeu. A ! se înțelege, nu fata fusese pedepsită, ci maică-sa, care îi păstra amintirea, care păcătuisese, care ghicise osânda Promiei și suferia cumplite remușcări.

Olga fu prinsă de un tremur nervos, simți că îngheață, lăsă cămășuța la care cosea, împungând țăr, cu ochii pierduți în revederea cernită și muștrătoare a trecutului.

Ar fi fost oare mai fericită, mai întremată în cuget, — avu curajul să se întrebe, — dacă Vasile nu s'ar mai fi întors, ar fi murit în război ? Să rămână văduvă, cu doi copii ? Se temea că au s'o părăscă părinții lui ? Nu ! Ea nu-și părăsise bărbatul niciodată, cu desăvârșire ! Il aștepta ! Il doria. Se întreba ce-i va spune, de va fi întrebată ; dacă va destăinui sau

ba, greșala ei. Ii trecuse prin minte să tăgăduiască, se gândise de-asemena la o spovedanie limpede, tristă, hotăritoare. Nădăjduise în iertare. Greșise poate și el pe-acolo!... Jocul împrejurărilor o aruncase în brațele străinului și i se întâmplase ca, alături de Franz chiar, să ofteze, să izbucnească în plâns, răpusă de vinovăție, de pocăință, de musturarea cugetului.

— Inainte, băeți! Nu vă lăsați! auzi Olga deodată, din camera de alături!

Era vocea lui bărbatu-său. Vasile visa. El nu contenise să se războiască cu Nemții, cu care ea se culcase, femeie spurcată! Asta nu mai era glasul lui Franz, dulce, mios, de euceritor de inimi; era al soțului înșelat, al Românului ieșit din minți, cu liniștea somnului pierdută.

În friguri, zdrobită, Olga deschise ușa.

— Unde sunt? întrebă Boteanu, ridicând depe canapea capul, căutând în juru'i năucit.

Furtuna

— Câți au murit? Ce este? unde sunt? mai întrebă imbulzind cuvintele Boteanu, sculându-se în picioare, cu fața răvășită, încordată, cu ochii holbați, cu privirea rătăcită.

— Ești acasă la tine!, răspunse Olga. La copiii tăi! la nevastă!

Și femeia, uitând cu desăvârșire tot ce'i perindase amintirea și gândurile încalcite, plină de compătimire, își luă în brațe soțul, îl așeză pe canapea, îi puse mâna ei rece pe frunte.

— Te visa! la război, nu-i așa? Doamne! Doamne! câte suferințe! cât sbucium! N'am vorbit încă nimic amândoi, nu știu ce-ai îndurat...

— Și n'ai putea să-ți dai seama niciodată!, murmură Vasile. Sunt multe luni de zile de când am fost scos din luptă, orându-mi la liniște, în dosul frontului, și tot visez că îndemn soldații, că primejdia ne amenință și că nu se poate și că nu trebuie să dăm înapoi! Au fost atâtea ieșiri din firea noastră, alcătuită din înțelegerea cuminte a renunțării în fața pericolelor, a împăciuirii, că am rămas desbinați, ca rupți în noi înșine! Mai păstrăm ceva, puțin, din ceeace am fost odinioară,

altminteri am fi cu desăvârşire alţii, şi suntem cei făuriţi de măcel, de încordarea peste puterile noastre, în pofida naturii noastre! Cum să te lămuresc? Văd bine că nu mă înţelegi! Iată, de pildă, ştiu eu? astăzi aş fi poate în stare să sugrum un om, la mânie.

— Olga se infioră. Se dădu înapoi. El zâmbi.

— Nu, dragă! surâse el, n'aş omori un om așa, pentru un lucru de nimic. Pentrucă mi te-a luat pe tine, pentrucă mi-a pricinuit un rău imens, moartea unui copil...

Vasile o trase de amândouă mâinile. Voia s'o așeze lângă el, s'o sărute. O dorise atâta, în cât uneori se încludase împotriva ei!

— Dar ți-au înghețat degetele sloi!, constată soțul. „Mănușite, ce făcurăți de atâtea săptămâni!”. își aduse el aminte de un vers a lui Eminescu. Pe cine ați desmierdat? Câte lacrimi ați șters, de dorul și de grija celui plecat departe, la război? Tremuri toată, ai friguri!

Florea veni valvârtej pe ușe, dar se opri ca tras de o sfoară, în mijlocul odăii. Găsind nemerit prilejul, Olga se sculă depe genunchii soțului, turburată.

— Vino 'ncoace! își chemă părintele copilul.

Micuțul nu se clinti. Sprâncenele i se îmbinără.

— Astuia cel puțin puteai să-i dai alt tată, că el habar n'avea! Nu mă cunoaște de fel! Ba chiar e parcă pornit împotriva mea! Măi Floreo, măi! vino la tatacuțu, cum îmi ziceai tu, de muriam de răs! Mă făceai câine, hai, iar acum ești tu cățel, că stai gata să mă lați!

Vasile îl luă pe copil pe sus, dar țâncul, mânios,—venise poate să se plângă de ceva — începu să se sbuciume, să dea din picioare în brațele lui tată-său, să se strâmbe de răsvrătire dârje și să țipe.

— Ești mai rău ca Nemții! zise tatăl. Aia, când vui mâna pe ei, se fac „camarad”!

Il lăsă jos și copilul fugi.

— Dar Julieta, tot nu s'a arătat?

— N'am trimis după ea. N'am avut pe cine. De-acum se înnoptează și încă nu e siguranță pe ulițe.

— Cum! au venit și noștri! spuse în treacăt Vasile.

— Ii place să stea la maică-ta... Nu te scalzi ? Paraschiva îi pregătește baia.

— O, ce lucru bun ! Dar mi-e tare dor de Julieta ! Unde n'am văzut-o poate, mi se pare acum că lipsa ei am simțit-o mai mult. O fetiță e mai drăgăstoasă. A mai crescut ?

Olga se înfioră. O văzu limpede înaintea ochilor pe Julieta, ca în timpurile când se alinta între Franz și ea, când, inocentă și ignorantă, le purta sărutările. Da, era sveltă ca un crin, Julieta. Crescuse. Și apoi tifosul exantematic, zăcerea, aiurarea bieteii micuțe, ducerea ei la spital și moartea ei în sfârșit !

Muma revăzu aeeva și imagina Julietei pe patul de moarte, căci era nelipsită din spital atunci, și i se năzări palidă, stinsă, în sicriu...

Aplecată ca de o furtună, ca frângându-se, eși din odaie, repede, izgonită de hohotele de plâns ce i se adunaseră în piept, în lăcașul inimii și al conștiinței.

Vasile pricepu că i se ascunde ceva. Stătu câtva împietrit. Printre gândurile ce'l năpădiră, neclare, printre presimțirile de restrîște, o întrebare cuminte îi veni pe buze. „Oare nu m'am așteptat la toate nenorocirile” ?

Și încă neclintit, înfipt în podele, își răspunse : „Mi se năzărise că nimic nu s'a schimbat... din casă... Văzusem numai mobila.

Mitică se prelinse ca o umbră în cameră. Nu cuteza să vină drept înaintea lui taică-său. Se uita la el pe sub gene, cu bărbia în piept.

— Spune-mi tu ! Unde e Julieta ? Ce face ?

— Tată... murmură copilul, Inghesuit în peretele de care se rezemase, Julieta.... și băiatul începu să plângă, — a murit... A murit de tifos.

— Ah ! cum ? tot ce-am avut mai scump ! Podoaba mea ! Julieta mea ! Ingerașul talii ! Ah ! iată pentru ce-am stăvilit puhoiul german ! Pentru ce-am zăcut cu carnea sdrențuită ! N'am s'o mai văd ! A murit ! se văita omul, nimicuit de durere, cu părul vâlvoi, călcând de colo colo prin odaie, scos din minți. Unde e măta ?

— Plânge... scânci copilul, molipsit și el de durerea mai-

că-si, căci începuse s'o uite pe Julieta: trecuse aproape un an dela peirea soră-si.

— Plânge, sărmana! A îngropat-o cu mâinile ei! scutura din cap Boteanu. Eu am îngropat bieți camarazi de oaste și îi bociam! Ce va fi fost pe ea! N'a vrut să-mi spună dintru început de moartea Julietei!... Mă amăgia... Parcă eu nu presimțiam nici o nenorocire. Dar asta, asta nu voiam să mi-o închipui! Mi se părea cea mai cumplită! Julieta mea! Și de ce Olga mă minția? Parcă n'avea să-mi spună într'o zi? Dar unde s'a îmbolnăvit fetița? Hai? spune tu, că ești copil mare! Tu n'o mai jelești! Ai uitat-o! De ce n'am mintea ta? Dar cum de s'a îmbolnăvit? Ca să capete tifos exantematic, trebuia să ia un păduche dela cineva. Dela cine l'a luat, hai? Mergeați pe străzi? Vă plimbați? Vă duceați la școală?

Strâmtora! băiatul se gândi, își aduse aminte:

— Paraschiva spunea, grăi copilul, că poate l'a adus Franz, păduchele...

— Care Franz? Unde e Franz? Cheam-o pe măta! Cheam-o!

Mitică eși bucuros de sub ochii tatălui abia cunoscut, certăreț, furios. In așteptare, Vasile făcu lumină; casa avea electricitate.

Olga trebui să vină. Șovăind, palidă, buimăcită, ea se înfățișe înaintea soțului, ca unui judecător nemilos. Nu știa de ce e chemată; dar străbătuse până la ea glasul tunător al bărbatului mâniat, nenorocit.

-- Cine e Franz? întrebă răstit Vasile.

Femeia se opri din mersu'i nehotărit, clătănându-se.

„I e rău, leșină iar!“ se gândi soțul.

— E un ofițer german... își auzi vocea înecată, femeia, și luși, ca să și-o refacă.

— Și unde e? nu se putu stăpâni să întrebe Vasile, strângând pumnii, ca și cum ar fi întrebat de un regiment de ulani și i s'ar fi putut răspunde „colo, după mägura aceea“!

Până să i se răspundă, îi veni în minte, că Franz ăsta a trecut pe aci, prin casa lui, că pomenise Paraschiva de el, că Mitică vărea că-l cunoaște.

— Neamțul ăsta a fost pe-aici ?

— Da ! izbuti să rostiască limpede Olga și îi trecu prin gând alt răspuns, pe care nu și-l dete decât siesi : „A fost amantul meu !” și buzele i se mișcară mute, ca să se strângă de temere.

— Și-a venit în atingere cu voi, ofițerul prusac ?...

Femeia tăcea. Vasile o văzu cât este de pierdută, dar se-
tea de-a ști, nevoia de răzbunare, de potolirea unei nenoro-
cite curiozități, erau așa de puternice la el, că nu mai avea
mărinimia s'o cruce pe făptura slabă din fața lui.

— Dar răspunde, dragă ! voi să-și indulciască vocea și
nu izbuti, omul sbuciumat. Dece amuțești așa ? Văd că ți-e
rău, că ești oboșită de slabă, dar înnebunesc ! nu mă pot în-
frâna, trebuie să știu... Unde a stat aici... Franz.

Și el rosti cu scârbă numele nemțesc, pe când Olga ple-
ca grumajii, lovită parcă cu un pumn doboritor în ceafă.

— În odaia ta de lucru... șueră femeia, cu capul și cu gâ-
tul întinse înainte, ca spre tăere.

— Și sunteți sigure că el a edus un păduche exanta-
matic ?...

— Nu. Era ofițer, om curat...

— Cum de s'a îmbolnăvit atunci Julieta, de i s'a tras
moartea ?

— Copiii mergeau zilnic la școală. Poate depe drum,
poate din clasă...

— Bag de seamă că tu îl aperi !

Olga se răsuci pe loc ; parcă înghiți un șarpe, ce'i stă-
tuse în gât până-atunci ; își trase gâtul întins, pieptul i se
umflă.

Copiii intrară în odăe și se așezară unul la dreapta și al-
tul la stânga ei, ocrotitori, părtași. Mitică se uita posomorit
la tată-său, ridica din când în când ochii spre figura palidă
a mamică-si, îi luă o mână între ale lui, ținând-o cu iubire.
Cel mic, cu buza de jos răsfrântă, gata de plâns, se uita vrăj-
maș la omul neplăcut.

— Va să zică, Franz a stat aici... zise Vasile, privind la
troița familiei sale, cu gândurile împrăstiate o clipă de pri-
velistea din fața sa

— Ce grad avea ? întrebă omul, după o tăcere de adunarea gândurilor.

— Locotenent...

— Il făcuse căpitan, mamă, glăsui Mitică, aducându-și cu drag aminte de ofițerul neamt.

— Ca și pe mine ! Intocmai ! S'o fi bătut bine și el, — cu ai noștri !, rosti batjocoritor și amar soțul.

Și iarăș cu voce ridicată :

- Era tânăr, va să zică... domnul Franz !

Paraschiva intră pe ușe :

— Poftiți, că se răcește scaldătoarea, domnule ! grăi sluga.

— Franz era mai tânăr decât mine. Paraschivo ? întrebă stăpânul. Servitoarea se trudi mult, la mare cumpănă ; o privi pe cucoană, se înfricoșe, bălăbăni capul pe umere.

— Ce ? tună Boteanu, vrei să-ți spună stăpână-ta cum era ? Il știe mai bine ea ? Nu l-ai văzut și tu ?

— Cum să nu ! începui să turue zorit, Paraschiva, socotind că-și dosește gândurile ce'i străbătuseră mintea și îngrijorarea. L-am văzut de când a venit, că eu n'am lipsit un minut din casa dumneavoastră. Era ofițer. Om de omenie. Dacă nu era dumnealui, praf se alegea de casa asta ! Ce-am tremurat noi, cucoana și toți copilașii ! Nemerisem în pod ! Era să gătesc acolo, să ne mutăm bucătăria.

— Și el v'a fost mântuitor. Și cum era mântuitorul ? Cam câți ani avea ? Spune în două vorbe !

— Ca dumneavoastră era !

— Firește, dacă era locotenent !

— Ca dumneata, nu mai tânăr !

— Nu era mai tânăr ! rânji acru Vasile. Poate că și se-nlăna cu mine !

— Ce să zic ? asta nu, că era bălan și cu ochii albaștri.

Ironia și desişul adânc al bănelii, în care începuse să calce, îi slăbiseră furia puțin. Olga, nemai putând sta în picioare, se așeză pe canapea cu cei doi copii înghemuiți în ea.

Vasile simți nevoia să cugete adânc, la cele ce se petrecuseră, la cele ce se puteau bănui. Se arunca cu pași mari, întunecat, din perete în perete, nemai ajungându-i spațiul. Iată, aci erau doi din copiii lui și el nu s'ria să-i îmbrătiseze, nu

simția nevoia să îngenunche înaintea lor și-a nevستی-si, ca înaintea unor icoane sfinte, precum socotise el, departe în tranșee și'n sânge pe patul de moarte, când era rănit, că-l va pleca emoția în ziua ce nu mai venia, în ziua revederii căminului ! Ah ! să se liniștiască ! Să judece tihnit, pacinic ! li murise Julieta ! li pierise cel mai scump dintre odoare !

— Domnule ! grăi servitoarea, veniți de vă scăldați ! se răcește bunătate de apă !

Privind în juru'i, înstreinat, cu inima strânsă, Vasile se gândi :

„Parcă n'aș mai avea ce căuta aici ! Cel mai bun lucru e să mă liniștesc, deocamdată...”

— Am făcut-o de mult baia, domnule. Veniți.

Fără să știe lămurit ce face, îndemnat numai de nevoia de-a părăsi odaia, în care era nevastă-sa, copiii, odae în care luaseră trup bănueli grozave, Boteanu se îndreptă către bae.

Când se întoarse dela scăldătoare, îi găsi culcați pe toți ai săi. Olga își dusesese un divan în camera copiilor și se culcase acolo. El lumină în odaia micuților, îi văzu pe toți. Bănuii că Olga se preface numai că doarme. O văzuse însă că e șubredă, că e bolnavă. Tuși, cu nădejdea că ea va deschide ochii, Olga se părea că doarme. Inchise lumina și trecu în altă încăpere.

„E poate mai bine așa ! Turburarea mi se așează până mâine și voi fi mai limpede la cap“. Baia îl muiase oleacă, îl mai potolise.

Aceeași nedumerire

Olga se prefăcuse inadevăr că doarme. Nici nu'i era somn, la un ceas când altădată se așeza masa pentru cină. Trecuse însă prin emoții, care îi sleiseră puterile. Avea nevoie de odihnă, de o zăcere totală, ca mai întâi să se întremeze și-apoi să cugete.

Invederat că bărbatu-său era pe urmele adevărului. O învinuise că ia apărarea Germanului. Fusese ironic, în pofida ei. Din toate cuvintele duioase, ce se pot spune unei femei iubite, soției, după o lungă despărțire, el nu rostise nici unul. Dar și ea, cum îl primise ? Lesinase văzându-l ca în fata unui

strigoi, a unei arătări îngrozitoare. Cum putea fi socotit leșinul acela? Nu-l cunoscuse? Dar leșină vre-o femeie, decât ori vede un bărbat necunoscut? Când îl văzuse, întâia dată, pe Franz, de ce nu leșinase?

Olga se frământă multă vreme, până să ațipiască. În tăcerea, ce înghitise casa, răsună cel mai mic șgomot. Copiii dormeau. Respirarea lor ușoară, lină, era de somn fără vise, fericit. — ei și uitaseră supărarea împărțită.

Soția își auzi la o vreme bărbatul, dându-se jos din pat. — după ce i urmărise cu auzul svârcolele. Nici el nu putea închide ochii! Și Olga înțelese că el a intrat în sufragerie. Ce căuta acolo?

Femeia pricepu, după ce se înspăimântase și așteptase înfrigurată, ca și cum Vasile putea să inebuniască, să ia un cuțit și s'oucidă. Auzi, prinse un sunet pacinic de tacâmuri, de pahar: Vasile cina. Vechea foame a celui ce fusese în război, a hămesitului, îl învinsese, și omul se supusese, lăsându-și deoparte gândurile negre și vijelioase.

Paraschiva voise, la o vreme, să întindă masa cumsecade stăpânului, dar omul, supărat peste măsură, o respinsese, — nu mai avea ochi s'o vadă nici pe ea.

Olga nu se înșela. Lihnit, infometat și de bae, omul scotoci prin bufet și se ospătă cu tot ce găsi bun de mâncare. Descoperise și o sticlă de vin negru, de trei sferturi de litru, o destupase și, pahar după pahar, băuse toată licoarea puternică și amețitoare.

Incet incet, necazurile se depărtaseră de el, vedenii tot mai șterse și mai familiare. O ceață plăcută, diafană, împăengeni mintea trudită. Intreaga făptură se destinse într-o mulțumire, ce năzuia la sațiu deplin...

Cu recunoștință, privi Boteanu butelia de vin și cu un surâs de mică părere de rău văzu, ridicând-o în lumina becului electric, că era goală. Acum, la olaltă cu dorința trupească ce mijia, nelămurită încă, în omul hrănit copios, învigorat de o băutură generoasă, gânduri bune răsăreau, încetate.

Asta era casa lui! Casa de zestre! Ce liniște sfântă era în

Bucureștii doriți atâta! Ce masă bună se putea înfiripa, pe nepregătite, noaptea, la căminul tău!

Se simți plin de viață, omul. Vinul îl dăruise sieși. Ce îți mai lipsia? Și Olga dormia, sau se prefăcea că doarme! Hai-da de! parcă el venise acasă, la nevastă, ca să doarmă singur!

Intră în camera de culcare și, uitându-se lung la cele două paturi alăturate, zâmbi și dădu din cap. În iatacul luminat, se văzu în oglindă. De când nu se mai văzuse el, în halat de noapte, curat, elegant, ca acum! Dar dacă Olga doarme? S'o treziască?

Deschise ușa, până nu-și răspunsese, făcu lumină în camera copiilor. Își văzu nevasta cu pleoapele închise, foarte palidă, ca moartă. Toate gândurile lui ușurate se risipiră. Grabnic, închise lumina, se trase în iatac.

Olga nu părăsi patul nici a doua zi. Paraschiva veni în odaia copiilor, ca să ia porunci dela stăpână-sa, pentru gospodărie.

Bărbatul își bău cafeaua cu lapte în sufragerie, singur, înbufnat. Cùm îl privia Paraschiva, stânjenită și totuș cercetător, îl supăra. Copiii fuseseră trimiși de mama lor să-i dea bună dimineața. Mitică venise, murmurase ceva asemănător și pierise, mai bucuros să stea la bucătărie decât cu tată-său. Florea nu voise în ruptul capului și se pornise pe plâns. Casa părea înghețată, protivnică. Amintirea plăcutului ospăț noaptea, negăsind tovărășie în prezent, sburase.

Lui Boteanu îi veni să dea buzna în odaia, care, fiind a copiilor, i se păruse poate nevastă-sa că e mai apărută. Se temea așa dar, femeia, de invinuire? Le presupunea cu puțință? Ar fi avut noimă învinovățirile? Dar poate că se înșela el! Poate că nu aveau nici un rost! Iar el, abia picat depe drum, sălbatic, de necunoscut, începuse să bănuie, să ironizeze! Eri ridicase glasul, se răstise! Ah, da, își pierduse judecata rece, aflând că i se prăpădise fetița, Julieta!

Că fusese găzduit un ofițer german, tânăr, poate frumos, „om curat” cum zisese Olga, a cui era vina? A ei? Il ceruse ea? Umblase femeia pe la faimoasele comandaturi germane ca să ceară?... Ce prostie! Neroadă presupunere! Nu era vinovată! Nu era vinovală, că locuise ofițerul german acolo.

Franz, dar... mai pe urmă, veşnic sub acelaş acoperiş, în lipsa bărbatului, femeie tânără, frumoasă, la care putea să rămâiască un colonel chiar... Şi dracul şi amorul nu fac biserici!

„Iar încep să mă chinuesc de-a surda? se întrebă, mârşos pe sine, Boteanu. Ar fi mai cuminte să dau ochii cu mama, tot mi-e dor de ea şi de tata, şi să apuc ceva dela ei. Vor fi venit din când în când pe aici... Poate au simţit ceva. În tot cazul tot trebuia să-i văd astăzi. Şi dorul de ei mă muncise!... Dar, s'o mai văd odată pe Olga. Părea cu adevărat bolnavă, astă-noapte. Era foarte palidă!

Ciocăni la uşe, intră.

— Olgo! bună dimineaţa! Ce faci tu? Ți-e mai bine?

Îşi îndulcise vocea, pe cât putuse. Femeia svâcnise în aşternut. Cu neîncredere, cu o sorbitoare tăcere pe toată faţa ei, nepăsătoare parcă, asculta, rumega vorbele blajine.

— Te-ai supărat pentru Franz! Merită măcar? încercă să glumiască.

— Sunt foarte slăbită.

— Odihneşte-te. Trimite după medic. Ne-ar mai trebui o servitoare. Totdeauna am avut două. Eu mă duc până la părinţii mei. Sunt sănătoşi, nu-i așa? Te-ai văzut cu ei?

— Da. Du-le şi din partea mea salutări.

Pe drum, gândindu-se la boala şi la slăbiciunea nevastă-să, Vasile ajunsese deodată să se întrebe:

„Din pricina mea i-aşa de prăpădită? Eu n'am plecat de aci alaltăeri! Dacă acum doi ani era în halul ăsta, muria până acum! De... a venit apoi moartea Julietei! Ce disperare va fi fost pe biata Olga! Dar şi de-atunci e un an!... ceilalţi doi copii, şi Mitică are unsprezece ani acum! au uitat-o pe soră-sa, ca şi cum maică-sa nu le-o mai pomenia!”

Omul chinuit de gânduri zori pasul. Era aproape de casa în care vieţuiau părinţii lui, doi uncheşi.

Domnica şi Dumitru Boteanu

Dumitru Boteanu se însurase trecut de patruzeci de ani, cu o divorţată, mai tânără decât el cu cinci ani. Avuseră un copil, unul singur, pe Vasile. Până să-l vadă mare, îl ţinuseră

nedeslipit de ei, îl feriseră de cunoaşterea lumii, de prietenii stricătoare. Nici o profesiune nu li se părea bună pentru flăcăiaşul lor şi nu le insufla încredere.

Să se facă medic : se poate molipsi de-o boală, se poate sgârria, când tae la vre-o operaţie, vede toate blestemătiile şi urâciunile. Să fie avocat, îşi face prea mulţi duşmani, din toţi pe cari izbuteşte să-i infunde, îl blestemă orfanii şi văduvele; nu e pişicher şi nu se cuvine să fie; îşi bate prea mult capul cu procesele; intră în politică şi-l roade setea de măriri. Farmacist e prea puţin! şi-i dă vreunui otravă, în loc de sare amară! Să se facă ofiţer, veşnic are o sumedenie de mai mari, care să-i porunciască şi să-l umiliască. Magistrat, ar fi jinduît la câştigurile mari ale avocaţilor! Ca profesor şi-ar strica sănătatea cu bezmeticii de copii, în duhul rău al clasei, pe o leafă de nimic! Inginer : da! dar era muncă peste puteri la Şcoala de poduri şi şosele, concursuri peste concursuri, pentru ca la urmă să aibă nevoie de protecţie, ca să capete la Stat o slujbă mai înaltă.

Vasile desemna frumos şi singur el ceru părinţilor, să se facă architect. Profesie curată, liberă, fără primejduirea sănătăţii, nemijlocit folositoare şi semenului şi oraşului.

Părinţii se învoiră : Bucureştii n'aveau să rămână cum erau; aveau să se ridice case mari, ministere, palate. Aveau să poată spune, trecând prin mijlocul Capitalei „uite, clădirea asta măreaţă. Vasile a făcut-o!”.

La douăzeci şi patru de ani, îndrăgostit de Olga, architectul se însură, cu învoirea şi binecuvântarea părinţilor.

Cu aşezarea la casa nevesti-si, a băiatului lor, Botenii se liniştiră mai mult. Cu trecere de vreme, cu bătrâneţea, se deprinseseră să-l iubiască de departe şi să se strângă unul în altul, ei, moşnegii; să facă o singură făptură, cu o singură inimă şi pentru bucurie şi pentru necazuri.

Din căsuţa lor, cu numai atâtea camere câte le trebuiau, cu grădiniţă, pe strada Liniştii, tot mai rar o porniau cu biria să-şi vadă nepoţii, feciorul şi nora. Veniau aceştia, dar nu prea des. Răsturnau casa, cei doi copilaşi, apoi trei; ca nişte fox-terrieri alergau de zănatici, stricau răsăturile orânduitei grădiniţe, se căţarau în cireş, în măr, în cais, rupeau crăci, vă-

duviau trandafirii de flori, iar larma lor, când răbufnia în casă, invederat că detuna în auzul bătrânilor, deprinși cu tăcerea monastirească.

Vasile și Olga simțiau că supără cu laiota lor de ploduri și nu mai călcau în sihăstria moșnegilor, câteva luni. Uncheșii n'aveau nevoie de ei, ca să fie fericiți. Mai mult dimpotrivă ! Iși orânduiseră totul așa, ca să n'aibă sdruncin, larmă și grije.

Avuseseră case, de închiriat : le vânduseră. Acum, tăiau cupoane, aveau zece mii de lei venit pe an ! Adevărat belșug ! Bogăție ! Țineau în serviciul lor o pereche de oameni, bărbatul pentru grădină și pentru treburile grele ale casei, tăiat și cărat de lemne, unele alergături în piață, femeia pentru bucatărie și dereticat.

Cu opt sute de lei pe lună, trăiau împărătește, cei doi bătrâni singuratici și iubindu-se unul pe altul cu încredere și respect.

Din strada Cometei în strada Liniștii, tocmai pela sfântul Ștefan, e cale multă de bătut. Vasile se opri locului, în căutarea unei trăsurii. Înaintea și înapoia sa, nici una ! Porni iar, cu pas larg.

„Ce revărsați, ce lăbărtați sunt Bucureștii mei iubiți, cu atâtea case mărunte ! Iți vine să iei o furcă, și să pui, patru-cinci, una peste alta ! "gândi arhitectul". Și e pretutindeni așa : în mijlocul Capitalei, ca și la periferie. N'am avut niciodată un primar destoinic !”

Iși aduse aminte de Julieta, de Franz. El venia acum la părinți, ca să-i vadă și să-i întrebe, să cerceteze... Ce-i putea spune mamică-sa ? Trecuse și ea prin amărăciuni și furtuni crâncene, de demult, pe când încă nu era doamna Boleanu. Se divorțase. Numai divorțului acela îi datora el viața.

Și o văzu a avea pe bătrâna-i mamă : foarte mică, cu părul alb, un maldăr de flori de cireș, cu fața ca de păpușe, în totul o contesă din epoca lui Ludovic al XV-lea. O văzu alergături de omul ei, de tatăl lui, venindu-i până la subțioară, cel mult. Moșneagul era uriaș, proporționat tot, albit și el, numai cu sprâncenele cărunte.

Pe lângă statuia lui Pape Protopopescu, o trăsură aș-

tepta mușterii, Vasile s'ar fi urcat, dar era așa de hodorogită birja aceea, așa de murdară, că omul obosit pregetă. „Toate molimele sunt încuibate în hodoroaga asta! Rezultatele războiului sunt nesfârșit de felurite! Dar o să ne refacem mai curând decât oricare altă țară de pe glob. Cu bogățiile noastre, — avem minerale de tot neamul, avem păduri, bălți cu pește, ape navigabile și de folosit ca putere motrice, Marea Neagră ne-a rămas, — repede ne vom reface! Ce belșug va fi! Ce eștin și ușor vom trăi! Și unitatea națională, ne asigură o pace veșnică înlăuntrul țării, dacă se dau moșiile țăranilor, — cum a făgăduit Regele! Votul universal va aduce sânge nou în trupul schilăvit de putregaiul fanariot!...

Apropundu-se de casa părinților, își aduse aminte, că altul fusese cubul în care copilărise el și că după însurătoarea lui, fusese cumpărată locuința de-acum. Vechi souveniruri se topiră, dăinuind numai imaginile părinților și închipuirea clipei, ce avea să vină numaidecât, cu revederea lor.

Casa era ocolită toată de grădină. Toamna scuturase frunzele pomilor. Numar guturul, ce nu-și leapădă foaia uscată decât primăvara, când îi crește alta, dăinuia verde și ca aran a veche.

Intrând pe porțiță, Vasile văzu pe grădinar în kiosc. Se gândi că ar fi înțelept să afle de mai nainte dacă sunt sănătoși moșnegii lui, și era curios să vadă dacă 'l va cunoaște sluga, fără greutate.

— Stoico, tu ești? întrebă el, zâmbind, pe când suia scărița kioscului.

— Eu... O! dumneata ești, cucoane Vasilică? Aproape să nu te cunosc!

— Ba m'ai cunoscut foarte ierne! se bucură Boteanu, neaducându-și de astă dată aminte că nevastă-sa leșinase... Mama și tata ce fac? sunt sănătoși? Te întreb, vreau să știu ca să nu mă mir înaintea lor, că sunt mai schimbați!...

Și ținând ochii către casa unchiașilor, la doi pași departe, și-i opri la o fereastră: îi zărise pe amândoi!

În picioare, în dreptul ferestrei, bătrânii stăteau de vorbă, foarte însuflețiți. În lumina puțină a zilei aceleia împânzita de nori tomnatici. El un zicant: ea, o păpușă.

Rădeau cu nonote amândoi, el aplecându-se cu capul, cu bustul tot spre nevaslă-sa; ea dându-se pe spate, cu capul răsturnat, pe semne ca să-l vadă mai bine pe bărbatu-său.

De ce râdeau oare ? Ce'i înveselia atâta ?

Rădeau bine, sănătos ca niște chiaburi ce erau, dar și ca niște oameni în toată mintea. Oameni cari au găsit o adevărată pricină de veselie !

Vasile se uită cu încordare, înduioșat. Bătrânii făceau ceva; își măsurau palmele : cât era de mică palma ei pe lângă a lui. Deosebirea li se părea strajnică și plină de haz, ca nimic altceva pe lume ! Uriașul se frângea dela mijloc fluturând în aer mâna cea slobodă, imitând cu ea parcă hohotele ce-i clocoțeau în piept, iar bătrânica sta să cadă pe spate, chihotind : „așa ceva era nemaipomenit !”

Stoica nu-și îngăduia să ia seama la ce urmărește feciorul stăpânilor săi. Așeza, chircit, niște ghiveciuri goale de flori în kioscul părăsit de-acuma cu statornicirea toamnei.

Fiul se gândi, că va strica veselia părinților, cu ivirea lui printre ei. Era aci o pace, o dragoste, care nu fuseseră turburată nici de cel mai slab ecou al războiului, al urilor naționale. El, întorsul din tranșee, rănitul, aducea cu sine imaginea măcelului, ideea morții. Dar nu-l așteptau ? Nu-l iubiau ? Firește, dacă numai el i-ar fi iubit pe ei, ar fi fost dator să plece, să nu li se arate. Erau veseli moșnegii, pentru că știau că fiul lor trăește, că va veni de pe o zi pe alta : le scrisese !

Bătrânii trecură lesne dela jocul și veselia lor, la îmbrățișarea fiului, la duioșia și lacrimile bucuriei că-l văd. Depe ușe, îl cunoscuseră.

— Ai mai slăbit puțin, dar ești mai bărbat acum, zise muma. Ești mai lat în spete, mai voinic.

— Ești mai negru pela ochi și parcă mai alb pela bărbie, adăogă tata.

— Am venit acasă cu barbă, de nu m'a cunoscut nevasta și copiii ! surâse Vasile. Olga a leșinat !

— Nu mai spune ! făcu moșneagul. Și i-a trecut degrabă ?

— Dar de biata Julieta ce-ai zis ? își aduse aminte bătrâna.

Ce durere pe noi ! Era să ne prăpădim !

— Mă temeam că se orăodeste mă-ta !

Vasile simți usturimea lacrărilor în ochi, și maică-sa și laică-său tăcură și ei cu ochii uzi.

— E vinovat cineva, mamă, de peirea fetei?

— Cine să fie? grăi de astădată bătrânul.

— Olga era ca nebună de durere!... O mângăiam, îi spuneam, zadarnic! Muria lumea pe un capăt! Forfoliau păduchii! Se stropiau trotoarele. Cred că de asta era poruncă să le stropim, Mitică, ridică băbuța ochii spre bărbatu-să, din fotoliul în care se culundase.

— Eu bănuiesc, mamă, că ofițerul care a stat în casa mea, un Franz oarecare, sau vistavoiul lui, a adus pe haină un păduche de exantematic.

— Domnul Franz Grünwald, îl întrerupse muma, era un nobil dragă! Ce vorbești tu? Dar știi tu cum plângea Neamțul ăla după fetița ta? Parcă ar fi fost a lui! Domnule Franz, i-am spus eu, la un moment, dar dumneata uiți că ești „na-mic“! Ne-a făcut și nouă un serviciu neprețuit! Se încuibaseră la noi patru Neamți bețivi, murdari, și stricați — închipuește-ți, aduceau femeii!... Și domnul Franz Grünwald i-a mătrășit frumos și ne-a adus un om de treabă, om aproape de vârsta noastră. O să primim dela el, din Germania, mai târziu, cărți postale ilustrate...

Ședeau toți în scaune, așa ca să se priviască. Vasile țâșni depe locu'i, enervat, strângând pumnii.

— Și Neamțul ăsta așa de frumușel, Franz!...

— A! era tare frumos Prusacul, și distins! Întrerupse muma.

— Mă liniștești, cu vorba asta, mormăi Vasile și, îndată, cu glas tare și tremurat de furie: Un ofițer tânăr și frumos, a stat singur sub acelaș acoperiș cu nevastă-mea, femeie tânără, frumoasă și dumneaei, cochetă!... Și nu s'a întâmplat nimic? Vreme de doi ani! Doi ani aproape!

— Ia te uită! Ia te uită la el, Mitică! Liniștește-te, băete! Așa crezi tu că sunt femeile? Toate femeile? Astă grijă o aveai voi în Moldova? Se vede treaba că voi pe acolo umblați după nevestele oamenilor, ca lupul după vânat! Săraca Olga! Tu uiți, dragă, uiți că avea trei copilași de îngrijit și de apărat, că Julieta i s'a îmbolnăvit și că se putea să se prăpădiască

și ea, odată cu fetița, de supărare? Și nu se găsiu de-ale mâncării, pentrică tot ai noștri le ascundeau, ca să ni le vândă pe sub mână, cu prețuri smintite, și că Franz, ca un cavaler și ca un om de inimă ce era, aprovizionă casa. Ar trebui să-i mulțumești Neamțului! Parcă ți-ar fi fost frate!

— Te pomenești că-l iubi ai ca pe copilul dumitale! mărâi Vasile. M'o fi înlocuit și la părinți și la nevastă.

Bătrânul tăcuse tot timpul. Muma tăcu și ea, dar ridică brațele în aer, așa, ca și cum spunea, că nu poate suferi să-l audă vorbind pe un gelos, care nu avea nici un temei în bănuelile sale.

Moșnegii se înțeleseseră, între ei, ca s'o apere pe Olga, si-guri fiind că ea a păcătuit cu Franz, dar că nu putea face altfel și că nora lor va fi, după întoarcerea fiului lor, femeie cinstită, ca și mai înainte. Ei țineau să nu se divorțeze, să nu rămână copiii fără oblăduirea părinților, a amândorora.

Totuș, bătrânul Boteanu nu găsia cuvinte, acum când auzel și că nora lor va fi, după întoarcerea fiului lor, femeie cin-cap uneori, uitându-se la nevastă-sa cu admirație, dar și cu oarecare nedumerire și temere: Oare pe el, nu-l va fi amăgit vrcodată ea, care nu avusese de poala ei acățat decât un singur copil? Sigur că nu! Dar era deșteaptă... și că bine se pricepea să dosiască păcatele săvârșite în pofida feciorului lor!

— Picioare, mâni, ochi, văd că nu le-ai pierdut în război, puiul mamei și Dumnezeu să te păstreze teafăr! Dar văd că te-ai întors gelos din război. Ai pierdut mult, așa să știi! Ai picioare, dar hați drumuri greșite; ai mâni, dar ca să strângi din pumni, de furie turbată; ai ochi, dar nu mai vezi cu ei cumsecade. Vezi numai ce ți se năzare! se aprinse bătrânica, văzând că bărbatu-său n'o ajută, și simțind că o pă-răsește, că trece de partea prepuelnicului.

Ea se ridică, își opri feciorul din umbletu-i sbuciumaț prin casă, întinse brațele spre el, îl îmbrățișe, îl sărută.

— Să nu te văd așa, puiul mamei! Că eu m'am despărțit de primul meu bărbat, numai pentrucă era zular, și femeie mai cinstită decât mine, n'a fost alta pe lume! Du-te acasă și împacă-ți nevasta, dacă ai supărat-o. Ce suferințe pe ea!

Vasile își luase pălăria, rămăsese îmbrăcat în pardesiu.

— Mai veniți pe la noi! grai muma, ștergându-și ochii de lacrimi. Sunteți supărați unul cu altul?

— O să am eu altele de furcă acum... Am venit cu ceva bani, dar nu prea mulți. Până la primăvară, când se începe campania de lucru...

Se sărutară, se despărțiră.

Flămânzii

Copiii se obișnuiseră cu tatăl lor; părinții se împăcaseră, fără să fi stat de vorbă, fără să fi sdrobit și înlăturat printr-o ceartă, pricina care-i desbinase.

Vasile plecase dela părinții lui tot nedumerit, dar mai vindecat. Apoi nu se mai duse pe la ei un timp îndelungat, parcă anume, ca să nu mai deschidă rana.

Căutase să se vindece, își amuțise bănuiala și curiozitatea, prin raționamente înalte, prin durerea pierderii Julietei, prin nevoia de cămin și de ai tăi, a soldatului care a dormit pe pământ, a înghețat, a suferit foamea, a cunoscut plâpânzenia și micimea găngăniei omenești și a dorit cu desnădejde tot ce fusese mai înainte!...

Nu uitase și nu iertase, dar avea el însuși nevoie să uite: amintiri cumplite, măcelul, priveriștea groaznică și mizeria fantastică, propria lui făptură ajunsă hădă, și poate că avea nevoie și să ierte! Să ierte slăbiciunea lui de om înaintea primejdiilor, care-i amenințaseră otreapa de viață, răzvrătirile neputincioase ce-l prindiseră, împotriva lui Dumnezeu, a patriei, nemilostivi, cruzi, și el și ea!

Răsplata suferințelor lui, vreme de doi ani, venise! Cei aproape un milion de morți plățiseră cu lutul lor pământurile, din care avea de-acum să se alcătuiască patria. Minunea, visul întregirii neamului se împlinise!, înțelegerea măreței săvârșiri nici nu putea să încapă, cu toată lumina și bucuria ei, în minte și în suflet. Dar ea nu îngăduia, deocamdată, frământări mărunte, jale pentru nimicuri.

Vasile Boteanu se trezia la răstimpuri, din păenjeniușul grijilor sale, planurilor de viitor, ca un orb cu vederea dobândită pe neașteptate: „Ardealul, Banatul, Bucovina, Basarabia, nu mai sunt înstrăinate! Suntem o țară mare, cu tot

neamui în aceleași granițe ! Nu va mai fi deapururi pricină de război ! Vom avea o artă, o cultură proprie ! Dintr'o mână de oameni, dintr'o jumătate de țară, cum erau să se nască plăsmuirii, geniile ? Altă viață va începe. altă Românie !"

În serile de iarnă, Vasile stătea adesea de vorbă cu Olga, despre marile prefaceri viitoare, în politică, în moravurile societății, sub înrăurirea destoinicilor și curajilor la suflet Ardeleni, a împărțirii moșiilor la țărani și a votului universal.

Așteptau să vină vara, ca să treacă desființatul hotar și să vadă Clujul, depărtatul Arad, Timișoara, orașe de care auzi-seră că sunt mai mari și mai fătoase decât Sibiul și Brașovul, pe cari le cunoșteau amândoi. Copiii lor aveau să crească în țara aceasta întinsă și unitară și aveau să se deprindă cu orașele străine până eri, ca' cu Ploeștii sau Iașii.

Ocupația germană cărase în Germania cerealele, vitele de muncă și de tăiat, storsese țara de tot ce produseuse, până la secătuire. Lipsiau acum și toate cele ce se aduceau din alte țări : căile de apă și de uscat încă nu se legau, între țară și țară. Nemții duseseră acasă la ei mașinile fabricilor, motoarele, unele tipografii, uneltele mărunte, așa că multă lume nevoiase nu avea de lucru, iar cei bogați își mâncau banii, capitalurile rodnice.

Multă lume se întorsese pela vetre : țărani, așteptând primăvara, dar fără să aibă ce pune în pământ, — nu aveau porumb și oarze, nici destul pentru sămânță — ; meseriașii, hoinărind fără de lucru. Multe meșteșuguri rămăseseră fără noimă, ne mai fiind trenuri, decât foarte puține. Stomacul însă își cerea nemijlocit tainul.

Oastea nu fusese trimeasă toată acasă. Se mai putea întâmpla ceva. Mai ales în Rusia, erau frământări, răsturnări și înălțări neliniștitoare. Nouile noastre hotare trebuiau ținute cu pușca la ochi. Nu se putea ști tot ce se urzia și unellia în lume și în țară, și de aceea încă nu se ridicase cenzura.

Traiful se scumpia, așa că omul avea grijile sale. Împlinitul ideal național mângăia mintea, încălzia sufletul, dar stomacul nu putea răbda, și greve, tot mai multe, mai inversunate, se iscau, se sfârșiau, ca să izbucniască iarăși, ca incendiile prost stinse.

Moșierii, știind că li se vor lua pământurile, nu le mai semănau, și nici nu aveau cu cine și cu ce. Țăranii începuseră să se simtă ei stăpâni, nu mai veniau la conac să se învoiască, vindeau găina din bățatură, vițelul dela țâța vacii și așteptau.

Țăranii nădăjduiau la moșii, dar încă nu le aveau și se temeau că vor fi amăgiți. Și-apoi, la împărțeală, nu știa nici unul dintre ei, dacă nu se va da tuturor celorlalți, iar lui ba! Toată orânduiala României, așezate pe temeiurile producției agricole, se stricase. Marele fluviu de bani, de afaceri, de viață, al recoltelor, secase și i ținea locul numai o iluzie de negoț; căci se vindeau de zece ori aceleași și aceleași lucruri, fie de hrană, fie de îmbrăcăminte sau numai de lux.

Marfa trecea prin zeci de mâni, până să ajungă la cel care o consuma, lăsând în fiecare mână câștig. Ca în toate vremurile și mai ales ca în cele turburi, avocații își făceau meseria, din nechibzuiala, din socotelile tuturor, din vrajba și necazurile semenilor.

Totuș, de cum înflori primăvara toate plaiurile țării, Bucureștenii fură prinși de vechiul lor dor de ducă. Noii înstăriți, din negoț, din furtișaguri, din înșelăciune, voiau să petreacă, să se bucure de starea lor, să se lăfăiască, să aibă dovada însemnătății averii lor. Vechii bogătași, mai scăzuți în veniturile lor, țineau să nu coboare de unde se știau cocoțați, voiau să uite amărăciunea coborâșului, aveau nevoie de ape minerale, de curele deprinse odinioară.

Boteanu năzuia și el la plecare, cu inima îndoită. Bani i se împuținaseră. Crezuse că va avea de lucru, că va turna un plan de casă, va încasa și va avea un an întreg din ce trăi. Surprinse și la el dorința de-a face un lucru de mântuială, repede, și a sta apoi, a se amesteca prin lume, fără țintă, fără ideal.

Cumnatu-său, Haralambie Lângavu, stăruia de el să facă împreună o afacere. Să hoinăriască amândoi în Basarabia, să cumpere covoare, obiecte de artă, și chiar mărfuri de rând.

Haralambie stăruia pentru că voia să aibă un tovarăș cinstit. Aveau să scotociască toate colțurile orașelor și satelor mari din Basarabia, să cumpere fiecare, să adune la oială

și-apoi să vândă la București tot ce adunau acolo. Fără tovarăș, era greu. Avusese unul în Bucovina și fusese înșelat, în cât nu câștigase decât vr'o cincisprezece mii de lei.

Vasile pregeta. El era architect, era artist ! „Cu atât mai bine, ai gust mai mult ! Dacă n'ai bani, te împrumut eu !”, râdea cumnatu-său.

În cele din urmă, Vasile Boteanu înțelese, că nu era altă scăpare, din lipsa ce începuse să-l încolțiască. Își lăsă acasă familia, ca și Haralambie, și plecară. Clujul, Timișoara, orașe ce plănuise să le cerceteze cu Olga, avea să le vadă mai târziu.

„Bagă de seamă de nu te entuziasma ! il sfătui Lângavii, pe drum. Dacă vezi ceva de gust, nu te gândi la cât prețuește, ci la nevoia celui ce vrea să vândă ! El are nevoie de o pâine, e flămând, — nu de covor sau sfeșnic artistic ! Dă-i pâinea ; îi mântui zilele ; covorul nu i le-ar mântui, stând în perete !”

Peste o lună, se întoarseră acasă, cu lăzi, cu geamantane, cu un camion după trăsura lor. Haralambie nu stase numai în Basarabia, îl lăsase vr'o patru zile singur pe Vasile, trecuse Nistrul, în cărdășie cu o șleahță de Ovrei, de Polonezi, de Rusnaci și de Români.

Negustorii cei noi aduseseră cu dânșii scoarte, odăjdii preoțești, broderii, niște vesminte, japoneze parcă, obiecte ciudate lucrute cu măiestrie, — și orez, șunci, săpunuri, fel de fel de lucruri !

Mituiseră primar, subprefecți, grăniceri Români și Ucraineni și, ca să poată călători cu tot bagajul lor, pe toți funcționarii căilor ferate, începând cu cei din gara de unde pleaseră cu marfa spre Capitală.

Vasile se răsvrătise de câteva ori împotriva iscusinței și a nemilostivirii tovarășului său. Architectul stricase câteva afaceri minunate, cu omenia lui. Nu se putuse rupe de cumnatu-său, fiindcă îi făgăduise că nu se va amesteca în preocupări și fu nevoit să vadă și el că s'a schimbat cu desăvârșire lumea de dinainte de război, că vechile indeletniciri oneste au fost părăsite, nerodnice ; simțind și el, prin demnitățile ce-l învesmântau obișnuit, frieurile, molima ce băntăia, ale îmbogățirii, acum ! cât de repede !

De-adreptul sau prin alții, lucrurile de artă umblau să le cumpere numai amatorii, ale căror case și magazine fuseseră Țefuite de Nemți, de hoți indigeni, de cei cărora le fuseseră încredințate, la plecarea în Moldova. Vândute pe prețuri de foamete, covoare, obiecte de preț, slujiau, se terfeliau prin colibe, pela necunoscători.

De către toate lumea erau prețuite numai alimentele și yesmintele, — nemai putând veni de nicăiri de peste hotare, nici unele, nici altele. Dela plugarul pâlmaș, până la profesorul universitar, și cei din Moldova, și cei rămași sub ocupație, și cei din ținuturile alipite, erau toți hămesii, toți răbdaseră de foame, toți jinduiseră după bucuriile vieții. Fără socoteală, erau îmboldiți să se inzdrăveniască, să petreacă, într'o vreme când belșugul nu se putea întinde dela colibă până la palat. Dorința, nevoia, se schimbau în necumpătare. Stomacul poruncia! Sedentarii, viețuind mai înainte în rândurile liniștite ale breslei sau funcției lor, lefegii mulțumiți, se treziau munciți de planuri, se aruncau în negoțuri, disprețuite până atunci, rupându-se de vechile indeletniciri. Pareă celule noi, sau adormite până atunci, sporiau, se deșteptau în mințile multor tembeli.

Numai casele nu se scumpiseră, pentrucă, îndată după armistițiu, aflându-se cine a murit în vremea războiului, se simțiră mari goluri în unele familii. Dela o casă murise bărbatul, — urmașii lui aveau să se mute la socri, la cuscri. La alta murise feciorul, singura nădejde, — rămasă fără sprijin, familia nu mai putea plăti chiria dinainte și trebuia să se mute... Văduvele și orfanii săraci se aciuiau pela neamuri.

Așa fiind, casele nu aveau de ce se scumpiască și, cel care cumpăra, plătia prețul de dinainte de război.

Lângavu, prin cunoștințele lui, prin negușteri și samsari, desfăcu repede marfa adusă de prin Basarabia. La împărțea, i se cuveni lui Boteanu douăzeci și opt de mii de lei.

Lângavu fusese avocatul, apoi administratorul morii Vârtejului, care, desființată de Nemți, făcută cazarmă, nu se putuse reface, cu revenirea Românilor, lipsindu-i: motor, mașini, curele și până și cele mai mici scule.

Fostul administrator făcuse totdeauna afaceri „pe cont

propriu și ar fi fost bogat, dacă n'ar fi jucat și pierdut la cărți, uneori mai mult decât avea în pungă. Și el ținea vesnic la piept tot avutul părelesc.

Lui Boteanu i se păru căștigul ce'i cădea în mâni un ploc regal. Nu muncise : nu făcuse schițe și planuri, nu semănase măcar ; se plimbase, cunoscuse locuri dorite și fermecătoare, trecuse Prutul, „hotar blestemat“, văzuse Nistrul și căștiga, după asemenea desfătare, douăzeci și opt de mii de lei !

Vara, cu căldurile ei, venise. Bucureștii, de dorul căruia plânseseră miile de refugiați, era mai murdar acum decât îi sta lui bine odinioară. Duhnia ! Vasile își luă familia și o duse la Brașov, cu automobilul.

Trenurile erau prea înșesate, încă nu era nici o deosebire între clase și se călătoria și pe acoperișul vagoanelor. Aproape la fiecare drum pe calea ferată, câte doi, câte trei din cei ce călătoriau pe acoperișuri se prăpădiau : le lua capul sârmele de telegraf, or un pod, un tunel. În zadar se dădeau ordine prin gări, ca nimeni să nu aburce pe coperișurile vagoanelor ; în zadar vedeau mii de oameni sângele curgând, capete retezate sau zdrobite ! Văzuseră cu toții atâta sânge și atâtea capete fărâmate și rostogolite în pulbere și în noroi, că se deprinseseră cu gândul și cu priveliștea lor. Viața prețuia mai puțin decât împlinirea unei dorințe, unei mulțumiri !

Boteanu se înțelesese cu cumnatu-său, să-și trimeată și acesta nevasta și pe cele două fete ale lui la Brașov, iar ei să se mai avânte odată în Basarabia și să scotociască și prin Moldova. Apoi aveau să petreacă, erau veseli cumnații ;—prăbușirea străzilor de dinainte de război n'avea să'i cufunde și pe ei ! Găsiseră calea spre mântuire și îmbogățire. Vasile uita priveliștile războiului ; numai în visele de noapte comanda soldați, aștepta moartea, suferia groaza și mizeria.

Multe fete tinere păreau veștejite de timpuriu. Toți cei ce trecuseră de treizeci de ani începuseră să încărunțiască. Parcă ar fi fost doliul la modă, atâtea femei îl purtau : rămăseseră văduve, orfane, fără frați. Sunetul fără nume al piciorului de lemn începea să fie mai cunoscut în București decât al trapului cailor. Ciungi, orbi, tot felul de schilozi își arătau spectrul pe ulițele tot mai înviate, și priviau cu un amestec

de mândrie, de suferință în mădularele și sufletul lor, și de amară disperare.

„Astăzi, tu știi cine sunt! parcă spuneau privirile lor. Știi că sunt cel ce ți-a scăpat viața, a mărit țara, a întregit neamul; dar mâine, poimâine, vei uita! O să ți se pară, mișeiule, că-ți încure drumul, că-ți stric, cu nerușinare, buna dispoziție!”

La Brașov

Soții Boteanu se împacaseră, nu mai rostise nici unul numele ofițerului german, și el și ea parcă uitaseră de Franz. Nici atunci când numele Julietei le prilejuia, cu siguranță, amândorora, amintirea Germanului, soții nu-l pomeniau nici pe departe, nici nu se cerceleanu cu privirea pe sub gene, iscoditor.

Înțelepți, fățarnici amândoi, își depănuu gândurile. Vășile socotind că, deocamdată, e de prisos și dăunător să pună piciorul pe nuca nespertă a vechii prieni, ca s'o striviască și să-i vadă miezul. Hotărît că nu-și mai iubia nevasta! îi plăcea; avea nevoie de ea, cine să-i crească țâncii? O, nici după copii nu se prăpădia cu firea! Dar îi avea, erau drăgălași, îi dădeau pace și, întrucât altă familie și casă nu avea, și putea să câștige pentru întreținerea lor, nu găsia cuvânt să dezerteze.

Omul nu era limpede în gândurile sale și nu simția nevoie să fie. Să mănânce, să bea, să nu se încordeze și să nu obosească! Artistul ambițios de odinioară, râvnind glorie și opere, jinduit acum la câștiguri bănești, la petreceri, la trândăvie. Libriața de doi ani, trupul chinuit de foame și de încoardări lipsa a tot felul de plăceri și de vechi deprinderi, sufletul care numai suferințe avusese depe urma trupului, trup și suflet cereau acum hrană de rând, multă, sățioasă, cu nesățiu.

Olga însă era neconținut muncită de gânduri. Izbutia să și le ascundă sub paloarea ei senină, slabă, era sveltă și mlădioasă. Îi pierise însă gustul cochetăriei. Nu mai râvnia să fie frumoasă; se temea că ar putea fi dorită de bărbatul său! În

inima ei gândurile trăgeau brazde negre și adânci, iar suflul și-l simția uneori ca pe un mal mâncat de ploii, burdușit de gropi, de galerii profunde, gata să se surpe.

Bărbatu-său o iubise; ea îl luase din dragoste. Având copii, Olga îi iubise, cu puteri sporite, știrbind totuș puțin din amorul ce-l avusese pentru bărbat. La plecarea lui Vasile, gândindu-se că el s'ar putea prăpădi în război, femeia suferise cumplit. Dar având copiii în grija sa, găsise puterea să aștepte, să spere că soțul se va întoarce teafăr.

Sute de mii de femei adăstau ca și ea, mai nevoiașe unele, mai slabe, tot atât de iubitoare! Ar fi fost rușinos, să n'ai tărie tuturora!

Rămânerea în București, când un puhoi de lume se ducea orbîș în pribegie, lăsându-și avutul, și așteptarea năvălirii dușmanilor, fără de apărare și singură în casă, o înspăimântaseră.

Și iată că dușmanul de care se temuse mai mult, acela care va pătrunde în casă, stăpân hain, printre copilașii ei, se înfățișase grațios, sfios, se înroșise la față, luase copiii pe genunchi, îi iubise de cum îi văzuse, era cheazășia ocrotirii, și adusese casei și gazdelor liniște și belșug.

De mântuitorul acesta, frumos și tânăr, Olga nu se putuse apăra, ca de un cotropitor, și se îndrăgostise.

Era oare ea dintre aceia care pot iubi de două ori în viață, cu patimă, nebunește, și fără pricină de ură pentru cel părăsit? Ea nu-și uitase bărbatul. Muștrări de cuget și cășietoare o bântuiseră tot timpul, îi inveninase dragostea cea nouă, neîngăduită și vinovată.

Ai celui așteptat erau copiii, ai soțului, care trebuia să sosească în sfânta zi a curățirii pământului țării de cotropirea streină.

Avea să-l mai poată ea iubi pe tatăl copiilor, pe stăpânul vieților plămădite în ea? Olga se întrebasese năucă, neisbutind să-și răspundă.

Și iată că Franz plecase. Era trimis pe front, să lupte să-iucidă pe ai noștrii, sau să fie ucis de ei. Să-i doriască izbândă lui, sau ceilalți? Fără să știe că nu ar fi voit să plece cu

bitul, să rămână... dar cât să rămână, nu era în stare să-și afle cugetul, să știe ce dorește.

Despărțirea de el o duruse, țipase în carnea ei de femeie, carne cu poruncile și voluptățile sale. Desnădăjduit țipase femeia, cu un amestec în cuget de păreri de rău, disperare, vechi remușcări, de amintirea vrăsmășiei dintre nația ibovnicului și a ei. Se frământaseră în sufletul ei toate simțimintele acestea, certate între ele, ca un aluat în care ar fi fost amestecate cue și cioburi de sticlă.

Boala Julietei venise tocmai într'un timp, când, în cugetul Olghii, atipise dojana, sub sărutări, în contopirile cu veneticul iubit. Moartea fetei i se năzări numai ca o pedeapsă dumnezeiască! O smulsese din brațele ibovnicului, îi plecase fruntea până la pocăință. — dar ceilalți copii aveau mai departe nevoe de grijile, de mângâerea ei. Și Franz era tot acolo, aproape, resemnat când trebuia, dulce, prieten cu micuții. Și cum suferințele pălesc cu vremea, amuțesc, iar simțurile abia că păsuesc în vrerea lor, cei doi iubiți, dela mărturisirile durerii, ale jellii pentru mica răposată, se iubiră mai departe...

Reîntoarcerea soțului nu îngropase dintr'o dată întâmplările din cei doi ani, nu le încetase sdruncinul și nu le vindecase urmările.

Aflând de moartea Julietei, Vasile nu se mai simția legat-ferecat de familia sa, și cum nu putea s'o conceapă decât întreagă, așa, știrbită, n'o mai putea iubi. Aruncase cuvinte jignitoare, răscolise în cugetul femeii lui amestecul de remușcări, de clipe duioase, din viața cu celălalt.

Oiga se îmbolnăvisese. Se lăsase mai mult unei lucrări surde și surpătoare din trupul și conștiința ei chinuite; se lăsase, ca unei vindecări incete, până în ziua în care simțise că s'a făcut liniște în ea și în jurul ei și că soțul, intrat în fogașul vieții, are alte păhuri.

Apoi femeia se ridicase din patul zăcerii, ca să-și vadă de copii, de casă. Revenise în iatacul cu două paturi și nu se putuse refuza îmbrățișării bărbatului. Nu se împotrivi, ca să nu dea și mai mult temei bănuelilor lui.

Amintirea sărutărilor celuilalt, a singurului bărbat pe care

El iubia acum, trudindu-se din rasputeri să-l uite, îi fusese tot timpul trează și o torturase. Intunericul odăii înlesnise ușor învierea imaginii celuilalt și înlocuirea soțului. Trădarea mai departe a tatălui copiilor, prin însăși mijlocirea lui, o turbură pe femei și stârnia în cugetul ei muștrări sfâșietoare.

Apoi Olga înțelese că se prostituia propriului ei bărbat, în numele căsătoriei, pentru dăinuirea căsniciei și creșterea copiilor sub oblăduirea părinților lor. Nu era însă în stare să se răsvrătească, ci numai să sufere și să contemple, dacă se poate spune așa, sbuciumul, privescerea din sufletul său.

Vasile începuse să-i împărtășească părerile sale și să-i ceară părerea. Femeia ascuțită, răspundea fără bucurie, fără inimă, cu politețe, cu bunăvoință. Împreună găsiseră că o călătorie prin Ardeal, vara, ar fi minunată. Când Vasile mărgini călătoria numai până la Brașov, Olga nu se împotrivi, dezamăgită.

În cele din urmă, Vasile se înțelesese cu Haralambie să-l aștepte pe acesta, până va veni la Brașov cu familia lui; două-trei săptămâni, și apoi să plece amândoi prin Moldova și Basarabia.

Vechiul oraș, cu înfățișare germană, era plin de mosafiri din Muntenia și din Moldova. Idealul național odată împlinit, se redusese acum la plimbarea prin ținuturile alipite, la viligiatură, iar trecerea graniței desființate bucura ca vinul sau bonboanele.

Imensa biserică săsească, neagră de patru sute de ani, la care privise cu teamă, cu temere, valahul sărac din Scheii Brașovului, își culca de acum umbra masivă pe pământ românesc. Arpad dispăruse de pe soțul lui, cucuiat în vârful Tâmpiei și avea să-i ia locul un rege, sau un poet valah. Gospodăria orașului o țineau mai departe domniile Sași, cu știința lor încercată, cu aceeași râvnă, cu dragostea lor de pavaje întregi, de curățenie, de flori.

Erau mai mulți Români acum: în poliție, vizitatori, și nu mai erau cătane împărătești, ci soldați de-ai regelui Ferdinand Altfel, nimic vădit nu se schimbă. Botenii auziră de multe ori numele Franz, ca la el acasă. Olga își stăpânise tresărarea și spaima de gândurile bărbatului ei, iar Vasile se

prefăcuse că nu aude, amânând pentru altă dată, pentru o zi de plictiseală sau de reaprinsă curiozitate, „chestia Neamțului, care a stat în gazdă la el...”

Cumnatul Haralambie veni, — se găsise din timp un apartament pentru el și familia lui. Surorile aveau să-și ducă zilnic copiii la poala Tâmppei, la cetățue, la „promenadă”. Haralambie găsi îndată tovarăși pentru poker. Vasile se plictisea, de când venise. Mosafirii vechiului oraș pot jura că nu sunt nici o mie de Români în Brașov, pentru că toți se învârtesc dela liceul român până la Cetățue, și atât. Nu cunosc partea orașului numită Schei, unde locuiesc peste zece mii de Români. Ca nicăeri în Ardeal. Sașii, Românii și Ungurii erau în număr egal, la Brașov.

În afară de un singur cunoscut, d. Moise Bricu, Boțeanu nu cunoștea pe nimeni. Și rare ori punea mâna pe acela. În partea locului nu i se zicea altfel d-lui Bricu, decât „domnul doctor”.

Vasile îl cunoscuse în Moldova, unde Transilvăneanul se refugiase de urgia maghiară, deși era om trecut de patru zeci și cinci de ani și nu fusese nici odată cătană. Ungurii l'ar fi trimis pe front sau l'ar fi declarat trădător.

Lângavu, de cum îl cunoscuse pe Moise Bricu, legă cu el o prietenie strajnică. Erau nedespărțiți. Domnul doctor ar fi jucat și ziua și noaptea cărți, dar cu udătură. Bea cât patru.

Vasile crezuse că numai în vechiul regat bântuia molima „foițelor”. Văzu că se înșelase, căci și Românii ardeleni și Ungurii sufereau de ea. Jucă și el, dar pierdea mereu, se înfricoșă și se desgustă.

Îl rugă pe Bricu să meargă cu el prin vecinătatea Brașovului, ale cărui colțuri socotia că le știe prea bine. — ca să cunoască țara. Mai ales într'o casă de Sas ar fi voit să pătrundă. Domnul doctor făgădui și, într'o dimineață, numai ei trei, bărbații, porniră cu trenul. Pe seară aveau să se întoarcă.

— Mergem la un învățător sas. Gospodar fain, dar om prost. Cu el n'aveți ce vorbi. Las'că la dumneavoastră se și vorbește prea mult și numai de politică! se scutură Moise, ca de un suvenir neplăcut.

— Cum la dumneavoastră? La noi, vrei să zici! La tine,

la mine, la Haralambie ! glăsui Vasile. Nu suntem o națiune și o țară cu toții ? Alminteri de ce te refugiaseși la București, și apoi în Moldova ?

— Uite așa de repede o luați toldeana ! se supără doctorul. Sunteți prea iuți la minte. Dar spor la treabă nu cred să aveți, zic zău lui Dumnezeu !

Lângavu se uita la Ardelean și petrecea. Bricu, gras, mare, voinic, roșu, apopleptic, se infuriase, urechile i se făcuseră ca pătlăgelile roșii, ceafa, în caturi răsrântă peste gulerul de un deget, i se înroșise și ea. Da din mâni, dar cu gesturi mărunte, așa ca și cum brațele i-ar fi fost legate din cot, pe la spate.

— Dar de ce te-ai papricat așa, frate Moise ? izbucni în hohote de râs, Haralambie. Sunteți prieteni vechi. Cumnatul a luptat pe front, pe când eu și d-ta ne vedeam de sănătate și făceam afaceri.

— Da ce afaceri ? spuse după un răgaz lung, după ce cugetase bine, cu fruntea plecată, doctorul Bricu. Am făcut la Iași, ce'i drept, peste o jumătate de milion, dar ce preț mai au banii acuma ? Și dacă mi i-or lua ?

— Nu i-ai pierdut la cărți ? îl întrerupse Lângavu.

— Și la cărți i-am bătut pe-ai voștri ! Așa să știi !

— Dar la ce i-ai mai bătut ? întrebă Vasile, a cărui curiozitate se stărnise de astă dată, ca să-l cunoască mai bine, pe refugiatul, pe martirul de dincolo de Carpați.

— În afaceri ! că alții au fost proști și-au pierdut !

Imboldit să se certe, pârându-i-se că omul din fața lui purtase o mască până atunci, cu enervarea din război nepotolită încă cu desăvârșire, Boteanu voi să-i spună doctorului, că puțini ardeleni luptaseră și muriseră pentru desrobirea ținutului lor. Frământarea gândurilor îi schimbase fața. Dar cumnatu-său băgase de seamă și îl strânsese pe Vasile de mână, ca și cum i-ar fi spus : „astâmpără-te ! Nu e frumos” ! Și omul se stăpânise, rumegându-și furia.

Pe unde mergea acum trenul, era șes. Dealurile se scriau departe pe albastrul cerului, pogorit după ele. În vagon era acelaș amestec de națiuni. Impăcate astăzi, ca de când lumea.

Linistindu-se, Boteanu se gândea : „au fost puțini dintr-ai

lor cu noi, în șanțuri, sub gloanțe, la baionetă, pentru că fuseseră cu mult mai înainte chemați sub steagurile cârmuirii lor. Și cum ar fi putut să nu se ducă? România a intrat cu doi ani mai târziu în război. Mai puteau ei să vină, să dezerteze? Iar dintr'nceput, de unde puteau ei să știe, ce vom face noi—peste doi ani? Neprevedere și nepregătire totală!...

Pe neștiute, ajunseră, coborâra, miluiră un invalid ungar, intrară într'o comună rurală săsească.

Lunga ladă de zid: biserica luterană, nu le plăcu Bucureștenilor. În schimb, i se păru arhitectului că nici în București nu sunt ulițe mai îngrijite, mai aliniată, ca în satul acela săsesc

— Da, e pretutindeni așa, dragă domnule, în tot Ardealul nostru! apăsă doctorul pe cuvinte și cu înțeles.

— Da, recunosc Vasile, la noi totul este de creiat și ne bucurăm că vom fi la o laltă toți cu toții, României, ca să dăm o față, un caracter al nostru: casei de locuit, bisericii, școalei, celor mai mici obiecte. Și să înfăptuim o cultură!...

După ce trecuseră prin cinci șase străzi și arhitectul se uitase cu încordare din răspântii la liniile drepte de clădiri, dintr'odată, nu'i mai plăcu!

Amintirea satelor din România cea mică i se trezi în minte cu putere vie. Văzu a avea măruntele case cu ceardacuri; nu se aflau două la fel, pe-o uliță! Colibele, casele, conacele, erau în fel și chip, pe când aci, în comuna săsească, toate clădirile erau aidoma, ca scoase din acelaș calapod, ca niște sicrie mari.

Vasile Boteanu îl bătu pe umăr pe Moise Bricu și spuse râzând:

— Modelul de casă românească o să vi'l dăm noi! Asta — și arătă spre mohorâtele case săsești, — este nemțesc! N'au grație, sunt triste, fără dulce melancolie, n'au nimic pitoresc! Casele astea! Să vii să vezi sălașele din Argeș, din Vâlcea, monastirile de maici din Moldova... Asta este locuință potrivită pentru Franz!

— Care Franz? întrebă cumnatu-său, pe când Bricu scutura din cap cu indoială

— Ofițerul german, care a stat la mine în gazdă, în timpul ocupației.

Lângavu își cercetă serios cumnatul pe sub gene. Vasile simți și se întoarse cu spatele, în prețuirea mai departe a clădirilor.

...ana se deschide

Până la război, partide care să guverneze țara, erau numai două, liberal și conservator. Numai ele puteau să-și ia răspunderea guvernării, având în toate județele organizații, cadre gata pentru a putea cârmui. Programe aveau, deosebite, dar nu aduceau la îndeplinire decât punctele care le lăsau alot stăpânitoare. Numai proprietatea cea mare era cu sfințenie respectată. Masa țăranilor nu avea vot. Școala, biserica, armata, magistratura, erau înhămate nu la carul Statului, ci al guvernului. Profesorul, călugărul, ofițerul, magistratul, nu viețuiau și nu prosperau decât prin bunăvoința, prin hatărul miniștrilor.

După război, tocmai partidele care guvernaseră fură cele mai urgisite. Se părea că cei nouăzeci și opt la sută, care nu făcuseră politică până acum și nu votaseră niciodată, voiau să-și spună cuvântul, în politica țării, alegându-și oameni dintre ei. Amintirea politicianului de până ieri, aducea greată, stârnia răsvrătire.

Noi partide se iviră, iar cele mici, de dinainte de război, naționalist și socialist, sporiră în număr. Partidul naționalist găsia razim în învățătorime, cel socialist în muncitorimea dela orașe.

Dar cei care aveau mai ales îndreptățire și greutate la cuvânt erau întorșii din război, masa lor, numeroșii țărani.

Din mișcarea acestora, două credințe prindeau temei: că ei înșiși pot să se cârmuiască, fără pagubă și fără amăgire; că generalul, care-i purtase la izbândă în război, numai el ar fi drept și destoinic cârmaci, cu deplină cinste.

Intru cât meritase generalul Averescu, faima cu care îl împodobiau mulțimile, avea să statornicească odată istoria, — dacă istoria este în stare să spună adevărul și nu e sluga plecată a suveranilor vremii.

Începură așa dar să existe încă două partide, dintru început cu mai întinsă bază, cu mai mult norod ; partidul poporului și cel țărănesc.

În vremea aceasta de fierbere, de prefacere, de începuturi viguroase, de dispreț pentru ceiace fusese, dăinuiau la cârma țării liberalii, se învechtau, se măcinau la putere. Ei împliniseră idealul național, declarând război Austriei, în anul 1916 ; dar tot ei purtau vinovăția lipsei totale de pregătire, ei trimiseseră oștiri la prăpăd, fără munițiuni, fără hrană, după ce prefectii și toți oamenii lor de casă se îmbogățiseră făcând contrabandă, adesea în folosul inamicului !

Suveranul se găsea într'o mare nedumerire. Pe cine să cheme la guvernarea țării sărăcite, stoarse, îndoit de mare, acum cu oameni trăiți sub alte oblăduiri, — când vechile partide : cel liberal guvernase destul, obosise și poate risca să fie izgonit, cel conservator nu mai avea decât un stat major, și acela fărâmat. Nu i-ar fi putut chema pe conservatori, și pentru că ei fuseseră împotriva intrării noastre în război și n'au mai fi avut sprijinul Aliaților de arme, necesar, hotărîtor.

Partidele noi încă nu se încheaseră desăvârșit. Toată alcătuirea lor putea să fie de azi pe mâine

Primind demisia liberalilor, Regele chemă în fruntea Statului pe un fost Președinte al Inaltei Curți de Casație ; apoi, după o lună, pe generalul Văitoianu, pentruca acesta să facă alegeri, depe urma cărora să se lămuriască adevăratele țării dorințe.

În Ardeal, partidul național român, vechi, hârșit în luptele politice cu Ungurii, nu se desființase. În Basarabia erau frământări nelimpez, toate însă cu caracter democratic. Nică unul din partide, afară de cel socialist, nu avea partizani și în Ardeal și în vechiul regat.

Boteanu, ca și cumnatu-său, afla din ziare frământările, noule alcătuiri politice de partide, discuta cu aprindere, dar nu se inscrisese în nici un partid.

Amândoi râvniau să se îmbogățească, făcuseră afaceri bune, cumpărând și vânzând : stofe, mătăsuri, moșoare de ată, tot felul de mărunțișuri, alimente chiar : aducând și ducând din Ardeal, din Basarabia, din vechiul Regat.

Viața începuse a se scumpi, din pricina transporturilor acestora și pentru că fiecare lucru trebuia să lase câștig în fiecare din multele mâni, prin care trecea. Se întâmpla ca, tot vânzându-se mereu, între același soi de negustori, o marfă să revină în aceleași mâni de două și de trei ori, fără pagubă pentru vânzători.

Vasile trăia o viață nouă, de emoții, de sentimente necunoscute lui până atunci. Se desprindea tot mai mult de familia sa și, pentru că nu era avar și trebuia să aibă un imbold la dobândirea banilor, încerca să petreacă, să chefuiască, și încolția în inima lui o nelămurită năzuință, doria surd o femeie, o dragoste nouă.

Profesiunea lui, arhitectul nu și-o mai făcea. În tot timpul verii nu se clădise nimic în București, nici de către Stat, ale cărui servicii se măriseră, legând de ele nouile și marile provincii. Parcă toți zidarii pieriseră în război. Societăți de construcții se alcătuiseră, dar făcuseră și ele afaceri cu materialele de clădire, molipsite de noul negoț.

Lipsa căilor de comunicație, a vagoanelor, opria producția în loc, și acolo unde ar fi putut fi. Puținele trenuri, erau veșnic tiesite.

Ca să nu fie striviți, ei și geamantanele lor veșnic pline, în trenurile îmbulzite, cumnații căutaseră cunoștința aproape a tuturor conductorilor și, vestindu-i din timp li se păstra o cabină. Hatârul acesta îl plăciau mult, dar aveau liniște și odihnă.

Uneori trenul se opria în mijlocul câmpiei. „Locomotivă e stricală! Nu mai poate merge!”, striga mecanicul.

Cei din vagoane se dădeau jos și începeau să-l roage pe mecanic să tragă măcar la o stație. „Ce să-i fac? aicea stăm!”, spunea fără descurajare, nepăsător, batjocoritor oleacă, stăpânul mașinei. Călătorii isteți începeau să-i șoptească la ureche, să-i făgăduiască și, căzuți la învoială, iscusiții umblau din pasager în pasager, cu pantafuza. Ca pentru un milog simpatie, strângeau, într-o pălărie, suma cerută. Și locomotiva căpăta forțe, ajungea rând pe rând la toate stațiile.

În Noembrie 1919 se făcură alegeri, și foștii cărmucitori liberali dobândiră puține locuri în parlament. Frământările

politice scoaseră din urne oameni de-ai noilor partide. În vechiul Regat. În Ardeal izbuti partidul Național-Român, în frunte cu căpeteniile sale, domnii Maniu, Vaida, Goldiș, Pop și alții.

Se alcătui un guvern cu personalități din partidul ardeleanesc și cel țărănesc, sub președinția d-lui Vaida-Voevod.

Haralambie Lângavu votase pentru liberali, fiindcă le găsisse meritul că îndrăzniseră să apere țara de cotorpire. De curând, în timpul verii, armate maghiare trecuseră Tisa și încercaseră să recuceriască Transilvania. Cu toată puterea și cu mânia cuvenită, armata română înfrânsese oștile maghiare și dusese victoria până la ocuparea Budapestei.

Lângavu, care nu făcuse războiul, nu-l îndurase de-adreptul, suferise în inima lui de Român, făcând totuș afaceri bune, văzându-i pe Unguri stăpâni în București în timpul ocupației și fusese încântat că mândra Capitală maghiară fusese călcată de ai noștri.

Numai Români, dintre toți Aliații, înfipseseră steagul de biruitor, într'o metropolă inamică.

Boteanu șovăise între generalul Averescu, căruia socotia că i se datorește pacea dela București, pentru că fusese aproape singurul care-l sfătua pe Rege, să nu primească planul francez de luptă, numit „triumghiul morții”. În cele din urmă îi votase pe țărăniști, pentru că biruise în cugetul său nădejdea că venirea masselor țărănești, prin aleșii lor, în Parlament și în prefecturi, va schimba administrația, ea singură vinovată de toate fărădelegile și necinstea.

Dar cumnații nu aveau timp de pierdut în politică. Haralambie nu se putea lăsa de poker și mai avea o meteahnă veche: o ibovnică, de care aflase și cumnatu-său.

Îl văzuse pe iscusitul său tovarăș de negustorie, cum se deau amândoi seara la o masă într'un restaurant luxos. Îngălbenuindu-se foarte, holbând ochii spre ușe, pironindu-i sălbatic.

I se păru lui Vasile, că Haralambie se va ridica de pe scaun și că din gros ce era se va subția ca o fantomă și va ajunge cu creștetul în tavanul înalt. Intrase în local o coconită

durdulie, rumenă la față, toată numai răs și lumină, urmată de un bătrânel cochet, încorsetat parcă.

— Ce este ? Cine e ? șopti fără voe Boteanu, destul de tare, intrigat.

Lângavu nu mai auzia, dar, după ce urmări perechea, ce nu-l băgase de seamă, pricepu că trecuse prin călduri mari că se dase pe față și spuse deschis :

— Cât mă costă femeia asta !

— E frumoasă !, făcu Vasile.

— Are și alte daruri...

Și intrând în gândurile sale, ca o pradă în gură de lup flămând, Lângavu începu să se frământa în scaun, să-și treacă mâna prin păr, să-și asupriască mustața pieptănată.

Nemai stăpânindu-se, țâșni din loc și, hotărît, cu pași înfipti, se duse glonț la masa noilor veniți.

Zărindu-l deodată, cum se apropia, femeia dădu puțin capul pe spate, bătu de câteva ori din pleoape și zâmbi, topindu-și mirarea, temerea și neplăcerea, într'un surâs ca de bucurie :

— Lambie ! rosti ea, argintiu. Unchiul meu ! Nu-l cunoști ?

Și-i pofți cu mâna să se recomande :

— Erai aici ? Să nu te văd ! Pe semne pentru că ești vesnic în inima și'n ochii mei !

— Ți-am vorbit de unchiu-meu Christache ! Inșiră tot ea, până nu apucase el să glăsuiască, înăbușit, cu un nod în gât, fâstâcit.

Bărbații își dădură mâna. Fără să vrea și să știe, Lângavu strânse, ca într'un pumn de lăcătuș, mânuța bătrânului.

— Ești cu cineva ? urmă doamna.

— Da, eram la masa aceea.

— Veniți la noi, pofți coconița.

Haralambie își aduse îndată aminte că Zoița îi vorbise de curând de un unchi, pe care spera să-l moșteniască, pentru că nu avea copii, om neînsurat. După nume, el și-l închipuise chirstigiu. Cu unchiu-său, Zoița îi spusese că se plimbă uneori „Ce vrei ? spusese ea, ție ți-e frică să mergi prin lume cu mine, de scoaba de nevastă-ta !”

Soția lui Haralambie era palidă, slabă, fină, ca și soră-sa, cu care semăna mult, ea fiind însă oacheșe.

— Il știu frate : unchiu-său ! îi spuse Lângavu lui Boteanu, apropiindu-se de el. Să ne bem consumația și să trecem la masa lor.

Tot zâmbind, Zoia spunea moșneagului, rămasă singură cu el :

— Ți-am spus că o să dea odată peste noi !

Tăinuindu-și durerea, numai cu amărăciune, Christache dădu din cap :

— Nu-i cum mă așteptasem eu : un tânăr, plâpând să-l suffi. E sdravăn de tot !

— Dacă ți place, băețele ! Cu ce-mi dai tu, nici două rochii pe an nu-mi fac !

Pe Boteanu, Zoia îl cunoștea de mult, din vedere, precum o cunoștea și pe noră-sa, precum știa că e cumnat cu Lângavu, precum știa numele a sute de bărbați și de femei și multe din tainele lor.

Lăsându-și amanții să se privească și să-și mistue în tăcere gândurile, Zoia legă numai decât o conversație vie cu arhitectul.

Femeia aceasta, durdulie și guralivă, îi adusese aminte lui Vasile dragostea lui trecătoare, din Moldova, începută de pe patul, crezut al mortii, și sfârșită în trei săptămâni de concediu, după vindecare. Apoi fusese chemat în serviciul auxiliar ; nu mai fusese luat pe front.

Cu firețe, din când în când, Zoia îi aduna și pe amanții ei la discuție, când se temea că încep să se plictisească, sau să cureze prea adânc unul la altul.

Când se despărțiră, după un ceas de palavrageală, Haralambie îi urcă în trăsură, pe iubita și pe unchiul ei.

— Ai de zis ceva ? îl întrebă Lângavu pe cumnatu-său.

— Eu ? Nevastă-ta poate, sau nevastă-mea.

— Ași !

— Eu ele firește că s'ar indigna ! stăruii Vasile.

— Nu sun't nici ele mai de treabă decât noi. Cu Nemții, s'au întâmplat în București lucruri scandaloase ! Nu era ofițer german să nu aibă metresă. Și de unde o avea, te întreb ?

Nu dintre femeile noastre ? Şi erau aproape tot atâtea ofiteri, câte femei. — cu bărbat pe front ! Şi acum, ca şi mai înainte de război, de unde atâtea amante, dacă nu din prea cinstitele noastre căsnicii ? Şi altceva — urmă, dârj, deodată, Haralambie. — de ce nu atâtea femeile Capitalei, la un lux aidoma cu al cocotelor ? Să-ţi spun eu : ca să nu fie întrecute ! Dacă le-ar întrece cocotele în lux, ar fi sigure că-şi pierd ibovnicii !

Pe măsură ce ascultă, Boteanu se înfură. Ii venise sângele în obraz. Ce voia să spună cumnatu-său ? Cu siguranţă, despre Franz ! Ştia ceva. Bănuia, nu putea să ştie, doar nu văzuse, şi-i plăcea acum, când o prinsese pe ibovnica lui scump plătită, cu o căzi-tură să se razdune pe altul, să strice inima şi viaţa cuminaşului şi tovarăşului său !

— Femeile. — se trudi Boteanu să vorbască, luptând cu furia, care-l răcina, obidind să cugete, — femeile noastre nu vor să fie întrecute, nici chiar de cocote, pentru că ăia la părerea şi dragostea noastră şi ele văd împede că ar pierde-o, dacă ar fi mai puţin frumoase şi atrăgătoare, decât oricare altele.

— Cu de-al de astea ne păcălim.

— Eu mi-am lăsat nevasta la Bucureşti, singură, cu trei copii. Işi prinde tîntă 'n ochi cumnatul, Vasile Boteanu.

— E' făcă 'Haralambie şi o clipire de ironie scântee în pupilele lui.

Tremurând tot, scăpărând de furie, Vasile se văzu într'o fulgerare de imagini, trăgându-i două palme cumnatului. Şi fără să ştie de-a seara, deodată, îl apucă de cravată, împingând pumnul rîmă la gât.

— Ticătosule ! spune pe şleau, ce vrei să strecuri, fără curaj ! Spune ! Ştia ceva ? Ai văzut ?

— Să şi văd ? Mă lăsaseşi paznicul casei tale ? Intreab-o pe ea ! Ia-ţi mâna din gâtul meu că te turtesc !

— Pe mine ? rădăni Boteanu trăgându-şi totuş dreapta, poate pentru că un băetar se oprise pe zelat trotoar al străzii şi privia. Am despica multe pânzece ca ale tale !

— Te lauzi ! N'ai făcut decât să asnuţi !

— Mai deschizi gura, când ai stat aici şi ai făcut afaceri din peirea ţării ?

— Ca să-ți dau acum și ție o pâine, că cu arhitectura ta... Vasile se depărtase, sfătuit parcă de cineva, care hălăduia în el, să se stăpânească. Se apropie iarăș de Haralambie.

— Am încheiat o amândoi ! N'am nevoie de tine. Potlogării, pot face și singur dar nu vreau. Numai cu tine am fost în stare să le fac ! Dacă ai bârfit, să știi că nu-mi scapi ! Am învățat săucid oameni, și aceia erau, cu siguranță, de altă calitate, erau apărătorii unui steag !

Goldenberg și Dobroschi

Cumnății își înlocuiseră spatele și se depărtară grabnic unul de altul. Trezindu-se în calea Victoriei, Boteanu se opri o clipă, neștiind încotro s'ar îndrepta. Furnicarul de lume, ce se înfățișa ochilor săi turburi, era tot așa de încâlcit ca stufulșul ghimpos al gândurilor lui.

Ca ferindu-se, ocoli Teatrul Național, pogori treptele de către strada Matei Milio. În căutarea singurătății, a potolirii gândurilor și mâniei, merse cu pas inegal până în Cismigiu, cu vaga părere că în grădina pustie, despodobită de frunze, s'ar putea risipi, destiința.

„Ce nemernic, ce secătură e cumnatu-meu !

„Pentru că aflase că amanta lui mai avea un ibovnic, dase cu ochii de el, și nefiind în stare să se răzbune, pe ea sau pe ibovnic, a tăbărit asupra mea, a înfipt în mine cuțitul !... Nu știu nici eu ce spun ! se supără Vasile, simțind că nu descurcă bine pricina purtării urâte a cumnatului.

„Pe mine mă încornorează amanta, dar pe tine chiar nevas-tă-ta ! avea aerul să zică Haralambie“, mormăi Boteanu.

Lacul, ca o pavea de asfalt plouată, licăria de departe în cenușul amurgului. Vasile se apropie. Era liniște aci, pe țărmul apei. Rar se auzia pasul unui trecător. Ciori croncăneau a pustietate, a iarnă. Hârșitul unui târn conținea și se trezia în apropiere. De aproape, lacul tot, dela un capăt la altul, alerga în crețuri ușoare, înfiorat de o adiere, sau de frigul puțin al toamnei. Priveștiștea frământării mărunte și statornice a vălurelelor, liniștia prin monotonia ei, prin lipsa ei de tal cu înțeles omeneș.

„Înlămplarea făcu să-mi spună verde Haralambie că m'a înșelat Olga. Dar, și altă dată, în comuna săsească de pe lângă Brașov, unde ne dusesem amândoi cu doctorul Moise Bricu, pe când eu vorbiam despre frumusețea dulce a căsuțelor noastre de țară și mi-a scăpat vorba, arătând spre casele săsești: „Să stea Franz în ele!” Haralambie m'a privit pătrunzător și parcă ironic. Privirea lui spunea limpede: „ai aflat de Franz!”

„Și aflasem cu adevărat, chiar dela ai mei! Uit oare cât de rău am fost primul și de Olga și de copiii mei? Am uitat de moartea Julietei, pricinuită poate tot de ofițerul german? Haralambie nu minte, cel puțin atâta trebuie să recunosc! Aflasem de mult, și ce-am făcut? Și ce am să fac?”

Și întrebându-se, lui Vasile îi veni să ridice vocea și să strige: „Spune lacule, spuneți bătrânilor copaci!”

„Ce copil sunt! Se cunoaște că m'am îndopat cu versuri și l'am sorbit cu nesațiu pe Nottara o viață întreagă!” Și, înrâurit de amintirea tragediilor, se întrebă: „E? Trebuia s'oucid? (înțelegea pe nevastă-sa). Să-mi rămână copiii pe cap? Adică nu mie, pentru că eu aș fi fost închis la ocnă. Ar fi rămas copiii și fără tată și fără mamă! Lui Othelo îi era mai ușor, nu avea copii, iar gelozia lui nu era caraghioasă, nici peste fire de turbată, în epoca aceea. Să fiu modern, așa dar! Să rabd și să tac. M'am răzoiț la început. Dece? Cu ce folos? Nu m'am putut stăpâni! O iubiam? Nu! dar nu mi-era străină, era nevastă-mea. A! sentimentul proprietății și aci! Asta să fie? Poate că nu! Îți pasă, te doare, când te-ai știut iubit și afli că nu mai ești, și că ești înlocuit! Othelo avea mai mult drept să fie gelos, fiindcă o iubia pe Desdemona, o iubea ca o făptură anume creiată de Shakespeare!”

Se înoptase. Umbrele, întunericul, apropiaseră copacii. Cercul pogorâse, neinstelat, otova de nori.

„Nu mă duc acasă! hotări Boteanu, eșit din Cișmigiu, hoinar pe ulițele întunecoase. Să fiu laș! Cel puțin atât să fi învățat în război. Cei care se îndesau spre inamic, furioși, cădeau, cum am picat rănit eu. Nu trage! rostește cumințenia simțului de păstrare a vieții, decât dacă ești dosit bine. Și inamicul ar fi astăzi prooria mea furie. Văzând-o pe Olga, mi-ar

fi peste puțină să n'o întreb de Franz, să nu mă gălcevesc cu ea, și eine știe unde aş ajunge cu cearta. Mi-e dor de ea oare ? Am fost plecat prin Ardeal prin Basarabia, cu săptămânile de acasă, și nu mi-a fost dor nici de copii !"

Hoinărind, obosind, i se făcuse foame. Trecuse ceasul cinei. De câteva ori se oprise locului, trezindu-se îndreptat spre casă. Pașii îl purtau fără voe într'acolo. „Să fiu laș, laș față de propria mea furie sau nedibăcie !” își zise Boteanu, schimbând drumul.

„Ce mă leagă de casă ? de ai mei ? Mai de grabă aş vrea s'o văd pe Marieta !” își aminti Vasile de fosta lui dragoste din Moldova.

Intră într'un restaurant. Cercetă mesele ocupate, neștiind limpede, dacă doria să găsiască cunoscuți sau să stea singur, ca să-și depene mai departe gândurile.

Abia se așezase și văzu intrând în restaurant pe un ins cunoscut. Scolocia și acesta birlul cu ochii, în căutarea cuiva. Boteanu se uită cu luare aminte, cu mirare. Noul venit îi surâse, îl salută respectos și, vesel, se apropie.

— Domnule Boteanu !...

— Domnule Goldenberg ! Poftim stai lângă mine. Cauți pe areva ? Să mâncăm împreună.

— Cu multă plăcere, dar eu am o întâlnire aici.

— Nu face nimic. Până va veni și dacă va veni. Nu se prea țin oamenii de vorbă ! Cum merg treburile ?

— Bine ! spuse moalo Hermann. Alte afaceri învârtesc acum. Nimeni nu-și mai face meseria.

— Nici eu ! ai dreptate ! rosti amărât arhitectul și pricepu în clipa aceea, cu strângere de inimă, că este singur și dezarmat în lupta vieții, în războiul mai aprig decât cel îndurat în tranșee, că mulțumită numai lui cumnatu-său avea ceva bani în buzunar, că arta lui nu mai avea nici o căutare, nici o noimă.

Văzu înainte-i ca un pănjențiu încâlcit, în care căzuse și se sbătea neputincios. Scuturându-și capul din mrejele în care îl simția prins, cu o rază de claritate în minte, întrebă, aplecându-se spre Hermann :

— Nas putea face și eu ceva afaceri ?

Goldenberg era umiitor de bine îmbrăcat, se întremase, fața îi se făcuse roză. Vădit: trefurile îi merseseră din plin. Era departe de-a fi un mic negustor de vopsele și bidinele.

— Da, îți mulțumesc, domnule arhitect, că-mi vorbești deschis, cu încredere. Am fost amândoi pe front, nu la un loc, e drept, dar amândoi am suferit, deși dumneata erai ofiter. Asta nu trebuie să se uite? Cel pe care-l aștept să pice acuma, are trecere pe la unele autcrități, dar dumneata ai avea și mai multă.

— Nu cred.

— N'ai încercat. Dumneata ești ofiter, ești artist, ești Român. Poți bate cu pumnul în masă, când ți-o abate. Eu cunosc toate matrapazlăcurile care se fac. Mă costă multe parale. Aflu de pildă că i s'a dat lui Georgescu un permis pentru introducerea în țară a zece mii de metri de califea. Îți spun dumitale să te duci să ceri și dumneata unul. Îți spun, firește, și cât a luat cinstitul ministru pentru permisul liberat. Și n'are cură să cârmiască dumnealui, când îi spui cui i-a dat, cât a luat și el, și-l ameninți, la urma urmei, că-l dai pe mâna gazetarilor. Dar nu e nevoie de amenințări! N'ai nevoie decât să pomenești numele celui căruia i-a dat un permis...

— Și unde se fac afacerile de soiul ăsta?

— În unele ministere! Dar noi ne învățăm pe lângă al Producției intensive.

— Cine e minisîru?

— Un ardelean. Om nou! Băbălău!

— ăsta era sărac! N'avea o mie de lei!

— Și numai după zece zile de ministeriat am văzut-o pe nevastă-sa la cel mai mare magazin din piață, cumpărând albituri și stofe de șaizeci de mii de lei!

— Sub guvernarea vechiului partid conservator, era cinstel... Dar marele general, idolul de azi al poporului, nu știe nimic din cele ce se petrec la Producție?

— Și lărăniștii, oameni noi, sunt cinstiți... Au guvernat puțin... Dar... îmi vine tovarășul, cobori glasul Hermann, văzând că intră în restaurant un domn borțos, cu barbison.

Tovarășul lui Goldenberg mergea în zigzag, ca să se împărășie în zâmbete și'n strângeri de mâni, aproape la toate

mesele. Pântecelul lui foarte scos în afară, mura lui voioasă, sărătoasă, îi deschideau calea, ridicau capetele din farfurii, aduceau veselie în priviri. Goldenberg îl urmăria cu ochii și, mulțumit, urmă către Boteanu.

— Strajnic băiat! Toată lumea îl cunoaște și îl iubeste. E un chefliu!... M'am stricat și eu, decând sunt prieten cu Dobroschi așa. N'o să-i spun nimic deocamdată de dumneata. O să mergem cu toții, unde ne-o căra el. Căci trebuie să ne ducă undeva! Asta-i meteahna lui!

Boteanu simți deodată că se pierde, că mintea i se îneurește. Atenția îi încetase cu rețezată. Nu mai auzia, nu mai înțelegea ce spune Hermann. Iși frământă obrazul, pleoapele, ca să se reculcagă „Tâmpii și ticăloși!” îi veni pe buze la adresa nimănui sau a tuturor. Se înghemui tot, în scaun. Se uită ne furis la lumea străină, nesuferită, din restaurant.

Privirea i se opri la Dobroschi. Urișa burtă, pe praștia a două picioare subțiri, umbla destul de sprinten de colo, colo și toți cei către care se îndrepta umflatul balon, se înviorau, bohote de răs izbucniau, parcă nu de batjocură, ci de veselie.

Fără să știe, încet, Vasile ieși din starea lui sufletească de rătăcire, de mânie, și dobândi putere de atenție. Se uită la chipul bortosului: fața era tânără, trandafirie; nasul mic, aproape roșu, sta ca un ardeiaș în mijlocul obrazilor mari, groși, și a barbișonului pornit din dreptul gurii până la un deget mai jos de bărbie, iar acolo rețezat, ca un pământuf. „E caraghios și plăcut!” izbuti să cugete Boteanu. „Pe un spațiu atât de mic, cât poate să coprindă făptura omenească, aceeași; cu cap, cu ochi, cu nas, cu piept și cu picioare, câtă felurime este cu puțință, câtă originalitate! Și noi, arhitecții, pe un spațiu imens, turnăm aceleași și aceleași înfățișări de case, cu prea puține deosebiri!”

Dobroschi veni în sfârșit la masa lui Goldenberg. Auzind numele lui Boteanu, deschise mari brațele, care se păreau mici; se impurpură de plăcere, și luând sticlucă de vin de pe masă, se uită în zare la ea.

— Cu asemenea vin îl tratezi tu, Hermănică, pe domnul arhitect? Voi, Ovreii, cu tot respectul superstitios, ce-l aveți pentru carte și cărțurari, în artă sunteți ca vișelul la poarta nouă.

Băiete ! strigă el la chelnăr, care nu-și lua ochii, ca magnetizat, dela domnul Dobroschi. Adu vin numărul paisprezece, de la butoi ! Să nu mă faci să mă cobor în pivnița voastră, ca alaltăeri !

Și către cei dela masă :

— Eu am mâncat. M'am incurcat la Jubileu, cu aperitivele. Mă prăpădesc după pește și acolo are totdeauna proaspăt. Și să mai vie o porție de icre și adu o fleică cu sânge ! strigă el după chelnăr. M'am săturat, cu nimicuri ! Dar mai mâncăm noi astăseară !

Dobroschi vorbea, zâmbia, se clătina, se sguduia, râdea, putea să și tacă, și tot ținea atenția celorlalți încordată. Boteanu fu nevoit să se lase în puterea omului acesta.

În zadar se ridicau în cugetul omului înșelat, al omului insultat, întrebări turburi, imagini. Vasile se rupea o clipă, se înstreina, și iar se găsea prins în discuție, iar asculta și râdea și el, de imprumut.

Dobroschi parcă știa ceva, îi turna mereu în pahar, ciocna și îl îndemna să bea. Se făcuse cald, — devenise foarte simpatic restaurantul. Fețele de pela mese erau plăcute sau indifferente.

Totuș, lui Boteanu îi veni să plece. Un resort îl împingea. Când se sculă de pe scaun, după șovăeli, ceilalți doi fură și ei în picioare, plata se făcuse la repezeală, și arhitectul se găsi în stradă, la brațul lui Dobroschi și al lui Goldenberg care îi șopti la ureche :

— Ești supărat ! ai un necaz mare !

Dar tocmai în clipa aceea, vinul, ciudata și biagoslovita lui putere, adusese un val de lumină, de optimism, de nepăsare, față de tot ce putea chinui și îndurera, în inima și în mintea lui Boteanu.

— Da de unde ! protestă el, în toată sinceritatea. Crezi că așa sunt eu : om de nimic ? Mai rău ca pe front, mai necăjit ca acolo ?... Aici e viață de trăit ! Bem și mâncăm ! Unde mergem ? Aș vrea să mergem undeva, unde să fie veselie drăcească, nebunească ! Să joc, să pup pe toată lumea și să beau, fraților ! Sunt hămesit, de toate bunurile vieții ! Nesă-
gios !

Dobroschi opri o trăsură. Se urcară toți, arhitectul în brațele amicilor, și birja porni ca fulgerul spre șosea, pe când toți vorbeau tare, chihoțiau.

După un ceas de plimbare, Boteanu se trezise și iar lăncezia. Amărăciunea din suflet nu se pierduse, ieșia iarăș la suprafață, îl supunea. „Ce vreau! Nu știam că Olga m'a înșelat cu Neamțu? Socotiam, pe semne, că nimeni altul nu știe ticălosul de mine! se răsvrăți el împotriva 'și”.

Se opriră la Flora. Lui Dobroschi îi era foame și mâncară toți, — aerul îi infometase, — și băură două neamuri de vin vechi, bine știute de borșos.

— Niciodată, spusese Goldenberg, n'a mâncat lumea ca acum: cu patimă! cu o foame nepotolită!

Tot Hermann, cu îndemănare, adusesse vorba despre afaceri, la care să ia parte și arhitectul.

— N'aș putea să-mi fac meseria?, întrebasese Boteanu. Sunt comune întregi de reclădit, și pe care statul e dator să le ridice.

— Sunt! făcu Dobroschi. E o afacere. Dar nu poți câștiga decât sută la sută, cel mult, și pierzându-ți timpul pe-acolo! Adevărat hamalac! Cine și mai pierde vremea, acum când poți câștiga într'un ceas zeci și sute de mii de lei și fără muncă brută? Fugiți de-acolo!

Trăsurii nu i se dase drumul și prietenii plecară și dela Flora, pela miezul nopții.

Nemeriră în strada Luntrei, la un dancing instalat într'o fostă casă boerească. Băuseră mult, tot ce vedeau li se părea frumos, feerie. Calea Victoriei, întunecată, li se năzărise, lui Boteanu și lui Goldenberg, ca un șir de palate.

Mai puțin dintre toți, se clătina, pe picioarele lui subțiri, Dobroschi. Când marele și clătinatul lui pânțece întră în localul, mai luminat ca zilele de vară, se auziră strigăte de plăcere și ceata de trei, a noilor veniți, fu impresurată de vre-o cinci fete sprintene, cu fuste scurte, cu decolteuri până pe sub sâni, făpturi svelte, parcă înaripate, care sburaseră pe parchetul luciu, ca să tabere pe ei.

Orchestra, ascunsă, cânta susurat, delicat, ca o adiere ce

avea totuș puterea să țină în aer petale de trandafiri și flori de măr. Perechi treceau ca amelițe, plutitoare.

Privirile multora se îndreptară spre grupul de opt, gălăgios. Zâmbete se schimbă. Doi dintre dansatori erau plătiți de patron, ca să petreacă, și aceștia aveau fetele lor, vre-o șase. Fetele jucau cu clientela, o făceau să cheltuiască, însuflețeau pofta de risipă și de chef. Surâsurile schimbate, spuneau că au picat mușterii buni. Dobroschi era și aci cunoscut.

Fără să-i dea răgaz, o brună, țapănă ca o sentinelă, înaltă, își infipsese mâinile în brăcinarul lui Dobroschi și-l târa pe lunecuşul parchetului.

Tăinuita orchestră parcă era înțeleasă cu fata cea oacheșă: aria distinsă conținea, și alt cântec, baroc acesta, cu sunete caraghioase ca de trombon, poznaș, se porni, se umflă, iar Dobroschi și oacheșa începură să dea din șolduri, să se hurduce, în hazul lumii.

Numai ei jucau, toate celelalte perechi se dădură în lături, privitoare, și urale se ridicară din toate unghiurile.

Peste o jumătate de ceas, Boteanu și Goldenberg jucau și ei, învățând atunci, de bine de rău, figuri de fox-trot și din alte jocuri fătăile, scălâmbăiate, deșuchiate, pornografice.

Dobroschi se odihnia, privind-i, după ce făcuse el începutul. Râdea cu două fete pe genunchi, își aștepta amicii la șampanizare.

În zorii zilei, amicii încă petreceau. Băuseră treisprezece sticle de șampanie, a câte șase sute de lei una.

Cu ochii turburi, amețit cu dorințe încă nemulțumite și încinse, plecă în cele din urmă cu patru trăsuri, cu încă un tip și cu toate cele cinci fete. — acasă la Dobroschi.

ÎN PĂCĂR

Dobroschi, Goldenberg și Boteanu lucrau mană în mană. Nu se despărțiau, decât ca să se întâlnească iarăși. Colindau ministerele, marile bănci, societățile și creditele, înmulte ca ciupercile după ploaie pe ioc gras. Din zece afaceri puse la cale, dacă izbutia una, plătia din belșug pentru toate celelalte.

Arhitectul făcuse cunoștințe pretutindeni: în comerț, în

industrie, în finanțe. Nu-i mai văzuse niciodată și nicăiri pe oamenii, care erau acum în fruntea nouilor întreprinderi. Parcă războiul înmormântase o seamă de oameni și adusese din drojdia societății, mai flămânzi, mai urâți, mai grosolani, mai hoți. Și cât bea și cât mânca lumea aceasta! Ce îngheșuală pe ea la bursă, ca să cumpere acțiunile nouilor alcătuiți, mai cu seamă ale celor petrolifere, ca să le vândă la câteva săptămâni, ori zile, cu preț ridicat, înzecit!

Un cântăreț, un măcelar, un cofetar, înși pe care îi cunoscuse Vasile și îi știa ducându-și greu zilele, înainte de război, se făcuseră milionari, cumpărând și vânzând acțiuni.

Și pe ce se întemeiau toate prețurile acestea, când nu se lucra, când societățile de petrol nu aveau sonde și unele nu aveau nici terenuri întinse?

Tara nu era aprovizionată, mărfurile se ascundeau, ca să pară puține și fiind mai mare cererea decât oferta, să se poată scumpi. Nu era carne, vitele treceau granița, cu permisuri pe sub mână dela ministrul Băbălău, pâinea se putea să lipsească; în Basarabia trenurile săriau în aer; cete de tâlhari prădau lumea prost apărată; administrația românească se purta hain; Cazacii treceau Nistrul, jefuiau și se întorceau în Ucraina, nevătămați, iar pofta de petrecere și hămeseala nu conteniau în toată România-Mare.

Feldefel de șarlatanii se săvârșiau. Încă nu erau trenuri destule. Locomotivele erau trimise la reparații; cele care erau bune, erau scoase apoi, ca drese, ca să fie stricate dintr'adins.

Nu dorința, ci o voință hotărâtă de îmbogățire scornia mijloace fantastice, criminale. Aproape nu mai era om, care să dețină o cât de mică putere sau avuție a Statului și să n'o întrebuințeze în profitul său.

În teatre, în cinematografe, în restaurante, în trăsurile multe și luxoase ca pe vremuri, în automobilele numeroase, pentru care nu fusese opreliște la vămi și se găsiseră trenuri de marfă să le aducă, se lăfăiau, semeți și obraznici, înși încă necunoscuți, cu figuri de rând, fără altă expresie decât a îngrășerii și a parvenirii de curând. Luaseră locul, dintr'odată, celor dinaintea războiului, ciocoilor, boerilor, ajunsilor de până eri.

Nici cârciumele nu se mai odihneau. Vinurile, și cele de struguri și cele falsificate, aveau cătare, cu toată scumpetea lor. Meseriașii, negustorașii, samsarii proaspeți, lucrau pe prețuri mari, fără cinste, de mântuială, și chefuliau, pe isprăveniel

Bucureștii se umpluseră de lume străină, din nouile provincii, depe la țară, din străinătate. — Capitală a unei țări îndoit de mari! Chiriile sporiră, casele ajunseră la preț mare. Văduvele de pe urma războiului, sărmanele care și vânduseră de ananghie acareturile, și le jeliau acum, ar fi voit să le redobândiască, fie pentruca să le vândă pe sute de mii de lei, nu pe zeci, fie ca să aibă un adăpost asigurat.

Societatea, așa răsturnată cum se găsia, încerca totuș să meargă. Țara avea un guvern, un parlament ales prin vot universal. Armata era supusă. Funcționarii, mai ales cei care aveau ce să fure sau înlesniau hoțiile altora, nu plecau din slujbele lor, cei cinstiți suferiau, se tânguiau. Guvernul militarizase căile ferate, sdrobise nemilos și samavolnic sindicatele muncitorești, desființase partidul socialist, închizându-î pe conducători la pușcărie. — și bolșevismul fusese aparent înlăturat.

Cenzura fusese ridicată, mare parte din oștire fusese trimasă la căminuri. Vasile Boteanu afla din gazete frământările vremii și-și uita de grijile sale.

Intr'o zi, în ziarul „Universul“, i se opriră ochii pe rubrica „Intâmplări din Capitală“ și citi: „Eri, după amiază, în strada Cometa...“ Sări două rânduri și citi iar: „Doamna Olga Boteanu, soția cunoscutului arhitect, a fost victima...“

Ingrijorat, voi să reia dela primul rând, tot articolul, dar graba îl făcu să mai sară câteva șiruri. „Poliția este cu desăvârșire neputincioasă... Cetățenii nu mai sunt apărați. Hoții de toate felurile, de la cei de găini până la tâlharii de drumul mare, organizați în bande puternice, cu mitraliere și granate, sporesc pe zi ce trece...“

Boteanu începu dela capăt. Omul, soțul, părintele, înviară, emoționați în cugetul și în inima sa.

— Ce este? se apropie Goldenberg, văzându-l că îngâlbește și că pironeste priviri împrăștiate în tavanul aurit, strângând cu amândoi pumnii gazeta

Erau în sala de sus, din jurul scării, a ministerului de Producție Intensivă. Așteptau, ca mulți alții, să fie primiți în audiență. Dobroschi era de câteva minute la ministru și trebuia să se arăte. Lucrau de obicei așa : toți trei veniau, fiecare ca pentru sine, cu sau fără o recomandatie la mână, cu motive și sume diferite, să ceară acelaș lucru, sau altul. Apoi se adunau, cercetau isprava, se bucurau de izbândă, se înțelegeau asupra altor căi, încercări, cointeresări, sume și afaceri! Boteanu avea nume, avea titlu, Goldenberg nu avea nici unul și câte odată tocmai de-aceea izbutia : Dobroschi avea obijnuinta și tipul omului de afaceri, viclean, hârșit.

— Uită-te, Hermann, întinse jurnalul Vasile. Și spune-mi și mie. E grozav !

Iși ziceau pe nume de-o vreme. Dobroschi tocmai se ivia. Mai sta de vorbă cu alți doi trei, până să se apropie de tovarăși.

— Ministrul a fost bine dispus. Poți să-i ceri, Vasilică, poți să-i ceri un permis de import pentru casa Baum și unul de export de benzină.

Goldenberg isprăvisese de citit articolul din „Universul” și, schimbat la față, voi să spună ceva.

— Ce s'a întâmplat ? întrebă Dobroschi, observând că amândoi amicii lui sunt plouați, îngrijați.

— Chiar la tine acasă ? Chiar pe soția ta ? întrebă Hermann.

— Da ! rosti sugrumat Boteanu și, hotărît, voi să se îndrepte spre scară, să plece.

Simția că locul e strâmt, doria să fie în pragul casei lui, imagini din sălașul lui i se treziau în minte.

— Unde te duci, omule ? îl prinse de umăr, Dobroschi.

Arhitectul se smulse răsvrătit parcă, dar îi veni în minte că Dobroschi nu știa ce se întâmplase.

— Mi-au călcat hoții casa ! Eu, incurcat cu voi, n'am mai dat pe-acolo ! Nevastă-mea a fost găsită legată, cu căluș în gură...

— Dar n'a fost moarte de om ! Nu-i așa ?

— Nu, făcu Vasile.

— Dar e glumă, parcă ? Ce soaimă pe biata femeie, gândeste-te ! se repezi Hermann cu vorba.

— Hoții fuseseră uniți cu servitoarea, murmură Dobroschi.

— Așa spune și gazeta.

— Lăsați-mă să plec ! glăsui Boteanu.

— Nu se poate ! se împotrivi Dobroschi. Pareă ai ceva de făcut acolo, chiar acum ? Te poți duce și peste un ceas.

— Păndele !... își trase tovarășul de mânecă, Goldenberg,

— Măi ! se întorse către Herman, Păndele, nu trebuie să scăpăm prilejul ! Ministrul iscălește astăzi orce, numai bani să măsă. Mai întâi afacerile !

Și către Boteanu :

— Nevastă-ta e în afară de primejdie, sunt sigur ! Am citit pățania asta, cu un moment mai înainte de-a mă primi domnul ministru. Nu ți-am spus nimic, ca să nu te turbur zadarnic și, de cum scăpam de aici, aveam de gând să mergem cu toții la tine acasă. Linistește-te și intră în audiență. Copiii nici nu ți-erău acasă. Hoții au venit, înțelegi cu servitoarea casei, când copiii erau la școală. Au legat-o pe cucoană, au scotocit pretutindeni și au șters-o... Ai avut mulți bani ?

— Bani ! Nu știi alta decât bani ! se răsvrăti Boteanu.

— O să mergem toți trei, e mai cuminte așa ! se rugă Dobroschi.

— Domnul arhitect Boteanu ! strigă ușierul.

— Auzi că te chiamă !

Vasile șovăia. Dobroschi îl împinse ; lumea se da în lămuriri, ca să-l lase să treacă pe cel așteptat, ca pe un fericit, în ambulzia către ușa favorurilor.

— Te-așteaptă ministrul ! își scoase pântecul din sacou, Dobroschi, și, de spate, îl împinse pe Boteanu spre ușa cabinetului Excelenței.

În clipa de răgaz ce-i rămăsese, ministrul, rămas singur, se ridicase în picioare, se întinsese. Avea prea mult de lucru și nu se mai odihnia ! Acasă, în parlament, la minister, tăbărau pe el legiuni de oameni de afaceri, cu recomandății dela colegi, dela prieteni, dela partizani, legiuni de necunoscuți și străjmași politici, veniți la împăcare, toți cu mâinile pline, toți cu proiecte, cu făgădueli, toți lacomi de îmbogățire.

Băbălău simția că nu mai poate rezista fiziceste. Îl da gata mai ales ultima lui ispravă, alcătuirea unei societăți, pe te-

meiul unei uzine gigantice, din Ardeal. Cu isprava asta, sãria dintr'odată în rândul celor mai bogați oameni ai țării : își asigurase, fără să plătiască un ban, cincizeci de mii de acțiuni ! Bueuria, temerea, îl treziau, îl zguduiau, nu-l lăsau tihnei, somnului.

Boteanu intrase și adăsta respectos să-l priviască ministrul, ca să se apropie. Băbălau, roșu tot, cu vinele gâtului umflate, cu ochii rătăciți, puse palmele sprijin pe birou, amețit. Strânse tare din pleoape, ca să se dezmeticiască. Tăcerea nu măra clipe tot mai multe. Cu capul atârnând, ministrul borborosi :

— Cine ești... dumneata ?

— M'ați chemat. Arhitectul Boteanu. Am avut onoarea să vă cunosc.... (Când erai dobitoc și un golan cugetă Vasile, desgustat, strângând pumnii, dorindu-se departe, acasă).

Ministrul întinse un braț, care i se păru că va cădea, greu ca de plumb, dacă mai sta întins. Boteanu puse repede sub mâna excelenței o petiție.

Căzând în scaun, cârmuitorul țării se prefăcu că citește. Muie condeii în călimară, automatic, și scrise pe jalbă, pe când Boteanu adăogă lângă mâna scriitoare un teanc de bilete de cincizeci de mii de lei. „Se aprobă, Băbălau“.

Apoi, se rezemă de spătarul fotoliului său, bărbia îi căzu în piept, pe când artistul pleca, salutând.

Cu o silință istovitoare, ministrul glăsui, strigă spart :

— Cheamă servitorul ! Să nu mai lase pe nimeni aici !...

Văzându-l eșit pe Boteanu, dela audiență, Dobroschi se pregăti să-l facă să aștepte, până va fi primit și Goldenberg, când ușierul vesti cu voce tare, pe toată lumea, că domnul ministru nu mai primește.

— Ți-a aprobat ? întrebă Dobroschi.

— Da ! răspunse Boteanu.

Se îndreptară spre scara de marmoră, îngustă acum față de mulții inși ce țineau să plece mai de grabă, la alte ministere, la alte afaceri, la împlinirea altor visuri de îmbogățire. Nu era timp de pierdut, decât pentru afaceri și pentru petreceri.

Nu găsiră birje. Ajunseră pe jos, Dobroschi suflând greu,

Boteanu tot mai mișcat, Goldenberg, privindu-și tovarășii, imprumutând dela unul bucuria permiselor aprobate, dela celălalt îngrijorarea.

Le deschise Mitică, băiatul acum mare de cincisprezece ani. Văzându-l pe taică-său, copilul se dădu înapoi, mica lui față se încruntă. Băiatul parcă voia să zică ceva dârz, scosese pieptul înainte, dar văzându-i pe cei doi însoțitori, tăcuse.

Vasile, fără să ia seama la înfățișarea protivnică a băiatului, îl îmbrățișă, îl sărută.

Goldenberg și Dobroschi rămaseră pe sală. Boteanu intră în casă, urmat de Mitică. Olga auzise pași, privirea i se ațintise; îl văzu pe bărbatu-său. Vasile întinse brațele.

— Dragă! Ce spaimă pe tine! Iartă-mă că lipsesc de aproape o lună! borbărosi el și soția se lăsă coprinsă, strânsă în brațe, sărutată.

— Fără nenorocirea asta, n'ai fi venit? întrebă încet Olga, ea și cum se temea să nu stârnească și alte cugete și voia nu mai un răspuns mărginit la întrebarea ei.

— Știu eu? poate...

Ochii femeii se umplură de lacrimi, și mari, sorbitori, îi coprinseră pe soț, pe sprijinul firesc.

— Dar n'ai nimic, nu'i așa?

— Nu. Am trecut printr'o spaimă grozavă. Acum însă, fel de fel de inși, din partea poliției, vin să mă descoasă și văd limpede că vor bani, ca să mă servească! Cu ce? Dacă tu vei fi aci!... își ridică încă odată privirea, femeia învinsă, și își puse capul pe umărul soțului.

— Dragă, îngână Vasile, induiosat, aducându-și aminte, au venit și niște prieteni cu mine... Sunt în sală.

Olga își șterse pleoapele, își netezi părul și hainele. Simția neorânduială în toată făptura ei și era pătrunsă de simțimantul slăbiciunii și neapărării sale!

— Poftiți, domnilor! Să mă ertați! eși ea în sală.

— Ce spaimă, conia mea! ce spaimă! începu Dobroschi, sărutând mâna gazdei.

Recomandațiile se făcură în pripă.

— Cu ce v'au păgubit? întrebă cu interes Goldenberg, în

telegând, din lipsa de vaete din casă, că nici o pierdere ome-
nească nu îndurase familia.

— Nu aveam în casă de cât vre-o două mii de lei.

— Și i-ai dat dumneavoastră sau vi i-a luat ei cu sila ?
stăruie Hermann, cu închipuirea celor petrecute în alcătuire.

— M'au legat cu mâinile la spate și de glesna piciorului
de pat. Și servitoarea, care băgase de seamă, deși o aveam
de câteva zile, unde țin banii, mi-a scos dela cingătoare che-
ile și a deschis sub ochii mei.

„In două caramaniuri bune, ale casei, firește, au pus ce-a
fost mai frumos din albituri și din haine, și-au plecat. Ca să
nu țin, îmi căscaseră gura, — asta a fost mai nesuferit ! Um-
blau oamenii aceia spurcați, cu degetele lor murdare !...
mi-au pus un mosor între dinți ! O, ce m'am chinuit apoi
să'l scot ! Incheetura maxilarului încă mă mai doare ! Eri, pe
la orele zece, s'a întâmplat... Venind lăptăreasa, nedând de
mine la bucătărie, i-a venit în gând să pătrundă până în casă,
s'a speriat și ea !...

Dobroschi asculta cu sprâncenele ridicate. Il interesa
foarte mult. Ii vedea pe hoți cum lucrează și'i admira, cu
toată compătimirea.

— Ce îndrăzneți ! se minună el.

Goldenberg, deși nu era cald în odaie, asudase, suferia
înseși chinurile și groaza ce reeșiau din povestirea și infățișă-
rea doamnei Boteanu. Iși mușcă mustățile, da din cap turbat,
foarte palid.

Vasile, îndurerat, pleca tot mai jos capul, simțindu-se vi-
novat.

Florea, băiat acum de vre-o opt ani, venise și el dela
școală. Zărindu-l pe taică-său, deschisese gura, rămăsese cu
ea deschisă și cu ochii holbați. Copilul se întreba și cerceta
cu încordare, dacă visase, sau o auzise într'adevăr pe maică-
sa, că ei, copiii, nu ma' au tată.

— Și copiii nu erau acasă, doamnă, nu'i așa ? tresări Gol-
denberg, cu sporită groază.

— Nu.

— Dumnezeu le-a purtat de grije ! Poate că'i omora pe

ei! Pentru că ar fi tipat. În loc să tacă și să-i lase să fure! Vai de mine! Vai de mine!

Dar celor doi copilași le era foame. Cel mic, dase ochii cu cel mare, la bucătărie, unde se depărtase de taică-său, și Mitică îl trimisese pe Florea să se plângă maică-si.

— Mi-e foame! scânci Florea, încet, lipindu-se de maică-sa.

— Și eu, și noi n'am mâncat! își aduse aminte Dobroschi.

— Să mă ertați, zise Olga, v'aș opri la masă, domnilor, dar vă puteți închipui că nu am aproape nimic gătit...

Streinii se ploconiră, sărutară mâna gazdei, Hermann urmând s'o căineze, lăcrămând aproape. Vasile îi petrecu și se întoarse.

Prânzi cu ai săi, frugal, într'o liniște, ce se așeza tot mai adânc în sufletele încercate ale celor doi soți.

Amintiri din vechea lor dragoste, din timpurile când se cunoscuseră, se cerniau mărunt și des în cugetele lor. Ca și cum fiecare dintre ei zăcuse, departe, printre streinii, și erau încă slabi, așa își vorbeau de potolit, de ocolit, de cu grije și cu dragoste prietenească, cuminte și mângâios.

Rămasă fără servitoare, pentru că sluga, unită cu hoșii, plecase deodată cu ei, se înțelege, Olga aducea singură cele trebuitoare mesei și îngrijea să aibă fiecare din ai săi, copiii și soțul, dela furculiță până la felia de pâine.

Târziu după masă, obosită, Olga se culcă, — după ce se culcaseră copiii, neodihniți și ei. Vasile trecu în iatac, culese priveliștea căminului, a soției. Se strecură încet, ca să nu turbure somnul neveste-si și plecă din casă.

Avea o întâlnire cu tovarășii lui, la orele cinci. La șase fu iarăș acasă.

PRIMAVARA

Primejdia prin care trecuse familia Boteanu, nu era dintre cele ce dăinuiesc. Hoșii prădaseră, se căraseră, n'aveau să se mai întoarcă, aveau să jefuiască alte case. Și fusese numai o întâmplare, care se putea să nu se mai repete un veac, cu toată înmulțirea furilor în capitală și în toată țara.

Spaimea ce o coprinse pe Olga față în față cu tâlharii, îi aduse aminte cumplitul moment prin care trecuse, când

fi așteptase pe inamici, pe cotropitorii germani. Atunci, groa-za se schimbase în uimire, dușmanul hrăpăreț și ucigaș fusese mărinimos, adusese liniște în casă, belșug, în locul mi-zeriei sigure și, drept orice jaf, răpise inima soției.

Naționalismul Olgii nu putea merge atât de departe în cât să-i hărăziască recunoștință, față de tâlhari, pentru că erau Români, și nerecunoștință ofițerului Franz, pentru că acesta era German.

Prădarea casei sale, pericolul înfruntat de nevestă-sa, propria sa induișoare și realipire de familie, îi dădură lui Vasile prilej să cugete asupra vremurilor. Nu mai voia ni-meni să trudească. Munca începea să fie privită ca o silnicie, ca o revoltătoare osândă, ca o nerozie. Cei cari nu puteau înșela, traficau, se făceau tâlhari. Cei mulți, încă robiți de-prinderii de-a munci, își scumpiau ostelurile, unul altuia, și viața se făcea tot mai grea.

Lui Vasile Boteanu îi trecu prin minte că și el nu făcea alta decât scumpia viața, neproducând nimic, consumând și câștigând mii de lei, ca mijlocitor.

Dar ce era să facă? Nu avea nimeni nevoie de știința, de profesia lui. Nu se mai zidia, deși populația Capitalei își îndoi-se numărul. Casele se vindeau din mână în mână, societățile de construcție aveau alte îndeletniciri. Statul nu silia pe ni-meni să zidească: pe îmbogățirii de război, pe societățile și băncile numeroase. Jocul de bursă ajunsese mai obișnuit ca biliardul, ca tablele. Către el se îndesau banii, milioanele.

Intors la cămin, în așa de ciudate și zguduitoare împre-țurări, prăvălit spre ai săi de compătimire, de un sentiment de bărbătească datorie, vechile-i și aprinsele-i resentimente sburaseră sau se stinseseră, și Vasile se găsi iubitor și dornic de liniște.

Imputările secaseră în isvorul lor ascuns. Poate că nu fu-sese nimic adevărat din tot ce-i rosese inima. Un Neamț șe-zuse în casa lor. Ei și? Toate casele fuseseră pline de Nemți și nu erau mult mai multe divorțuri, ca odinioară!

Și de ce să ceară altuia mai mult decât își cerea sieși? El nu avusese o dragoste în Moldova, cu Marieta Baicu? Ba mai mult: el o iubise pe duduia aceea, pe când Olga cu si-guranță că nu iubise toată viața ei decât pe bărbatu-său!

Să fi fost în adevăr ceva, între ea și Neamțu? Nu! hotărât că nu merita o preocupare de atâta durată, asemenea... glumă!

Stăruitor i se perinda în minte lui Vasile, acum, tinerețai lui, vremea când se îndrăgostise de Olga și când ea îi răspundea la scrisori cu scurte răvașe: „Astăzi, dacă poți trece pe la orele patru, voi fi la fereastră. Treci cel puțin de zece ori, ca să te văd mai bine“.

Și dela un capăt la altul al străzii, spionat din multe porți și geamuri, Vasile trecea și de douăzeci de ori, ca să-și vadă iubita.

Apoi s'au întâlnit la un bal, cu toți părinții, și ai lui și ai ei, și s'au recomandat unul altuia, de ochii celor ce i priviau, roșindu-se până la urechi.

Ceasuri fericite ca acelea, nu mai trăise și nu avea să mai trăiască Vasile niciodată! Erau amândoi la bal! Aveau să danseze împreună! În așteptarea valsului, credea că se va mistui. Iși închipuia că se va topi, ca un fluture în vâlvătaia focului în apropierea ei! Voluptatea întâiului vals, cu iubita la piept, cu iubita atât de aproape, cu gurile apropiate, cu părul ei atingându-l, cu mâna ei divină, e o nebunie, de care tânărului i se pare, în frăgezimea lui sufletească, în visele sale, că ar putea muri!

Amintirea balului acela, a întâlnirilor de mai apoi, sub îngăduirea părinților, amintirea căsătoriei, a lunii de miere, învia acum mereu în mintea lui Boteanu.

„Cât am iubit-o!“ constată el. „Mă iubia și ea!“ I era sigur, bărbatul. „O mai iubesc acum?“ Și se întreba îndată: „Dar ea?“

Boteanu se îndoia. Răceala copiilor, mai cu seamă, săpa în ascuns, în inima lui, șanțurile întortochiate ale îndoelii. Nu se apropiau, se fereau de el. În ochii celui mare, deslușia întrebări, o muștrare parcă. Mitică ai fi zis că adastă o discuție, ca să-și descarce mica lui inimă nedumerită.

Era prea mic însă, un pumn de om, ca să-l ia taică-său în serios. Totuș, Vasile era nemulțumit, strâmtorat puțin, față de băețel. Primul copil fusese și el un prilej de rară bucurie, cu venirea lui pe lume, — după ce soțul fusese sigur că

soția a scăpat teafără, și o văzuse întremată și fericită mamă. Și-acum avea pruncul păreri, îl judeca pe tată-său!

Lângă pruncul dolofan și trandafiriu, cu sufletele contopite, pătrunși de mister, fermecați de gingășie, amândoi soții șezuseră adesea, uitați de vreme, și parcă toată casa plutia cu ei, prin albastru, în nemărginire, veacuri întregi.

La scurte răstimpuri. Boteanu trebuia să călătorească, în țovărășia lui Dobroschi și-a lui Goldenberg. Cu părere de rău, cu sentimentul că începuse o clădire și o lăsa neterminată, se risipia în viața de afaceri, reintorsul la cămin, la căldura simpatiei și a vechilor amintiri, legate de o făptură vie.

O tainică urzeală se țesea în spiritul său. Pe temeliiile rămase din tinerețe, încerca să se ridice dragostea pentru aceeași femeie, pentru Olga. Boteanu se întorsese pe semne istorit din război, avusese nevoie să se hrănească, să-și poarte numai sieși grije și dragoste, instinctiv, și-acum, refăcut, sigur de viață până la cele mai ticăloase fibre, se ridica de-asupra omului-trup, simția nevoie să fie duh, să iubiască, să aibă un trecut de sentimente, legături dela suflet la suflet. Trecutul își relua cinstea și drepturile ideale.

Cu țovărășii lui, mai ales cu Dobroschi, se găsea tot mai nepotrivit. Dar pornise la drum cu ei, primise dintr'nceput un roi. I-l ceruse lui Goldenberg și i s'ar fi părut oarecum că dezertează, el care înfruntau priveliștea măcelului și ucisese oameni, necunoscuți, nevinovați!

Uneori trebuia să mintă, să se dea drept ceea ce nu era. Fuseseră la Timișoara, toți trei, pentru cumpărarea unei fabrici. Stăpânul fabricii, un Ungur, temându-se de stăpânirea românească, voia să vândă și să plece la Budapesta. Goldenberg veni să-i ofere două sute de mii de coroane. Ceilalți doi țovărăși îl așteptau la hotel. Fabrica prețuia două milioane. Hermann se da drept samsar, — cumpărătorul, domnul Dobroschi, nu știa altă limbă decât românească și se folosea de un misit.

După o zi, ca din partea sa, Boteanu veni și el la fabricant, cercetă fabrica în amănunt, clădirea, al cărei preț putea să-l judece ca om de meserie, și, înțeles cu cărdașii, nu-i dădu mai mult de două sute de mii de coroane fabricantului.

Înainte lor mai fuseseră pe semne și alții, chilipirgii care nu daseră preț mai mare. Ungurul se socotia amenințat, avea poate legături cu societăți naționaliste din Ungaria, primi în cele din urmă, și Dobroschi, Goldenberg și Boleanu se găsiră stăpâni pe o fabrică din preajma frumosului oraș Timișoara. Mai apoi, aveau s'o vândă cu un milion de lei, pe când coroanele plătite de ei nu'i costau nici optzeci de mii.

Simțind ce se petrece în sufletul bărbatului său, renașterea dragostii. Olga întineri. Poate că și cerințele trupului, ațipite, se deșteptaseră în ea: Femeia deveni cochetă. Nu voia și nu era din fire vicleană. Dar cochetăria nu este numai gust, dorință, senzualitate, ci este șiretenie deasemenea, este capcana poruncilor spetei.

Cunoscând parcă puterea trecutului, revenirile lui, aburoasele ori ameițitoarele lui învăluri, Olga începuse să se îmbrace ca pe vremuri, în vestimente aidoma celor purtate pe când se iubiau cu patimă și încă nu erau unul al altuia. O femeie simte gândurile ce le stârnește, îi place să trăiască în atmosfera lor, e măgulită să adune nori de pasiune în juru'i.

Olga fusese mai întâi mulțumită, ca de un câștig de liniște, de siguranță a căsniciei sale.

Când înțelese, când fu sigură, că este iarăși iubită, recunoștința, fericirea ei fură nemărginite. Și venise primăvara! Simțiminte bogate, profunde, porniau din inima femeii, și năvăliau ca din patru părți ale lumii valorile unor mirese deosebite între ele și deopotrivă de generoase și de întăritoare.

Recunoștința Olgii trecea pe de-asupra soțului ei, se opria la el numai ca la o stație, se mâna spre necunoscut; spre cineva, în care sufletul găsește sprijin totdeauna, orcât ar fi de pogorât, de umilit și orcât de mândru, de trufaș s'ar umfla în grațiile sale omenști.

Femeia, mai mult decât bărbatul, însă mai încheșat, mai puternic, mai slobod, are mai multă nevoie de un stăpân și de un judecător ideal, pe care să'l cheme, care să vină numai în spirit, la care să-și trimită îndoiala, remușcările, recunoștința.

În timpul ocupației germane, Olga alergase la biserică, unde nu mai fusese de ani, plânse și se rugase. Păcătuiise, iubea, avea copii, care puteau să ispășească ei greșelile mamei;

unul din aceștia, Julieta, se îmbolnăvisese. Apoi Dumnezeu n'o iertase; Julieta murise; venise poate prea târziu păcătoasa la El, ar fi fost datoare să vină mai înainte de-a cădea, ca să-î ceară putere de împotrăvire.

Olga găsisese biserica plină. Puțina lume rămasă în Bucu-
rești, era destul de multă, ca să umple lăcașurile de rugăciu-
ne. Printre multele prăbușiri aduse de război, era și aceasta, a
trufiei, a încrederii omului în avuția, în iscusința, în pu-
terea sa.

Dragostea soțului, neuitată, aceea de pe când era fecioară
și până când venise războiul a toate nimicitor, reîntoarsă a-
cum, printre bănueli, secerate de sigur, peste o iertare poate,
Olga nu putea să creadă că o datorează numai întâmplării,
primejdiei prin care trecuse la călcarea hoților.

Nu! Dumnezeu voise așa, în bunătatea lui nemărginită,
în mila ce-o avea pentru nevinovații lor copii.

Când lipsa lui Vasile de-acasă se învederase că este din-
tr'adins, când el nici o veste nu'i mai trimisese, ca un om
care și părăsește soția și casa: Olga începuse să desnădăjdu-
iască. Banii se sfârșiseră și ea fusese nevoită să se împrumute
dela soră-sa, dela care aflase că Boteanu petrece, umblă prin
toată țara.

Sora Olghii știa dela bărbatul ei, dela Haralambie Lân-
gavu, că tovarășia dintre cumnați se sfârșise și că Vasile in-
trase în altă cărdășie.

Viețuind iarăș la olaltă, nepomenind nici unul nici altul
nimic despre despărțirea vădită și trecută, încrederea sporise
zi cu zi. Dovezi de legătură trainică urmară. Soțul spunea so-
ției unde se duce, unde și pentru ce călătorește, și revenia,
după cum lăsase vorbă, cu bucurie, dragăstos, întinerit, ca la
câminul său.

Intors dela Timișoara, după ce vânduse fabrica, adusesese
și-i încredințase Olghii lui, trei sute de mii de lei.

„Să-ți faci rochii, dragă! Cele mai frumoase rochii! O să
ne plimbăm, în vara asta, ca niște magnați!” spusese el. Și ea
fl luase de gât, cu ochii umezi de lacrimi, și el o sărutase
lung, o țiruse în brațe, strânsă de el și, neîndurându-se să se
despartă de ea, o luase pe genunchi, ca odinioară. J

Nici un gând de mustrare, nici o amintire despre celălalt, văzuse bine Olga. — nu trecuse prin mintea lui Vasile, pe când o legăna și i vorbea despre cum au să petreacă.

O singură dată, citind un volum de versuri, cumpărat de la anticar, Boteanu rostise tare :

„Domniță, crească mătrăguna

„Pe căle, pe care noi

„Plimbam, încoronat cu luna,

„Un singur suflet, amândoi !”

„Ce minunată strofă !” adăogase Vasile și rămăsese visător.

Că mai gândise el, alături de versurile acelea de despărțire, Olga ar fi dat un an din viață, să știe. Dar soțul nu mai rostise nimic, citise mai departe volumul, și l aruncase în cele din urmă.

Dragostea soților

Muguri, încolțiți în primăvară, se făcuseră flori și frunze, cu venirea grabnică a verii Vasile și Olga se iubeau cu patimă ; se întovărășiau neconținut cu gândul ; se doriau mai înainte de a se despărți, nemulțumiți că nu vor fi la olaltă ; se bucurau tinerește, cu bătaie de inimă, în așteptarea apropiatei revederi.

Muma începuse să se depărteze de copiii săi. Nu i mai erau ei primul gând, singura și toată mângâerea. Nu i mai săruta așa de mult și în acelaș chip, care ținuse loc și de senzualitate până atunci. Sărutul amantei, în care sunt tot sufletul și trupul topite, pierdute și răscumpărate, răcise văpaia sărutării materne și o purificase.

Olga își săruta bărbatul, ca o iubită. Fericit, neturburat în fericirea lui de nici o bănuială, de gelozie, Boteanu se înfrumusețase, de parcă nici odată n'ar fi suferit, n'ar fi slăbit, până aproape de peire. Totul îi pria. Tihna cugetului său, simțământul stăpânirii desăvârșite a femeii sale dragi ; ușurința cu care trecea prin viața tot mai grea : îl sporeau, îl țineau senin.

Se credea scăpat de grija zilei de mâine ; agonisise o jumă-

fate de milion. Avea speranțe că va începe arhitectura. Doi bogătași, unul pentru o refacere, altul pentru o clădire nouă, i se adresaseră. Aveau să mai discute.

Doria să iasă din șleahta oamenilor de afaceri. Iubitorul de poezie, cititorul de versuri, avea impresia că se mănjește pe culoarele ministerelor, prin bănci, tratând cumpărări, vânzări, el care nu producea nimic l cerând „permisuri”, înlesnind afaceri îndoelnice.

Fusese nevoit, într'o împrejurare de neînălăturat, să stea de vorbă cu ticălosul lui de cumnat, cu Lângavu. Moise Bricu fi adusesse lui Dobroschi un permis de sodă caustică și fusese ră cu totii față în față.

Intr'o zi, Olga și Vasile se înțeleseseră să'i vadă pe bătrânii Boteni. Era o datorie amănată de prea mult timp. Porniră amândoi. Le plăcea să meargă numai ei, să se audă unul pe altul, vorbind, să se privească fără martori, nestânjeniți, să și simtă sufletele calde prin adâncimea și strălucirea privirilor, prin apropierea trupurilor.

In nopțile senine, aveau iluzia că umplu lumea, până la cer, cu sufletul lor, fantasmă uriașe, cu luna pe creștet.

Olga trecuse de treizeci de ani, Vasile era cu câțiva ani mai vârstnic decât ea, și, la vârsta lor, sentimentele și judecata nu mai purced desperechiate.

Bătură mult la porțița din grădină a casei bătrânilor. De când se întorsese de pe front, Vasile fusese numai de trei ori la părinții lui. Ii găsisse sănătoși, aproape veseli; așa cum îi știa... Dar, dela ultima lui vizită trecuseră șase luni.

— Unde pot să fie? Ce zici, Olgo? întrebă el.

— Știu eu, Liliță? Au prieteni?

— Dacă-aș sări gardul? S'a mai sălbătăcit grădina... Nicăi Stolca să nu fie aici? Nici nevasta lui Sioica?

Fără să mai pregete, pândind ca să nu-l zărească nimeni de pe drum, Vasile sări cu ușurință peste porțița de zăbrele, folosindu-se de stinghiile puse de-a curmezisul.

— Uite că e numai zăvorită! zise el, trase de zăvor și deschise Olghii.

Nisipul mărunț, ce asurzia altădată pasul pe cărarea neledă, — dietrișul ce scârțâie sub tălpi, supărător. — se scur-

sese cu topirea zăpezii, cu ploile. Pirul crescuse în voie, răz-bise pe poteca hătătorită. Kioşcul se strâmbase pe deluşorul lui, aplecat şi acesta. Burueni de tot neamul se înălţau prin fostele răsaduri îngrijite. Vegetaţia sălbatică izbândia s'o co-plească pe cea semănată de om şi îngrijită ani şi ani.

— Ca'n vreme de război, dragă, — spuse Vasile neves-ti-si, dându-şi seama de ce vede în jurul său, — a încetat e-ducaţia, se iveşte şi cucereşte barbaria.

Intrară în casă, găsind-o deschisă ! Ciocănită la iatac ; parcă le răspuse un mormăit. În prag, îi izbi un miros de vechi, de cameră închisă de respiraţii. Moşul dormia în pat, băbuţa se desghemui din jilţul încăpător în care se strânsese. Nedumerită, cu pleoapele umflate, inseilate, se uită la tineri ; întreabă :

— Cine e ? Da, voi !... Mitică ! îşi strigă ea bărbatul.

Uriaşul se învârti odată în crivat, lăsă un picior jos, şi poi săltă puţin capul pe căpătâi.

— Băiatul nostru... şi Olga !, vorbi tare bătrâna.

Tinerii se întrebară din ochi, cu inima strânsă, impru-mutându-şi tristeţea, se întrebau în gând, dacă nu cumva fu-seseră bolnavi bătrâni : nici un zâmbet, nici o bucurie nu în-tâmpinaseră. O stânjeneaală dănuia.

— Dacă-am deschide fereastra ? Că e cald afară ! îndrăzni Olga.

— Acuma se poate. Nu'i așa, Mitică ? Mai înainte mă te-ineam să nu răciască Mitică, grăi băbuţa.

Rostise „Mitică” cu atâtea dragoste, că lui Vasile i se u-meziră ochii. Îşi aduse aminte câtă iubire era între părinţii lui, statornică, plină de preveniri, de respect ; cum îi văzuse, încându-se copilăreşte, măsurându-şi palmele şi degetele, şi cum nu împărţiau cu nimeni altul duiosia inimii lor. Parcă păstrau tot ce aveau mai bun şi mai tainic în inimi, pentru a'şi dărui totul unul altuia.

Şi îi veni în minte lui Vasile, că le seamănă leit, că dela ei a moştenit cinstita iubire, în care îşi învăluia strâns la piept soţia, după ce încetase la o vreme s'o iubească, după ce o năpustise cu bănueli necade.

Olga îi ţinea de vorbă pe bătrâni, căuta să'i desmorţiască.

De afară venia aerul curat al grădinii sălbatice, înlocuind aerul stătut, miroasra de bătrânețe.

Vasile simți că părinții lui așteaptă ceva, pe cineva.

— Cât e ceasul ? întrebă în cele din urmă unchiașul.

— Cinci, se uită fiu! la ceasornicu'i de buzunar.

— N'a venit, Domnico, domnul Pufuleț...

— Nu...

„Pufuleț ? De unde știu numele ăsta”, se întrebă Vasile, „Christache Pufuleț ! Da ! Eram cu Haralambie. Domnul Pufuleț stătea liniștit la o masă, cu ibovnică lui cumnatu-meu”.

Și Boteanu îl văzu aeeva pe bătrânul cochet, văzu restaurantul și mai ales pe Zoita Vasilescu. Și toată scena ce urma se mai apoi, între el și cumnatu-său, trecu pe dinaintea lui cu înverșunare, încăpățanată, deși omul se împotrivia, lupta s'o înfăpture.

Suferia că și-o adusese aminte, aci, față în față cu nevastă-sa, tocmai după ce gândise cu duioșie, că o iubeste cu puterea moștenită dela părinții lui, dela bătrânii aceștia, și astăzi cu sufletele contopite.

Și'l mai supăra un gând : „Tata, mama, ce prietenie pot avea cu stricatul de Pufuleț ? De unde îl cunosc ? Cum de'l așteaptă și la ce ?”

Dumitru Boteanu zări pe fereastră, spre care nu contenia să se uite, un om și se îndreptă spre ușe, întârziind, cu toată graba sa, împiedicat de grupul al lor săi, așezat pe scaune în drumul său.

Un ciocănit sfios, și, scârțâind, ușa se deschise. Desnădăjduit, lăsând brațele să spânzure în descurajare, moș Boteanu se uită cu spaimă la nevastă-sa și amândoi la fiul și nora lor.

În oda, ploconindu-se, intrase un om gârbov, nu mai vrâsnic ca de cincizeci de ani. Și, pentru că i se păru omului că vede nedumerire înaintea sa, grăi îndată :

— Am înțeles că vrei să'mi vindeți și mobila... rămasă.

Dumitru Boteanu își ridică pieptul de uriaș, se reculese, îl luă de mijloc pe telal și eșiră amândoi. Peste un minut se întorcea singur, resemnat.

— Nu vream să știți și voi... încep eu. Nouă nu ne-a plăcut nici odată să împărțim, mai cu seamă necazurile, cu

nimeni. Dacă altceva nu vă putem dărui, de ce să vă împovărați cu neplăcerile noastre. V'ar cădea poate mai greu vouă decât nouă. Ne-am vândut... din lucruri...

— N'aveai bani, tată? Eu...

— Venitul nostru, la două sute de mii de lei, o avere! Era cât o leafă de general! O mie de lei pe lună! Fantazii, noi n'aveam, nu risipeam. Ați văzut grădina în ce hal este... Nu mai avem grădinar, nu mai avem bucătăreasă. Singură Domnica, — Dumnezeu știe cum face! — închipuește o mâncare, deretică prin odaia asta...

Bătrânul tăcu: înaintea ochilor lui se desfășura viața dusă de un cârd de vreme. Și el și Domnica lui, cu stângăcie, se ajutau unul pe altul la toate treburile casei, curățau împreună cartofi, unul spăla, altul ștergea vasele, neștiuți de nimeni, singuri amândoi, veșnic numai ei.

Zâmbi, apoi iarăși trist, urmă:

— Aveam de gând să închiriem celelalte încăperi. Nu ne place să avem vecini sub acelaș acoperiș. Dar domnul Pufuleț, nu'i nici el tânăr și pare tăcut. Mobila, ați înțeles că, în bună parte, ara vândut-o.

Bătrânii începu să plângă. Fără murmur, fără suspin, încet, lacrimile îi curgeau șiroaie până în bărbie... Amintirea opunerii ei și a lui, apoi nevoia ce le sdrobise îndărătnicia; pustiirea camerelor, una după alta, de lucrurile, unele moștenite, altele cumpărate de ea, ca să'i placă lui Mitică, altele cumpărate de el, ca să'i placă Domnichii, o sdrobiau.

Văzându-și femeia plângând, Dumitru Boteanu se uită cu spaimă la cei de față, se smulse din locul său, îl luă de mână pe Vasile și eși din odaie.

— Orce, dar să n'o văd plângând! îi șopti el, lui fiu-său.

Și neștiind încotro s'ar duce, gândindu-se că fiu-său ar vedea pustiirea din odăi, lipsa atâtor lucruri dragi, își trase feciorul spre eșire. Dar, până să ajungă în grădină, își aminti buruenile din chioșcul dărăpănat și stătu locului.

— De nu s'ar îmbolnăvi Domnica! rosti el, sugrumat.

Cu pași mari, grăbit, reintră în iatac.

— Da, să nu vie domnul Pufuleț! dădu el din cap cu mîrare, uitându-se încordat la nevastă-sa, ca să vadă dacă-a mai

plâns. Dacă știam așa, stam de vorbă cu Ovreiu! de adineau rea... imi pare rău.... Te pomenești că și el n'are să mai vină!

— Cu domnul Christache Pufuleț, ce legături ai. Iată? Întrebă Vasile, încet, pentru că femeile vorbeiau între ele, șoptiau.

— Așa e! îl chiamă Christache! îi închiriez casa...

— Toată?

— Icăi păstrez numai odaia asta. Ce vrei să fac? Și chineata ce o aveam pentru vechituri, pentru boarfe, o fac bucătărie.

De când înțelesese mizeria în care se sbăteau părinții lui, bătrâni aproape de mormânt, Vasile începuse să se gândiască adânc, cum ar putea să-i mântue. Le-ar fi putut da cinci, zece mii de lei! Dar baniiăștia cât timp aveau să le ajungă? Patru? cinci luni? Și-apoi?

Firește, cu atâția bani, sumă de zece ori mai însemnată odinioară, se putea înlătura, vremelnic vinderea mobilei. Dar mai apoi? Și bătrânii vânduseră poate tocmai ce fusese mai de preț... Aveau dreptate ei, că se gândiseră să și creeze un venit, să închirieze.

Lui Vasile îi păru rău că taică-său avea să închirieze tocmai lui Pufuleț. I se părea o pângărire a casei aceleia cinstite, sălășluirea acolo a moșnegclului stricat și poate a ibovnicei lui, Zoica Vasilescu. I se strânse inima, văzu năruirea în sărăcie, în disperare, a mii de vieți, asigurate până atunci. Ce se făceau toți cei ce agoniseră o viață întreagă, și fuseseră îndreptățiți de munca și destoinicia lor să creadă că se pot odihni? Și cei care izbutiseră, fericiții, să adune o jumătate de milion și viețuial mai liniștiți ca regii, înainte de război, cu venitul lor de douăzeci și cinci de mii de lei! Ce se făceau bietele fete, nârdre de zestrea lor de șcaizeci de mii de lei? Ce se făceau mulții pensionari, plătiți cu câteva sute de lei, cel mult? Traiul cerea patru mii de lei pe lună, cel puțin, o rășanului, în haine de târg în acre cum le numesc țaranii.

Ridicându-se de plecare Olga îi șopti lui Vasile:

— Nu poți face nimic tu? N'ai bani la tine?

— Am ceva. Mă gândiam...

— „Eu nu pe mână-sa de oparte și o sili să primească două mii de lei. Bătrâna se împotrivi. Apoi, Vasile spuse :

— N'as fi bucuros să'l aveți aci pe Pufuleț. Nu știu lucruri frumoase despre el.

— Da ? se miră băbuta. Nu'l cunoaștem... Un samsar n'ă adus A venit cu o cucoană drăguță, pe semne fie-sa.

— Nu e poamă Lună... O să găsiți pe altcineva, zise el, gândindu-se că ar avea prilej s'o mai vadă pe frumoasă ibovnică a lui Haralambie și căutând să'i înlăture imagina plăcută, răsărită înaintea ochilor săi. Și fiul urmă mai departe : „Eu am să-ți aduc, mamă, până la zece mii de lei, ca să vă plătiți datoriile... Cât vrea să plătiască Pufuleț ?

— Douăzeci de mii de lei. Nu găsim asemenea preț...

Părăndu-i-se că moșul ei e prea subțire îmbrăcat, după somn, și cum se pornise petrecând-o pe noră-sa, spre grădină, băbuta își lăsă vorba. aduse de grabă un pardesiu, și, în vârful picioarelor, se trudi, cu brațele întinse în sus, să îl așeze în spate unchiașului.

— Să nu răcești, Mitică !

Vasile plecă înduioșat de statornică dragoste dintre părinții lui. Pe drum se uită la Olga, cu o privire învăluitoare, caldă ca o îmbrățișare, o luă de braț, ca s'o simtă mai a lui, mai aproape. Și el avea să îmbătrânească tot așa, și tot în statornică iubire, cu Olga lui !

— Și în mizerie, nu'i așa Olgo ? ne-am iubi ca astăzi, ne-am pierde din ochi, ne-am fi scumpi, cum sunt, unul altuia, tata și mama ?

Ea se lipi de el, vrăjită. Cu credință, purtă ochii, visătoare, în zilele ce aveau să vină. Amândoi călcău, inaripați, surâzând, cu ochii catifelăți de mulțumire. Erau să dea peste niște copii, care se jucau cu un coif nemțesc : îl puneau într'un băț și-l învărtiau. Coiful strălucia în bătaia soarelui. Imagina lui Franz răsăr ca din pulberea drumului.

Femeia tresări, înghețată, simți că i se face un gol în piept, că inima îi stă, speriată, din nesimțita bătae de până atunci. Mustărarea de cuget, rușinea, o sugrumau. A. Dumnezeuule ! de ce nu putea să uite ? de ce nu uita ? Vasile, care știuse, bă-

nuise parcă ceva. — iertase or uitase ; dar ea nu putea să stea fără din mîntă greșala, slăbiciunea de mai eri !

El, însă, bărbatul nu văzuse jucăria copiilor și nici turburarea nevasti-si n'o observase. Zămbia fericit, viitorului și prezentului.

In Ardeal

I se păruse lui Vasile firesc și ușor să-și ajute părinții cu bani. Când le aflase strâmtorarea, scosese tot ce avusese la el, două mii de lei, și făgăduise că le va mai aduce opt. Apoi dase zi peste zi, cu socotiala că au deocamdată cu ce face față nevoilor pripite. Olga îi adusese aminte, — apoi uitase. cucerită, întreagă a dragostii ei.

După vr'o lună, pregătindu-se de plecare, Vasile se scutură de trândăvia și se duse la părinții lui. Era într'o după amiază, îi găsi în grădină, la umbră, într'un colț ferit.

Bătrânii lăceau, se priviau, așteptau parcă să-i învâluie noaptea, ca să se cufunde în muțenia veșniciei, de care îi apropiase vârsta și renunțările. Tresăriră, văzându-l, nemulțumiți oleacă : îi vedea feciorul lor, răzniți în ungherul acela, ca pe niște oameni abia îngăduiți acolo.

— Știi, începu muma, am închiriat casa cu grădină cu tot. Dela o vreme nici inima nu'i mai sburdă omului, dar să mai încurci aleele și să te cucuezi în chioș !

— Nu v'ați grăbit ? , întrebă fiul.

— Mă prinsesem cu vorba !, rosti moșul.

— Eu tocmai că venisem acum să aduc opt mii de lei...

— Nu ! făcură într'un glas amândoi bătrânii. Avem !

Înțelegându că a întârziat, că poate l-au așteptat o vreme și le-a pierit nădejdea, Vasile își mușcă buzele de necaz, scârbit, supărat pe sine.

— Tot lui Pufuleț ?

— Lui, răspunse muma. A și numărat jumătate din chirie, zece mii de lei.

— Și sunteți mulțumiți de el ?

— Nu ! dădu din cap unchiașul. Trăește cu o femeie, care i-ar putea fi copilă. Iar în lipsa lui de-acasă, și lipsește parcă

dintr'adins, văd că vin alții, și aud chihote și n'au toată noaptea odihnă. Să'i spun?... întrebă moșneagul pe nevastă-sa.

— Spuno'i!

— Și pe cumnatu-tău, pe Haralambie Lângavu, l-am văzut cu ea, chiar în grădina asta, ca un amorezat. Ba s'au și certat. Ea a vrut să'l dea afară și, după cât am băgat de seamă, vrând nevrând, că ne aflam în colțul ăsta, tot el și-a cerut iertare. S'au împăcat și-au plecat împreună.

— Dar el nu v'a văzut?, întrebă Vasile.

— Nici că se uită la noi!, răspunse moșul. E pe altă lume!

— Și nici n'a venit în noaptea aceea acasă, ea! zâmbi cu înțeles bătuța. Dar e frumoasă și se gătește bine...

— Ți se pare, Domnico! se împotrivi unchiașul. Așa erai tu?

— Este frumoasă!, întări Vasile.

— O cunoști? Diavole! dădu din cap bătrânica.

Vasile mai stătu câțva de vorbă, dar uitându-se neconștient spre casă. Fără să știe, adăsta, doria s'o vadă pe Zoica Vasilescu!

Pe drum însă uită cu desăvârșire de ibovnica lui cumnatu-său, cuprins de muștrare, că nu se dusesse mai de grabă la părinții lui, ca să-i ajute. Bani, însă, aveau să-i folosiască: peste două zile pleca în plimbare, prin Ardeal, cu nevasta și copiii. Târzia căință se istovi fără urmare.

Pregătirile de călătorie însuflețiră părinți și copii. Precum nu-și mai adusesse aminte de lecții, Mitică și Florea, tot așa și tatăl lor nu se mai gândi la afaceri și ațipiră în conștiința Olgii amintirile greșelii sale și căința.

Nu lăsară pe nimeni acasă, luară și servitoarele, — aveau acum două, ca odinioară, — încuiară ușile și poarta.

Porniseră disdedimineată, aveau să meargă până către seară. Tinta călătoriei era Tușnadul, localitate climaterică.

De cum trecură de șesul de după Brașov, soții Roteanu se așezară la fereastră, întru întâmpinarea Oltului. Socotiau că e o apă mică, mărunt șerpuitoare, limpede ca roua, ca pâraie din Prahova, și năvalnic de iute. Ii puneau în sarcină, râului

cântat de haiduci, străbătarea cu puterea a lanțului de munți, care despărțise o mie de ani Muntenia de Ardeal.

Lat, plumburiu, leneș, gărlă mare, Oltul se ivi între maluri scunde și îmbrăcate, drept în calea sa, ca un drum de care. Sălciile bătrâne — dovada liniștii apelor, — dăinuiau pe maluri, aplecate.

Un ceas întreg dudu trenul, când la trei, când la zece pași aprcape de linia dreaptă a Oltului.

— „Ce vii mare, mâniat
„Și cu sânge amestecat ?

murmură Vasile, și Olga zâmbia, aducându-și aminte și ea, atâtea și atâtea versuri, în cinstea râului.

Tușnadul li se păru aidoma Sinaei, dar fără eleganța viclelor. Brazi gigantici, la poala culmii, care umbriau localitatea, aduceau aminte versurile lui Baudelaire :

Un templu e natura, cu pilaștri vii.

Mitică și Florea petreceau de minune, cu alergătura, sporind în sănătate, uitând de școală, de părinți, lăsați în voe.

Nedespărțiți, soții amestecau iubirea lor cu nestrămătarea munților, cu albastrul cerului, măritat cu verdele culmilor ; cu liniștea de catedrală, statornică printre coloanele umeriașe ale brazilor.

Dragostea lor și adorația religioasă pentru natură se conțopiau și se inspirau. Arhitectul găsia în majestatea arborilor plăceri și cugetări vecine cu arta.

Dar în curând, prin cercul tras în juru-le de tainicul instinct de conservare al amorului, răzbiră până la ei cusurile locului și glasurile omenesti ale celorlalți vizitatori.

La birturi se gătia săsește, mâncare grea, îmbolnăvitoare. Puțini din negustorii Tușnadului știau limba românească. Supărata limbă maghiară troznia și crâșnia pretutindeni, cu îndârjire.

Lume din vechiul regat era mai puțină și alcătuită mai toată din îmbogățiți de război, infumurați, seci și grosolani. Români din Ardeal, nu erau decât două familii.

Lui Vasile Boteanu i se năzăria în birturi, că-l urmărește

lumea proaspeților căpătuți, mai ales Evrei, că-l cunoaște, că-l bate frățește pe umăr, ca pe unul de-ai ei. Nu mai lipseau la Tușnad decât Dobroschi și Goldenberg.

Dar atâta Ungurime copleșia localitatea, că Evreii, care ar fi putut vorbi nemțește, Evrei din vechea țară, se încăpățâna a vorbi românește, așa că dădeau impresia, ei, cu gura-livia lor, că Tușnadul n'a rămas unguresc.

Satele din apropiere, până dincolo de Sfântul Gheorghe, erau toate secuești. Botenii pregetară să le viziteze: se temeau de priviri dușmănoase. Vizitară băile Malnaș, de acid carbonic, drăgălășe localitate, și orașul Sfântul Gheorghe.

Orașul, capitală de județ, li se păru strajnic de urit. Prăfurie ca pe ulțele Mizilului, dela gară la oraș, locuri virane, vagi, desfundate. Regățenii găsiră pricina: Sf. Gheorghe era oraș curat unguresc, nu avea Sași. Viață scumpă și aci. Coroanele fuseseră înlocuite pretutindeni, în comerț. Administrația era pe mâna Românilor. La cafenelele din centrul orașului, ofiterul de dorobanți se odihnia liniștit, sigur de ziua de mâine. Băstinașii Unguri, parcă nu-i vedeau. În toate prilejurile. Înțelegeai limpede că Maghiarul nu crede că va rămâne supus României, că pentru el „pacea nu s'a încheiat”.

Simțind și la Tușnad ura de rasă împotriva lor, Botenii plecară. Dar nu voiră să renunțe la plimbare și găsiră potrivit să vadă împreună, după cum plănuiseră odată, Clujul, Aradul, Timișoara.

Cele trei mari orașe din Ardeal și Banat le plăcură, erau mai bine îngrijite și întreținute, decât cele din vechiul regat. Clujul și Aradul păreau mai vechi; ici colo patina vremii pusesese pecetia sa domnească, ape mari le tăiau și le oglindiau pe toate trei.

Dar în nici unul, nici pe departe, mai cu deosebire de cum ce înopta, nu pulsa viața aceea latină, sglobie și isteafă, epicuriană, dela București, de mare Capitală.

Clujul, până și el, cuibul magnaților unguri, adormia posomorit, sub stelele nopții, cu impunătoarea și frumoasa lui catedrală, cu Matei Corvin, călare, — și se învăluia parcă de odată cu el și moenita și neputincioasa ură maghiară.

Botenii voiră să aile dela Români ardeleni dacă sunt

mulțumiți sub noua cărmuire. Doctorul Moise Bricu, găsit din întâmplare, le fu de folos: făcură cunoștința câtorva familii.

Văzură, dintru'nceput, că moda și gătelile, care strică atâtăa căsnicii în vechea țară, nu și-au rostul în Transilvania; că gospodăria, că legăturile dintre soț, soție și copiii lor, sunt aci tari ca zidul de cetate. Nici bărbatul, nici femeia, nu și aveau petrecerea, bucuria, în afară de cămin, răzniți unul de altul, în taină sau fățiș. Munca, slava, nu și aveau altă țintă decât familia. Pentru ea toate străduințele și tot harul!

Ardelenii se îngroziau de București, ca de o Gomoră. Pe cei trimiși la dânsii, ca să'i cărmuiască, începuseră a'i dușmăni. Li simțiau veniți la procopseală. Și ura lor, de o mie de ani călită de apăsarea și trufia maghiară, Vasile Boteanu o văzu cu spaimă, că pornește să se îndrepte, cu tot frâul ce și puneau, chibzuindu-se și voind să adaste alte vremuri, — împotriva a tot ce venia din Capitala țării.

— Bag de seamă, spusese Vasile către Olga, pătruns de rele ce vedea și afla, că am fost, noi toți Români, mai uniți încuget și 'n sințiri, cum rostia Mureșianu, când ne despărțiau Carpații. Până și cartea literară tipărită la București, Ardeleanul n'o citește. Pe scriitorii purceși dela ei, noi i-am ridicat în slavă, lăsându-i pe ai noștri în umbră. Tot din pricina doritului Ardeal, am făcut din toți istoricii cei mai cu vază oameni ai nației noastre. E îngrijitor ce se petrece. De-o merge tot așa, cu vrajba, se vor săpa între noi prăpastii, peste care nu se va putea trece, ca peste munți, până mai eri!

— De ce nu'i lasă să se cărmuiască după idealul lor? întrebă Olga. Oamenii ăștia poate au un ideal de guvernare; sunt astăzi liberi, vor să'l împlinească! Vor acum, tot ce-au visat! Așa se întâmplă și într'o căsătorie. Când bărbatul se poartă cu nevasta, ca față de o roabă, o strunește ca pe un cal năraș, ea n'are alta mai bun de făcut, decât să-l...

— Iartă-mă, zâmbi Vasile. Voi femeile micșorați orice chestie, până la proporțiile persoanei voastre. Comparația ta nu mi se pare bună. E cu totul alta însoțirea dintre două ținuturi, atât de deosebite, ca țara noastră și Ardealul. Noi: ușuratici, foarte isteji, dar pehliyani, ocolind veșnic litera legii,

mueratici, cartofori, vițiați de oblăduirea fanariotă; infumurați și sceptici, depe urma culturii franceze, — ei: muncitori, gospodari, greoi, cu degetul pe rândurile legii, strâmți, bănuitori, fără alt vițiu decât băutura între prieteni sau în familie, — îngâmfati că știu toți carte, și germană și maghiară și română, mai multă decât noi, înrăuriți de cultura nemțească, — cum vrei să facem dintr'odată casă împreună? Mai cuminte ar fi să se administreze fiecare provincie prin oameni aleși de ea! Dar pot pricepe partidele noastre și șefii lor, așa ceva? ei, care iubesc steagul partidului, mai mult decât pe ai țării.

După vr'o 40 de zile, cu dor, ca la un loc cu mai multă și sigură liniște, se întoarseră Botenii în sgomotosul București. Deși multă lume era plecată la răcoare, la băi, rămăsese destulă, ca să ție trează Capitala în toiul nopții, ca să umple multele grădini de vară. Frământările politice din vremea iernii, răstălmăcite, înodate în jurul personajilor de seamă, sau numai ridicole, amuzau în reviste scrise cu duh, unele pornografice, pe câteva scene de teatru deschis.

După zăduful de peste zi, îndurat prin case după storuri, de cei ce nu aveau nevoie să vândă sau să cumpere, să se întâlnească cu alții, centrul orașului se împânzia de oameni, de perechi lenevoase, cât mai subțire îmbrăcate, dornice de senzații, de iubire.

Cu Olga lui, Vasile hoinăria de multe ori noaptea până târziu, întruchipând un singur suflet amândoi. Și li se părea că niciodată, nici bătrânețea, n'ar putea să'i despartă, și că viața face să fie trăită, trecând prin nebunia războaelor, prin noroaele politicii, prin nemulțumirile obștești, aducătoare de revoluție.

Dragostea își întoarce fața dela amintiri respingătoare; schimbă în flori, în miresme și 'n aur tot ce o împresoară, își face loc printre ruine și, aliată naturii, cântă cu privighitoarea, își apropie cerul senin, se desfată sub umbra unui singur pom sărac, ca într'un pare regal și, egoistă, nu aude, nu vede, decât ceea ce li priește.

Băetanul

Toate partidele politice de guvernământ, cât timp fuseseră în opoziție, îi amenințaseră pe îmbogățiții de război, că le va cântări și drămăluși averile, dar nici unul nu i supăraseră, fiind la putere și toate îi primiseră să se înscrie în cluburile lor, toate lucraseră cu ei, — și creaseră și ele alți îmbogățiți.

Din partea partidelor, grabnicii procopsiți nu aveau de ce să se teamă. Dar o „surpriză“ putea veni. Pe de altă parte, deul își scădea valoarea treptat, față de toate monedele țărilor învingătoare în război și a celor rămase neutre, și ajungea să stea alături de ale țărilor înfrânte. Lipsa de locuințe hărăzia caselor o valoare fără putință grabnică de scădere. Proaspătul căpătuit era, așa dar, mai sigur de banii săi, dacă și i punea în case nou zidite, care urmau să fie scutite pe mulți ani de orice dare către Stat și comună.

În iarna anului 1920—21 se puseră deci la cale o seamă de clădiri. Vasile Boteanu, arhitect prețuit, ajunsese la o înțelegere cu doi bogătași : cu unul pentru înălțarea unui hotel cu șase caturi, cu altul pentru zidirea a trei corpuri de case, toate în aceeași curte, pe un spațiu de peste două mii de metri pătrați, și în câte trei etaje.

Își relua profesia, era vesel Boteanu ; izbutia să uite că fusese samsar.

În bucuria lui, îl iertase pe cumnatu-său, pe Lângavu, că i strecurase în inimă bănuiala că Olga lui trăise cu Neamțul, cu Franz L. Nimeni nu știa nimic, de ce se petrecuse între ei doi și surorile veniau una la alta, neștiutoare.

Toate femeile au darul să și împrietiniască soțul cu toț neamul lor și, pe nesimțite, fără precugetare unele, să-l desprecsoare de părinții, de frații lui. Și Olga avusese această înrăurire asupra bărbatului său : îl apropiase de sora-sa și, fiște, de Haralambie Lângavu.

Dragoste multă nu putea să fie între cei doi cumnați. Haralambie nu mai pledase de ani, administrase o moară și se lăsase și de administrație și de avocatură, era crai, era cariofor, nu era cinstit, era vârit în zeci de afaceri murdare, ajun-

sese milionar. Cumnații, neavând ce vorbi împreună, discutau politică.

Miile de oameni, care citesc ziare, nu se pot feri de gâzduirea fierberii patimilor politice în sufletul lor. Urmărind dezbaterile din Parlament, aflând o mică parte din sarcavolniciile administrației, omul se simte jignit de nedreptate, în nesiguranță, în primejdie. Chiar cel ce a făcut averea cu necinste nu e liniștit. Și nu numai când nu ești tu însuși bătut, înjosit, nedreptățit și sărăcit, de organizația, ce tocmai ea este datoare să te cinstiască și să te apere, suferi și te sbuciumi, gata de revoltă! Când vederea, când aflarea unei mișelii, n'ar mai răsvrăți pe nimeni, omenirea n'ar mai merita o clipă să trăiască!

Din pricina greșelilor și ticăloșiilor administrative, nu se Jimpeziau bine uneltirile dușmanilor țării. În cutare loc din Basarabia, linia ferată săria în aer. Bandiți cu puști, cu granate, cu mitraliere soldățești, atacau la drumul mare. Guvernul găsisse nemerit prilejul, cu bucurie parcă, să sdrobiască partidul socialist, singurul care era cu adevărat necesar, într-o țară cu multă lene și multe hoții. Iar toate celelalte partide cărmuitoare priviau cu nepăsare sau cu prefăcută milă. Socotiau să'i moșteniască vădita putere electorală, orășânească, să scape de un concurent de popularitate și de un controlor onest și sever.

Vasile Boteanu avea o pavăză tare, un stăvilar, împotriva mîlului de ticăloșie ce urca până la inima și judecata lui. Visurile sale de artă, strofele poezilor găzduite în sufletu-i, iubirea pentru soție, de amoretat, și împrejurarea că el însuși fusese de curând în mijlocul mocirlei: om de afaceri, traficant de permise, mituitor.

Se depărtase de samsari, fără să facă milioane; era iarăș arhitect, artist, și căința 'l purifica. Mlădioasă, fragedă, femeia care se ofilia până mai ieri, Olga, radioasă, când își privia soțul, îl săruta cu sufletul, cu carnea ei, dulce și caldă pentru brațele și buzele lui.

Săptămâni și luni trecuseră, statornicind armonioasa viața casnică, urmată după o despărțire fără ceartă și lămuriri, și după senzaționala călcare de hoți.

Copiii creșteau în preajma părinților, cu grijile învățării, cu jocurile, cu gândurile lor. Mitică împlinise de mult treisprezece ani și parcă avea cincisprezece. Avea să-i semene lui Dumitru Boteanu, bunicu-său, al cărui nume îl purta. Aducea cu el și la chip. Florea, potrivit la stat, pentru vârsta lui, se deosebia de frate-său și la înfățișare și la suflet. Florea căuta desmierdările mamei, pe când Mitică fugia de ele. Iar muma le făcea pe plac; îl mângăia, la toate prilejurile, pe Florea, și-l lăsa pe Mitică voilor lui de neatărnare, de bărbătel.

Olga își îmbrățișa însă neconținut propria sa fericire, de femeie. Fericirea ei aducea cu un avut, cu o comoară, ce-i da voluptățile stăpânirii; dar îi fusese încredințată de altul, de omul iubit. Orcând, acesta ar fi putut-o sărăci.

Ca să iubești și să nu fii iubită, este poate o fericire, dar în sdrențe, cu lacrimi în ochi, cu suspinele suferinței în piept.

Vasile Boteanu ședea mai mult pe acasă. Avea de lucru. Carnavalul trecuse. Ca mâine, avea să vină primăvara, și arhitectul, în camera sa de lucru, răstălmăcia vedenia caselor plătuite de el în linii drepte.

Olga venia să-l întrebe dacă nu vrea un ceai, dacă nu dorește un lichior, și bărbatul se descovoia de peste planșetă, lăsa creionul sau compasul și, înlăturând meseria sau arta, își destindea spiritul. Ochiul lui, plini de imagina unor fanteze, străluciau de alte gânduri, o îmbrățișau pe femeia iubită, se odihneau cu voe bună.

Uneori, în odaia de studii și de concepție artistică, Olga intra încet. — ușa o lăsa dintr'adins totdeauna întredeschisă de un deget. — ca să nu-l stânjenească pe artist, numai să vadă ce face el, numai să-l vadă. Se prea putea ca Vasile să se odihniască, întins pe canapea, în reverie creatoare, sau să fi ațipit de obosială.

Afară ningeă mólcom. Se însera. Vinea seara, în tăcere de șes nemărginit. Puzderie de fulgi de zăpadă, între sbor și cădere, șovăitori în aer, pogorau legănați încet, tăcut, spre pământ.

Vasile privia jocul, imbelșugata, alba și tihnită roire a sburațoarelor de nea. Isprăvisese planul marelui hotel. O mi-

reașmă deosebit de dragă, simți că plutia în odae.

„Zăpada de afară nu miroase a lăcrămioare!“ gândi el, leneș, neîmboldit să cerceteze, — „și n'ar putea străbate prin ferestre!“

Mireasma își rosti și mai limpede numele ei, în amintirea lui Boteanu. Cu un fior de voluptate în corpu'i trândăvit de ședere în scaun, de visare, și pricepând bine de astădată ce se întâmpla, Vasile întoarse capul către ușe:

— Lăcrămioaro! zâmbi el, întinzând brațele către nevastă-sa. Tu erai? Cine putea să fie? Mă miram: zăpada să aibă miros de floare? Dar nu'mi băteam capul prea mult. Mă bucuram, visând, hoinărind cu gândul nu știu unde.

Olga se apropie, mlădiindu-se. El se sculă în picioare, și se îmbrățișară lung.

— Bine faci, — murmură el, voind să nu strice cu sunetele vocii ridicate liniștea de iarnă și de taină a ceasului acela de seară, — că te parfumezi rar și cu lăcrămioare.

Sărutările lui, multe, aprinse, lacome, o infiorară, o sgușuiră, Olga se frânse în brațele soțului, privirea i se catifelă, apoi lânzezi și sclipi în așteptare. Dorința fremăta în ei: ca un abur cald, de vegetație bătută de arșiță, îi ameția. Uitaseră că ușa era întredeschisă, cu totul în voia simțurilor puternice, a patimei.

Vasile își luă în brațe nevasta, ca pe o iubită, ca'n prima tinerețe și se așeză, cu ea la piept, pe scaunul părăsit. Își îngropară fețele, gură pe gură, într'o sărutare adâncă, fără sfârșit.

Erau pe canapea. Uitară de lumea întreagă și de făpturilor, cu sufletele contopite într'unul singur, cufundați în singura fericire, hărăzită omului, animalului și plantei, de natură. Nu se mai vedeau unul pe altul, nu se mai priviau, închiseseră ochii, nu auziau, — când, prin ușa întredeschisă, Mitică își strecurase capul și îi privise.

Își privise numai câteva clipe, holbat de nepricepere, părinții; înțelesese bine că ei sunt și se trăsese înapoi, năuc, îngrozit, umilit, scârbit, răzvrătit. Se sărutau... mama era în brațele tatii, ca o...

Ii alergaseră prin cap îndată înjurăturile copiilor, ale

câte unui șofer, care era să-l calce cu automobilul. Gânduri multe și încălțite îl imbulziau, fără să fie în stare băetanul să deslușiască unul.

Îl se păreau vinovați și scârboși, părinții lui. Se dărâma casa pe el. Instreinat, dușmănos, privi în juru'i. Gândul că tata, că mama, ah ! mai ales mama ! va ieși poate de-acolo, și că va da ochii cu ea, că va sta în curând la masă cu el, îl cutremură.

Și n'avea ce să facă ! Și nu avea cui să se plângă. Poate fi spus altuia, așa ceva ? Asemenea lucru nu și închipuse vreodată să se petreacă, cu ei, cu părinții lui, cu mama lui ! Și văzuse, zărise picioarele maică-si, goale până la genunchi ! Și imagina asta crudă, jignitoare, îl urmăria înversunat și i se părea spurcată !

Ieși în curte, băetanul, ca dintr'un loc pângărit. Lui Mitică nu i putea trece prin minte, că și datora viața iubirii dintre părinții lui și era firește departe de vârsta, când ar fi putut pricepe că tot rostul lui în fire, nu e altul decât săvârșirea dragostei, în toată sfințenia ei.

Afară ninge, legănat, liniștit. Parcă tot marele oraș dormea, sub cerga albă de ninsori. Tăcere desăvârșită.

Mitică ieșise în curte, năuc, neștiind încotro s'ar duce, privind fără să vadă. Fulgii de omăt, ce cădeau pe el se lipiau și se topiau îndată pe capul și pe mâinile lui înfierbântate.

Marea tăcere, pacea din jurul său, priveliștea dulce și neprihănită, potopenia de sus încet coboritoare, și ca aducătoare de liniște, nu înrăuriau asupra copilului. Mai puțină înrăurire are natura asupra copiilor, decât a oamenilor mari.

Sedea în ninsoare, băetanul turburat, neimpăcat. Pe haine, începuseră fulgii să dăinuiască. Mitică și șterse fața, își trecu mâna jilavă prin părul ud.

„Să-mi iau chipiul...“, chibzui omulețul

Se întoarse cu fața către casa urgisită, ticăloasă. Cătrăniț, o privi cu ură, pe sub gene. Căută să și aducă aminte, unde și pusese chipiul. Se îndreptă spre bucătărie.

Din pragul sălutei, strigă servitoarea și i porunci să i aducă, din odaia lui, o pălărie sau chipiul și mantaua. Repede, nu avea timp de așteptat.

În adăstare, se gândi cu necaz, ca la o nedreptate, ca la o fătărnicie, că odaia, ce se zicea că este a lui și a lui frate-său, nu era cu adevărat a lor; că părinții puteau intra în ea, ori-când ar fi vrut ei! Era drept așa? Iată... el trebuia acum să plece!... Unde să se ducă? Dacă odaia aceea ar fi fost cu adevărat a lui și-a lui Florea, s'ar fi închis acolo, n'ar mai fi voit să știe de nimeni și... n'ar mai fi primit nici mâncare dela ei!

Se îmbracă, își trase cozorocul pe nas, ca un apaș, văzută odată într'un film de cinematograf. Porni, cu hotărîre. Felinarele se aprinseseră, se înopla, ningeă mereu.

În casă, părinții stăteau de vorbă, în liniște, cu duioșie. Luminaseră odăile. Olga trecu în iatac, ca să se pieptene puțin, pe când Vasile cânta.

— Lăcrămioaro! vorbi el tare, n'ai vrea să mergem astăzi seară la teatru?

Îi plăcuse porecla, ce i-o dase cu o jumătate de ceas mai neinte, și se gândia să i-o păstreze.

— Bucuros! se grăbi Olga să răspundă. Luăm și copiii?

— Să'i luăm? Nu știu ce se joacă! Poate că nu e pentru ei. Și n'am nici o gazetă la îndemână. Îi lăsăm acasă! Nu'i sărbătoare mâine: au lecții!...

Olga reveni lângă bărbatu-său, părându-i-se că are mai mult de discutat în privința mergerii copiilor la teatru, dar nu avea ce să'i spună, fusese îmboldită numai să se apropie iarăș de el. Își ridică ochii în ochii lui, își încolăci brațele în jurul gâtului lui și-l sărută blând, potolit, apăsat.

— Atunci să'ncep a mă îmbrăca! sfârși ea conversația, ce n'o începuse.

Florea veni, dădu bună seara. Copilul era cu fața toată roșie și cu nasul încă ud, de ninsoare.

— Vai, măicuță, ce târziu vă dă drumul! se plânse Olga.

— Dacă nu sunt dintre ăi de merg dimineata!

Bucureștii își îndoise populația. În toate orașele sporise numărul locuitorilor. Școlile primare aveau câte două rânduri de elevi: unii dimineata, alții după amiază, ca să poată învăța carte toți copiii din Capitală. Se spunea că mai mult de 600.000 de copilași vor rămâne fără carte, în țară, din pricina lipsei școlilor.

La ceasul mesei, muma întrebă slugile dacă l-au văzut pe Mitică. Il mai întrebasese odată pe Florea, care spusese că nu'l găsisese acasă. Aflând că a fost și-a plecat, muma socoti că băiatul s'a dus la vre-un coleg, pentru lecții.

Nu'l așteptară; era vina lui; ce ce nu venia la timp? Și apoi ei, părinții lui, se grăbiau, avea să se ducă la teatrul național, care, sub direcția unui director priceput, își luase bunul obicei să nu mai lase lumea să pătrundă la locuri și când se juca.

Când ieșiră dela spectacol, în lumina imbelșugată, vie și puternică sub baldachinul nopții negru de nori, de-asupra, Botenii respirară larg, cu o povară luată depe piept. Iarna se înălța feeric. Alb, pretutindenii. Zăpada crescuse de trei palme, moale, afânată, viorie, rozalbă, strălucitoare, veselă.

Ieșiseră printre cei din urmă, din teatru, întârziați la garderobă, ferindu-se de imbulzeală.

Alăta lumină, piesa văzută, dorința și nevoia de-a o uita, — asistaseră la reprezentarea lui Hamlet, — nu'i îndemnau să se ducă la culcare. De cum ar fi trecut de piața teatrului național ar fi dat de blocuri de întuneric, — Capitala fiind încă slab luminată, — de lumini neputincioase, ca părăsite în beznă, suflete părăsite, „scriitori români!” cum le zicea Boțeanu, gândindu-se la truda acestora și la covârșitoarea nepăsare de ignoranți, a întregului neam românesc.

Intrară peste drum de teatru, în cel mai apropiat restaurant. O muzică de viori, discretă, indulgia lumina crudă a localului.

Nu le era foame. Vasile ceru prăjituri și o sticlă de vin vechi. Așezați la o masă din mijloc, rând pe rând priviau în juru-le. Olga nu cunoștea pe nimeni. Alte elegante și alții goșoi cheflii, decât odinioară, erau aci. Procopsiții epocii de permisuri, de joc de bursă și de fictive întreprinderi și societăți de exploatare.

Nici în lojile teatrului nu văzuseră figuri respectate și dragi: pe nelipsitul Constantin Arion, cu surâsu'i de Giocondă și nici pe alt boer, rafinat și intelectual, de dinaintea războiului. Vasile îi arătase Olghii câteva capete patrate, câteva

infățișări de obrăznicie, cu nume proprii : „are douăzeci de milioane, are patruzeci“ !

Gustară vinul, era acru. Un hohot de răs argintiu le îndrepta amândorora privirile în sus, Sala era foarte înaltă și avea în lăuntru ei un balcon, aproape circular, în care se petrecea ca și jos.

Olga își coborî privirea și i șopti soțului, înfiorată :

— Haralambie ! Petrece cu o femeie străină ! Ticălosul !

Vasile îl recunoscuse și pe cumnatu-său și pe însoțitoarea lui, Zoica Vasilescu. După o tăcere, de chibzuială, Botean grăi :

— Să plecăm, Lăcrămioaro ! Tot nu avem ce face aci ! Să nu'i spui nimic soră-ti !

Și ca o părere de rău îl înghimpă în inimă, că Zoica tot mai trăește cu Haralambie.

— Ce vrei ? adăogă el, pe când ședeau amândoi alături în trăsură, nu sunt toți bărbații ca mine ! Și nici toate femeile ! Ai văzut în Hamlet, că și regii și reginele sunt jucăria pasiunilor.

Râzând, Vasile urmă :

— Spectrul nu i-a spus lui Hamlet fiul că, depe când era în carne și în oase, regina îl înșela cu fratele lui. Și așa trebuie să fi fost ! Zău, sunteți voi femeile atât de stăpânite de amor ? Faceți atât de mare deosebire între bărbat și bărbat ?

— Voi, nu ? Ne schimbați pe orcare alta ? Ne schimbați pe cea dintâi femeie frumoasă ? Haralambie este, sau nu, prototipul bărbatului ?

— Sunt poate prea mișcat de mormanul de morți, cu care se încheie tragedia lui Hamlet. Imi pare însă, acum, că e tâmpit, că e rușinos chiar, să se dea atâta însemnătate, unui act necesar și pur animalic, pe care este frumos, nu zic ba ! să l ridici la înălțimi de convențională moralitate omenească, însă... Bărbat, femeie, pot să greșiască, din întâmplare, dintr'o ră-tăcire a simțurilor, dintr'un capriciu, o curiozitate ! Dar dacă se iubesc cu adevărat, mai degrabă înțeleg să se ierte și să se impace, decât să se ucidă, sau să se despartă și să sufere !

Ajunseră acasă, în iatacul lor. Olga era turburată. Nu'și

mai putea lua gândul dela ticăloșia lui cumnatu-său. Se desbrăcau acum, cu gânduri împărțite.

„Ușurință, și tu femeie: un singur nume vi se cuvine!”
roști în gând, Vasile, după Hamlet.

Amintirea piesei, patru mari ceasuri urmărită cu încordare, răsări în mintea lui Boteanu, învălmășită și alături cu imagina lui cumnatu-său și a ibovnicei lui.

— Pe Mitică, noi nu l-am văzut astăseară! tresări muma.

În ciorapi, Olga se duse până la iatacul copiilor. Ușa era închisă. Se întoarse să-i spună bărbatului, îngrijată puțin.

— E ușa încuiată la copii! Ce să fie?

— Nimic! Le-a fost frică. Știind că sunt singuri, fără noi! Și-au adus aminte de călcarea aceea de hoți, pusă la cale cu slugile...

— Da! Ai dreptate! se convinse muma.

Se mai gândi o clipă și, fără șovăială, se duse desculță, până în antreu, unde își puneau băeții paltoanele.

Amândouă paltoanele copiilor erau în cuer. Mitică se întorsese, cu un ceas mai înainte lor, după ce hoinărise pe ulițe, după ce încercase să se aciuzeze pela colegi. Se întorsese acasă Mitică, înfrânt, tot supărat pe părinți, alungând, cu rană în inimă, imagina mă-si. Îl pătrunsese frigul, atâta omăt se topise pe el! Incolțit de obosială, de frig, de somn, silit să aibă un adăpost, ajunsese la gândul că are drepturi la „odăia lui”. Ca un semn de stăpânire, învărtise cheia în broască de două ori.

H i e n a

Implinirea idealului național nu adusesese liniște și cușmințenie. Vechile partide politice, îngrijorate de propria lor viață, se învierșunau să nu piară. Cele noi, abia încheigate, voiau să crească, să fie tari, să le copleșiască pe celelalte. Toate se luptau între ele, vrăjmașe, aprige, dârze.

Vechea țară nu fusese niciodată cărmuită cu dreptate desăvârșită. Orânduiri, legile, ocrotiseră totdeauna pe cei bogați, pe cei dela putere. Acum însă nedreptățile, jignirile și holiile, nu mai puteau fi îngăduite, și ele se înmulțiseră! Țara, marită, era încă în alcătuire cu noile sale provincii, cu votul

universal, cu împărțirea moșiilor la plugari, și relele puteau ajunge obicei al pământului ! Multele neamuri streine, în mare număr acum, se puteau uni între ele, întru dușmănie și stricarea numelui țării românești.

Clocotul vrajbelor, țipătul după dreptate și omenie, vuetul gălăgioasei vieți politice, străbate și 'n familie, cu fiecare gazetă, în fiecare zi.

Soții Boteanu se treziau uneori discutând cu aprindere chestii politice și naționale. Se clătinase lumea întreagă, șubredă, năucă. Impărății vechi se desfăcuseră, tronuri se prăbușiseră, și totul parcă nu folosise decât hoților și înșelătorilor. Parlamentul român, deschis în primăvară, lucrase toată vara, și îndreptarea, belșugul, curmarea speculei, nu se vedeau !

În August, vădite semne de război îngrijorară lumea. Generalul Joffre veni să ne vadă oastea. Rușii se băteau cu Polonia, aliații noștri firești, împotriva-le. Nicăeri nu era liniște, nici în Anglia. Irlandezii voiau să fie independenți. Și se găsisau totuș pe lume oameni, neînsăpământați, neînrauriți parcă de sminteala popoarelor, siguri de liniștea de mâine. În laboratoriile lor, savanții lucrau la binele umanității, la stărpirea molimelor, a cancerului, a sifilisului. Woronoff se trudea să prelungească viața și tinerețea.

În cuibul lor, ca din turnul unui fort, Botenii priviau și ascultau frământarea și vuetul lumii. Suferința și vrajba nu pătrundeau acolo, unde era dragoste și belșug ; se emoționau de ele, ca de un roman.

Toată iarna, încet încet, Vasile avea să lucreze la plange-tă, să dea făptură caselor ce i se comandaseră. Când era zi frumoasă, făcea sărbătoare. Cu Olga, plecau la șosea sau la parcul Carol.

Aveau totdeauna ce vorbi împreună. Adesea nu erau de aceeași părere, dar nu se încăpățâneau să se convingă unul pe altul. Voiau parcă în discuțiile lor, cu întrebările ce și le puneau, să se cunoască tot mai mult, mai desăvârșit.

Curiozitatea femeii se sfârșia, de pe o zi pe alta, împăcătă în liniștea casei, în sărutările soțului, în grija pentru copii. Mitică se arătase la o vreme înstreinat, sălbătăcit ! La bărbat

insă nu conținea setea de-a ști, alimentată și din afară, de încordarea vieții, de nevoia de-a pricepe cum se va sfârși epoca de sbucium și de răsturnări.

Ca și cum nimic nu se clintise pe lume, Olga deschidea ușa camerei de lucru, lăsată veșnic întredeschisă, se furișea în lăuntru odăii și sta la trei pași departe de el. Il contempla, senină și zâmbitoare.

Ea venia uneori parfumată cu lăcrămioare. Lucrul, odihna și visul arhitectului se intrerupeau. Azurul pânzei de calc, tăiat de linii simetrice, sau al cerului de iarnă cu șesuri de nori, soțul îndrăgostit le aduna în ochii nevesti-si, încântat. Cu degetul pe buze, ușoară, primăvăratecă, în kimonourile ei cu păsări, cu flori din țara Soarelui Răsare, ea pleca mulțumită că-l răpește oricui și oricând, că El este al ei, în toată clipa.

Mustrările de cuget, care o bântuiseră multă vreme, ațipiseră, rare ori se treziau. Olga spera să le uite.

O întrebare însă, veni într-o zi, mosafir nepoftit și supărat, să-l neliniștească pe Boteanu. Se strecurase hoțeste în mintea lui, nu mai pleca, îi stăpâna inima și cugetul, se multiplica.

În chiar această odată de lucru a sa, locuise ofițerul german, Franz Grünwald...

Fusese oare ceva, între el și Olga? S'ar fi putut să nu fie când era frumoasă și însetată de iubire neconținut, iar Neamțul era tânăr și frumos?

Și nu-și mai aducea ea aminte de Neamț, acum când intra aci tiptil, mlădioasă, iubitoare? Poate că de atunci învățase femeia să lase ușa întredeschisă...

Și cum nu și-ar aduce aminte de el?

Cu acelaș pas călca poate, Lăcrămioara! Acelaș parfum și-l răspândia pe vestimente; aceeași mireasmă de iubire, de dorință, se imprăștia și atunci în camera de lucru a soțului, rechiziționată de Neamț!

Așa să fi fost?

Vasile se trudia din răspuțeri să izgoniască prepusurile, nălucile, curiozitatea. Dar nu era în stare să înlătore nevoia

de-a ști, iar ca să aile dela cineva, — dela cine ? dela Haralambie ? — nu putea fi sigur și tot în bănuială rămânea !

Să o întrebe pe ea ? pe Olga ? Dar era destul s'o vadă și se rușina de chinurile lui ascunse. Și cum n'ar fi tăgăduit femeia, dacă ar fi cutezat s'o întrebe, cât depe departe ?

Nu se îmbolnăvisese ea, odinioară, îndată după venirea lui din război, pentru că el scăpase câteva cuvinte cu înțeles jignitor ? Da, iată de ce se îmbolnăvisese ea atunci ! Olga nu putea răbda să fie bănuită. Și numai ea ar fi putut spune ; numai pe ea ar fi crezut-o el, dacă i-ar fi spus : „da, am greșit !”

Și-atunci ? Ar mai fi putut vietui la oaltă ? Ar erta-o el ? Dece nu ? Se iubiau, aveau doi copii ! El nu mai înțelegea noima vietii, fără ea, și nu era nebun să se nimicească de bunăvoie, să se despartă de ce prețuia mai mult pe lume, pentru nimicuri. Căci da, greșeli se pot săvârși ! În Moldova, nu avusese el momente, unde uitase de toți ai lui și, întors acasă, nu se simțea oare aproape nepăsător față de Olga lui ? Avusese o ibovnică, fusese îndrăgostit !

Ca din niște liane încâlcite, care l-ar fi prins și s'ar fi încolăcit în jurul lui, căuta Vasile să se rupă din gândurile acestea chinătoare și deserte. Nu le voia, doria să le amuțiască, și ele sporiau în mintea lui, îndârjite, victorioase ! Ca într'o zapcană, se shătea nevolnic, neputincios. Altcineva parcă, nu el însuși, găzduia în el ! începea discuția ! nu mai tăcea ! și curiozitatea dănuia.

Înțelegea bine că e fericit cu Olga lui, în casa lui, în căsăcia lui, și voia să rămână fericit. Nu putea crede că Olga e fătarnică. Hotărît că nu era ; că-l iubia. Și tocmai când răspunsul izbutia parcă să-l liniștiască, se pomenia că-și răspunde : dar pe Franz nu-l iubise poate tot așa ? Il iubise : da sau ba ?

Indoiala, măcinătoarea curiozitate, chinurile lui, tănuite toate, nu-i micșorară dragostea. O iubia acum pe Olga, cu temerea, cu fiorul în suflet al celui amenințat să piardă ceea ce socotește și vrea să fie numai al său. Ca și cum Olga se afla între doi bărbați, între ofițerul prusac și el, și putea să treacă de pe o zi pe alta, dela Boteanu, la Franz Grünwald !

Vasile nu mai avea răbdare s'o aștepte, imaginând fron-

toane, podoabe arhitectonice, în camera lui de lucru. Cu urechea trează, îi urmăria prin casă mersul, i-l cunoștea, îi simțea pantoful, — prin casă Olga purta pantofi, — călcându-i pe inimă. Foșnetul kimonoului ei de mătase i-l iubia, ca pe o așiere, în zăduful cugetelor lui încinse.

Lăsa lucrul, se ducea întins s'o vadă, în iatac, în odaia de primire, în sofragerie, pe coridoare.

Ea se bucura, nu-i trecea prin minte că el o caută, ca pe ceva ce s'ar fi putut să se piardă, și pentrucă o socotia și-a altuia. Nu-i bănuia suferințele, nu-i ghicia frământările. El se stăpâna, nu se trăda, înfricoșat de urmări.

— Toate kimonourile tale sunt noi? o întrebă odată. Câte ai?

— Trei, rosti Olga. Două din iarna asta, unul din toamnă. Sunt prea scumpe!

— Și de când obijnuești tu să porți vestmântul ăsta japonez?

— Așa-i că ți-am dibuit gustul? Am văzut că-ți place! Nu purtam până ăstă toamnă. Mi-a plăcut unul, al soră-mi.

— Lăcrămioaro! se înduioșe el, rușinat că voise să-i întindă o cursă, că vroise să afle, șarlatanește, dacă nu cumva ea purta kimonouri, pentrucă-i plăcuseră celuiilalt. Neamțului!

Ca să-și răscumpere urâtenia cugetului, îi sărută mâna, îi mângâie părul Lăcrămioarei lui, și hotări cu însufletire, că în seara aceea să cineze împreună la Flora, să petreacă!

Vasile izbutia să-și adoarmă adesea, îmbătându-le, neliniștea, suferința. Se îmbăta cu vinul turbure al dragostii sale, cu îmbrățișările Olghii, — tot mai cerșite, mai căutate și mai sporite de dorința lui. Acum el le-voia! nerățios, urmărit în neștiire, în fiecă îmbrățișare, în fiecă apropiere a nevesti-sii, bănuind că tot atât de frumoasă, de caldă, mlădioasă și iubitoare, fusese Olga cu celălalt, cu Neamțul.

Ca o hienă flămândă, curiozitatea se pornia să răcâe, să scurme, să desgroape. Zadarnic își spunea că sunt morți, în suflul ei: fostul amant, timpul petrecut cu el.

Întreba lucrurile din jurul său, dacă fuseseră martore. În iatac, unde Olga își avea obiectele de toaletă. Vasile întreba, cu ironie sau numai cu amărăciune, rând pe rând fiecare

lucrușor, dacă slujise și atunci, pe vremea Neamțului, la găteala nevستی-si.

Un flacon cizelat, de cleștar, vechi în casa lor, i se năzări lui Vasile, că-l privește ironic, când cu două trei din fațetele lui, când cu altele, ca un ins care s'ar uita, închizând acum un ochi, acum pe celălalt.

Scârbit și infricoșat de năzărimea aceasta, omul se scutură ca dintr'un vis rău, și plecă în odaia lui de lucru, ca de lângă o prăpastie.

Cu bucurie, zări soțul într'o zi, în părul nevستی-si, pe când i-l săruta, fire albe. Avea și el, multe, era cărunt. O necunoscută îngrijorare se potoli în inima lui: aceea că ea rămâne tânără, iar el îmbătrânește. Ingrijorarea aceasta zăcuse în el, ca un sobol adormit, necercetată.

Spre foisorul singuratic, în care viețuiau, veniau, ca adușe de vânt, larma vieții sbuciumate, țipetele lumii. Se amestecau cu gândurile lor, cu sentimentele lor cele de-a două mână: le sporiau sau le covârșiau, acoperindu-le.

Iubirea lor rămânea puternică, pentru că o feriau din calea disputelor. De cum simțiau că poate fi vorba de dragostea lor, se lăsau păgubași de izbândă... în discuție!

De cum scurma, ca o hienă, curiozitatea în inima lui, ca s'o astâmpăre, ca să-și amortiască durerea și să nu mai cugete zadarnic. Vasile petrecea: își lua nevasta în trăsură, în plimbări depărtate, o ducea, ca pe o amantă, la localuri potrivite îndrăgostiților vremelnici.

Lăcrămioara era mai mult a lui, mai sigur numai a lui, când se aflau amândoi, în goana cailor, sau într'un loc, în care era aproape sigur, că ea nu mai călcuse. „Ai mai fost pe aici?” întreba întotdeauna și era mulțumit să-i spună „nu!” sau „acum, după război, ce tine. Nu-ți aduci aminte?”

Căminul lor, îl turbura. Neamțul stătuse acolo. Până și copiii se împăcaseră bine cu Franz. Se gândia uneori să vândă casa. Ar fi luat mulți bani pe ea. Se arăta Olghii momit de prețul ce l'ar fi luat.

În căldura cu care era privită, iubită, urmărită, veghiată, încarcerată, Lăcrămioara simțea dogoarea unor friguri. Nu era însă îngrijorată. Îl iubia și ea poate mai mult, mai limpe-

de, — și dragostea dragoste cere, cu nesățiu. Înaintea copilului însă părinții se păstrau, erau numai tată și mamă.

Femeia, ocrotitoare, mumă, soră de caritate, prin firea ei, găsește aproape întodeauna că nu e iubită în destul, e lacomă de dovezi. Boala, nebunia, moartea, n'o înspăimântă, abia o conving.

Necentenit impresurată, fără de răgaz, Olga simția ca un zăduf, care o înăbușe. Bucuroasă însă, răbda, ca un om căruia îi place să-l dogoriască arșița verii. Vasile se multiplicase parcă, într'atâta era vecinic cu ea.

Femeia încercă să lărgiască cercul din jurul ei: să-i găzduiască și pe copii în dragostea lor. Avea muștrări de cuget, că-i depărtează, că nu-i iubește destul, nici Vasile, nici ea.

Izbutia să-l ducă pe Vasile, uneori cu copiii, la soră-sa, unde erau cele două nepoate, mărișoare, fete care făceau haz de Mitică, de seriozitatea lui busumflată, de pantalonii lui lûngi, și de Florea.

Pe temeiul odihnei de care avea nevoie la lucrările sale, Vasile își aducea familia acasă, după scurtă ședere printre neamuri, mai ales dacă se ivia și Lângavu, cel cu care era să se bată, nu de multă vreme, din pricina Olghii.

Cu venirea primăverii, arhitectul Boteanu fu nevoit să iasă pe teren, să lipsiască de-acasă ceasuri întregi, de multe ori zi după zi. Gândurile-i turburate se limpeziră, pieriră parcă. Curiozitatea, ce-l rodea, adormi. Legăturile cu oamenii, ridicarea până la rostul profesiei și artei lui, truda aplicării planurilor arhitectonice, păreau că-l vor însănătoși deplin.

Suferință de copil

Mitică era în clasa patra de liceu. Trecuse în fiecare an. Nu era printre cei silitori, nu avea imboldul întâietății; dar avea băiatul sentimentul datoriei și i-ăr fi fost rușine să fie în coada clasei. Nu strălucia la nici una din materii, ca să se poată mângâia cu o înfrângere la alta.

Părinții lui nu-i urmăreau pas cu pas rāvna la carte. Raș se vorbea în casă despre învățatură. Notele însă, la fiecare trimestru, mama le vedea, și atunci sta de vorbă, îndemna, sfăluia. Tata afla și el, cum merg copiii cu învățatura,

Mitică simția atunci că are părinți, că are o răspundere față de ei. În afară de rușine, băiatul pricepea că, dacă rămâne corigent, libertatea i se restrânge vara, fiind nevoit să învețe, ca să dea examen, ca să nu rămână în aceeași clasă, pe când colegii lui treceau mai departe.

Notele nu se mai puneau, ca odinioară, în cifre, ci în aprecieri; cele cu care se putea trece clasa începând dela „suficient” până la „foarte bine”.

Mitică luase la geografie, în trimetrul al doilea, „insuficient”; în cel dintâi abia „suficient”, așa că, trebuia neapărat să capete în al treilea „bine, sau măcar „suficient” ca să poată trece clasa.

Băiatul învăța, desena bine hărțile, spera să dobândiască nota de trecere; era sigur c'o merită; era sigur că și în trecut meritase o apreciere mai bună.

Avea ceva împotriva lui, profesorul de geografie, i se părea copilului. Alți doi colegi ai săi, feciorii unor oameni politici însemnați, fuseseră pe față ocrotiți. Răspundeau alandala și profesorul se făcea că nu aude.

În cel din urmă trimestru, hotărîtor pentru el, Mitică fu ascultat de trei ori, și răspunse fără șovăială, bine, și, totuși, întrebându-l pe dirigintele clasei ce notă i s'a pus, i se răspunse, i se arată negru pe alb: „insuficient”.

Rămăsese corigent, așa dar!

Nici pierderea libertății și a lipsei de grije în vacanță, nici rușinea față de părinți, nu-l prididiră, când află nedreptatea.

Inceputul de om nu cunoscuse până atunci fața hădă, batjocoritoare și cinică, pe care ne-o arată, și ne silește să i-o privim îndelung, parcă toată societatea umană, toată alcătuirea socială, — când ne face o nedreptate, anume și numai nouă, un deținător de pulere. Nu cunoscuse revolta.

S'alerge în cancelarie, ca să se plângă, în auzul tuturor profesorilor, — lui Mitică îi trecu prin cap. Se văzu intrând în cancelarie; văzu staturile înalte, pe lângă a lui, ale domnilor profesori, se simți măsurat de sus de mai marii aceștia, cunoscute numai de pe catedră, blânzi unii, severi alții, dar nici unul prieten, nici unul în care un elev să aibă încredere,

căruia să-i poată vorbi, să-i încredințeze inima sa plină de fîere și de lacrimi, să fie crezut pe cuvânt... când era vorba de alt profesor !

Da ! I-ar fi dat afară din cancelarie, numai decît, și i-ar fi pus „rău“, „foarte rău !“ la purtare.

Desnădăjduit, băiatul se frămînta neputincios, svîcnind tot, ghemuindu-se în bancă, strivit de suferință, ascunzându-și fața cu mîna, adusă cot.

Se simția înstreinat și de tovarășii lui de clasă. Mai întîi pentru că cei cu care el se compara, luaseră notă bună. Apoi, pentru că nici unul din colegi nu venise să-l mîngăie, să-i dea drepte. Când rămănem singuri cu simțămîntul că ni s'a făcut o nedreptate, viața pălește, am jura că nu merită să fie trăită !

Revolta lui rămănea siguratică, nu o împărtășia nimeni, s'ar fi putut să pară caraghioasă.

Cu mare greutate suferi sgomotul dintre ore, al recreației, sporit altădată și de el. Mai era un ceas pînă la eșirea din școală : urmă o lecție de canto. Mitică mișca din buze, nu cânta, lacrimi îi ardeau ochii. Aștepta să se sfârșiască odată, sigur că în vecii vecilor nu va mai trece pragul școlii.

Cînd sună clopoțelul, se repezi printre cei dintîi. Dar alți elevi, din alte clase, mulți, erau înaintea sa pe coridoare și-î încetiniiau mersul, și-l supărau cu nepăsarea, cu vorbăria lor nepotrivită.

În sfîrșit, școala era înapoia lui. Nici unui coleg nu-i trecu prin gînd, să-l întovărășiască. Dar de ce luase drumul spre casă ? Avea de gînd să destăinuiască tatii, sau chiar mamei, nedreptatea ce i se făcuse și neînțeleasa ură a profesorului de geografie ? Cu siguranță că ei s'ar fi îndoit de spusele lui ! Văzîndu-l așa de mîhnit, maică-sa l-ar fi întrebat, poate de față cu taică-său, ce i s'a întîmplat. Și cum îi stăteau lacrimile în gât, ar fi spus... Și el nu voia să vorbească cu nimeni !

Nu ! acasă nu avea ce căuta ! Dar unde să se ducă ?

Mitică schimbase drumul. Nu se mai îndreptă spre strada Cometa, spre căminul părintesc. Mergea la întîmplare. Cu capul în jos, strîngînd la subțioară servieta cu cărți, pașia fără grabă.

La umbra unei case, pe trotoar, un băiat ca de vârsta lui, se întinsese cât era de lung, cu brațele sub cap, și tocmai închidea pleoapele, biruit de somn.

Somnorosul ridică pleoapele grele, — avea un coș, cu câteva cornuri, lângă el, când Mitică se apropie.

Necazul, nedumerirea și revolta, îmbulzite în sufletul liceanului, se limpeziră puțin. „Cum poate dormi un om!“ se miră el. „Și nu-i mai mare de ani, decât mine! S'o fi sculat din zorii zilei, ca să-și vândă marfa. Are cornuri de vânzare!“

Mitică își adusese aminte de doi lei, ce-i avea în buzunar. Cornarul deschise ochii cumsecade, simțindu-se ținta unei priviri, în gardă, mai ales împotriva copiilor.

Liceanul luă două cornuri, plăți și plecă. Își târa încel pașii ca un om fără casă, și plecat de lângă un vag adăpost, de lângă un bănuț frate de suferință.

Mâncând, se gândia și la el și la cornar. „Rău stăpân trebuie să aibă! Dar își câștigă singur viața! Când am vrut să fug odată de acasă era iarnă, acum e frumos, dar tot trebuie să ai un culcuș și un căpătâi. Chiar cornarul, nu poate dormi totdeauna pe stradă. Se întâmplă să plouă. Și pe el încă îl lasă gardistul, dar pe mine nu m'ar lăsa, pentru că nu s'a pomenit ca un băiat de liceu, să se culce pe trotoare!“

Cu foamea stăpânită, după ce bău dela cișmea, într'o curte, se întrebă unde merge. O privire asupră-și, ca și cum se întinsese pe trotoar, în praf, îi născu în minte gândul, că nu mai are nici un rost servieta dela subțioara lui, și cărțile din ea.

În liceu erau câțiva băeți, care veșnic aveau afaceri cu anticarii. Mitică nu mai vânduse cărți niciodată, dar văzuse hodorogitele dulapuri cu rafturi ale anticarilor de pe cheiul gârlei și se gândise cu drag la cărțile de literatură, ce le-ar fi aflat acolo, pe preț mic.

Deschise servieta să vadă ce conține. Printre alte câteva hârțoage, — era aproape de sfârșitul anului școlar, — văzu geografia.

Vederea ei îl turbură; mânia îl prididi iarăș, usturătoare. Învățase! Nu scăpase o lecție neînvățată, și domnul Răzvan, profesorul de geografie, îi dase „insuficient“! din ură dintr'o ură neînțeleasă, fără nici o pricină, știută sau bănuț!

De unde precedea ura asta, — băiatul își frământase mintea de multe ori să înțeleagă. Nu-și putea răspunde, n'o pricepea, și-acum îi răspundea și el cu ură.

Il lăsase corijent, profesorul, pe nedrept, și el nu-i putea face nimic? Nu-l putea răsplăti, nu-l putea bate, ucide? Cum? din pricina lui să lase școala; să nu se mai ducă acasă, la părinți; să nu mai aibă unde dormi? Căci nu se mai ducea acasă! Hotărît că nu! Și să nu-i facă nimic domnului Răzvan?

Și domnul Răzvan să vină în clasă, ca și până acum; să se uite la bănci; să zâmbiască nevăzându-l la locu'i pe Boteanu Dumitru și să-și desmierde barbetele, mulțumit și cu ochii sclipind de răutate!

Mitică se răznise tocmai pe calea Rahovei. Grăbit, se îndreptă spre intrarea înșirată pe cheiul gârlei, în dreptul străzii Mihai-Voievodă.

Se dăduse, cu cât calca mai zorit și se apropia. Avea să vândă cărțile și să cumpere un revolver. Intr'o dimineață, chiar a doua zi, avea să-l pândiască, pe lângă liceu, pe domnul Răzvan, și să tragă în el cu revolverul, până când îl va vedea căzând! Apoi avea să se împuște și el!

Și lacrimi veniau în colțul pleoapelor băiatului, când se gândia că se va ucide și pe el, fără milă. Avea să cadă pe trotuar, lume multă avea să se strângă în juru'i și, dacă 'l va întreba lumea și el va putea vorbi, — lacrimile îi veniau în gene, la gândul ăsta, — avea să spună tot!... Ce, anume?... Că a fost prigonit, că a fost nedreptățit!...

Dela Domnița Bălașa, zărind podul peste care avea să treacă, i se domoli mersul. Pe cheiul gârlei își târa pașii, ca să mai întârzie neobijnuitul fapt al vânzării cărților.

El avea să ceară un preț, sau avea să-i dea negustorul și, firește, să se tocmiască. Auzise de precupețiri învierșunate, pline de viclenie, de istețime. Mavru Anibal, un coleg al lui, era faimos în școală.

Apa Dâmboviței curgea leneș, galbenă ca braga. Plouase pe semne undeva în susul apei, de venia așa de lutoasă. Mitică simți ca o greață, din piept până 'n gură. Crezu că apa e vinovată. „Parcă o beau!“ își zise el, și își întoarse ochii dela ea, și se opri la un paș de dulapurile anticăresc!

Pregeta să intre în vorbă, să înceapă târgul. Negustorii de cărți, ca îndată după prânz, când nu sunt de fel mușterii, — pentrucă lumea se odihnește după masă, prin case —, rezemați de dulapurile lor, pe câte un scaun, moțiau. Unul singur, tânăr ca de douăzeci și cinci de ani, citia.

Mitică și'l alesese din ochi. După destulă chibzuială, veni întins spre el. Zise „bună ziua” și desfăcu servieta.

— Am niște cărți de vânzare! spuse cu tărie băiatul, așteptând, cu ochii țintă la negustor, să-l vadă luminându-se la chip, bucuros.

Anticarul îl auzise, îl privia, dar parcă se uita prin el, mai departe. Mitică adăsta, scosese cărțile, șase la număr, zorit.

Văzând că nu i se răspunde, arătă rând pe rând fiecare volum. Negustorul se uită peste umărul lui, nepăsător.

— Cărți bune, care se învață la licee... vorbi iarăș băiatul, răpunându-și neplăcerea, sila de negoț.

— Anul școlar se sfârșește chiar acum! făcu moale, plictisit, anticarul.

— Nu vrei să le cumperi?

— Am destule! mormăi omul.

Mitică făcu un pas îndărăt, gata să plece. Uitase în clipa aceea cât se socotia de încolțit, de disperat.

— Cât ceri pe ele? întrebă tot așa de trândav, neguțtorul.

— O sută de lei! grăi aprins, mânios, băiatul.

Negustorul dădu ușor din cap, voi să zâmbiască, îi fu lene și îngăimă rar, ca un om care are multă vreme de pierdut și e plictisit.

— Dacă'ți dau douăzeci, să zici „multumesc”. Nici cu servieta cu tot, izbuti să suradă vânzătorul de cărți vechi, — nu iai o sută.

În răgazul pe care i'l dase mormăiala anticarului, Mitică înțelesese că n'a izbutit și că va trebui să încerce și cu altul, — aceeași precupețială. De aceea lungi vorba, mai cu seamă că fusese pomenită și servieta.

— Cărțile costă peste două sute de lei și servieta trei. Dă-mi peste tot o sută cincizeci.

Negustorul, care ședea pe scaun, se ridică de astădată, trezit bine, pătrunzător. Era o afacere bună, dar cu risc.

— Dumneata, rosti el, cu respect de astădată, vrei să mă bagi într'o belea. Servieta, — și o luă în mână spre cercetare, o pipăi, o suci și-o învarti — ai să spui că m-ai vândut-o miel...

— N'am să spun ! Și n'am cui !

— Are să vie părinții dumitale, comisarul, — porcării !

— Nu, pentrucă eu plec... în Bulgaria. Am niște rude acolo.

— Nu știu. Azi n'am făcut nici o treabă și de... poate... Ce să fac ? Incerc !... Mai mult de o sută lei, tot nu'ți dau ! se hotărî negustorul.

— Bine ! se învoi Mitică deodată, ca să se vadă scăpat de tucmială.

Schimbul se făcu. Anticarul îi numără băiatului o sută de lei, în două hârtii de câte douăzeci, iar restul în hârtiuțe mici, rupte și soioase, de câte unul și de câte doi.

Ușurat, vesel un pic, ca un om care a înlăturat prima piedică din calea țelului său, Mitică întorcea totuș capul, cu dreapta vârită în buzunarul în careși înfundase banii. Negustorul se reasezase pe scaun.

Unde să se ducă, se întrebă iarăș liceanul fugar. Văzu înainte-i căminul părintesc, odaia lui și a lui Florea. Nici pe frate-său nu avea să-l mai vadă ! Nu lipsise de-acasă decât la prânz și ar fi putut spune, că a mâncat la un prieten, anume ca săși facă o lecție mai bine. Dar cărțile ? De-acum se sfârșise ! Nu se mai putea duce acasă ! Și pricina era Răzvan, profesorul de geografie ! Trebuia să se răzbune, să-l împuște ! Ca să învețe toți profesorii să fie drepti ! Avea o sută de lei !... Cu atâția bani însă ce putea cumpăra ? Un revolver costa mult, mult mai mult, de sigur. Cum de nu se gândise el ? Unchiul Haralambie dase opt sute de lei pe unul, care părea o cutiuță, un moft !

Mitică intră într'o cofetărie, pe bulevard. Stătu mult acolo. Unde s'ar mai fi dus ? Mânca încet, se uita la tăvile și farfuriile cu prăjituri, la borcanele de bonboane, uitând cu desăvârșire, îndulcit de cataifuri, de indiene și de sarailii, crima plănuită, urmată de sinucidere, casa părintească părăsită !

Lume intra și ieșea; băiatul se întorcea la gândurile sale; „unde să mă duc acum?” și iar mai cerea o prăjitură.

O plăcintă cu cremă îl dădu gata; i se îngrețose. Întârzis totuș pe scaun, nehotărît. Greața îl zori de-odată. Se sculă în picioare, îngrijorat; îi veni să verse. „Dacă mă îmbolnăvesc?”, se infioră el. Ideia doctorului, a patului, a zăcerii, a îngrijirilor de bolnav, îi holbă ochii asupra casei părintești, din care era fugar, îi văzu pe toți ai săi, ca strânsi în preajma lui.

Și-aducea minte, luptând cu năzăririle dujoase, că maică-sa, da! chiar ea! femeie, luase un rom sau un cogniac, ca să birue o greață, după o maioneză. Șipuri de rachiuri colorate erau multe înșirate pe rafturile cofetăriei.

— Băiete! se plecă el, ca în taină, către cel care îl servise și îi da ocol mereu, cu neîncredere, dă-mi repede un cogniac!

Chelnărul pricepu, privindu-l bine în față și văzându-l galben. Ii aduse grabnic băutura, și Mitică, după ce roti ochii în juru'i, duse păhărelul la buze.

Sigur că a scăpat, — băuse păhărelul până la fund, — Mitică plăti consumația, vr'o treizeci de lei, și plecă.

Merse câțiva pași prin îmbulzeala lumii, cercetându-se; „da! nu'i mai era greață!” Dar servieta? ce făcuse cu ea? A! o vânduse! Și cărțile! Geografia! Nu mai era școlar!

Oameni își făiau calea unul altuia și se clătinau. Și clădirile, cât erau de mari unele, se strâmbau, se scofălciau, se prea putea să se nărue! Băga oare cineva de seamă? Cine? Parcă erau nebuni toți, așa se încurcau.

Mitică stătu locului, ținându-se de spătarul unei bănci. Tramvaiul electric aluneca așa, de către calea Victoriei, că avea să vină, cu siguranță, pe trotoar! Totul se invârtia, se invârtia! Ferestrele caselor clipliau, ca niște ochi.

Asta nu putea să fie adevărat! Nimic nu era adevărat! Să moară toți oamenii! El avea o sută de lei și avea să-i învețe minte pe domnul Răzvan! Ce liniște se făcea!

Se întepeni în picioare, se simți tare, călca dârj. Hoinărit mult, până spre Cotroceni, și se întoarse până la punctul de unde plecase. Apoi iar stătu locului, fără țintă, cu capul gol, ca o minge. Unde să se ducă? Parcă toată lumea se ducea, cu tel lămurit. Avea treburi de îndeplinit, lumea!

Vechi cuvinte de'ale părinților, asupra muncii, asupra îndatoririi flecăruia : de-a clădi, de-a spori ceva, îi veniră 'n gând, turbure. Greata îi trecuse, și amețeala. Era într'amurg. Intră într'un cinematograf.

Filmul rula ; era pela mijloc. Bandiți mascați deschideau cu chei potrivite, încăperi splendide, una după alta, și ajungeau într'un dormitor. Contesa Diana visa, că vine bărbatu-său, plecat într'o călătorie, îl sărută, plânge pe umărul lui. Visul se șterge ; contesa, trezită, îi vede pe bandiți, se inspăimântă, împreună mânilor în semn de rugăciune. Mascarii îi cer cheile casei de fier, — ea le dă, — apoi e legată cot la cot.

Mitică își aduce aminte că și casa lor fusese călcată de hoți, uniți cu servitoarea. Inima i se strânge. Nu-i poate suferi. Dar ăștia sunt alții. Sunt din Londra, mai civilizați, cum ar trebui să fie și cei dela noi.

Ideia că hoții trăesc ușor, au bani, se plimbă, îi trece prin cap băiatului, care urmărește mai departe filmul, „Bandiții din Londra”

Dar tot nu se simte bine. E prea cald în sală. E multă lume și mai ales mult tineret, foarte atent. Liceanul își aduce aminte, că taică-său și maică-sa spuneau, că asemenea spectacole ar trebui oprite de poliție.

E târziu, de sigur. Filmul a rulat peste două ceasuri. Mitică a voit să-l vadă întreg, pentrucă tot nu avea unde să se ducă.

Din bulevard, încotro s'o ia ? De calea Victoriei se cam teme : directorul liceului i-a rugat s'o ocoliască. El nu mai e licean, dar totuș. S'ar putea întâlni cu taică-său.

Hoinărește, ca un om fără treburi, pe bulevard, spre Cotroceni. I se face somn. Și Florea se va fi culcat la ceasul ăsta. Florea e mai mic, un băiat de clasele primare.

Somnul stăruie. La hotel sunt camere pentru străini, pentru provinciali. Se poate duce la un hotel, ca un călător ? Uniforma lui e de liceu din București ! Dar portarul nu cunoaște uniformele liceelor. Portarul ! Dar dacă mai este cineva pe acolo, mai cunoscător ?... Orcum, poate el, băiat de paisprezece ani, să ceară o cameră, cu ifos, cu nepăsare ? Dacă'l dă pe mâna poliției ? Are bani, ar oulea plăti chiar. Nu ! să intre 'n Cismigiu.

În Cișmigiu, i s'a întâmplat să vadă ziua pe câte un om, dormind cumsecade, pe bănci, dar noaptea? De! poate că tocmai noaptea nu e voie! Și, zău, să dormi noaptea într'o grădină, e plăcut!

În Cișmigiu, pretutindeni sunt oameni. Unde socotești că nu e nimeni, tocmai acolo n'ai ce căuta, pentrucă dai peste o pereche: un bărbat și o femeie, care râd, vorbesc mereu, într'un fel care nu'ți îngăduie să stai să ascuți; se sărută și iar se sărută. Mitică înțelege că stânjenește, îi e rușine și se strecoară încovoiat.

Grădina e un amestec de multă umbră și de izbucniri de lumină cu noaptea de-asupra gigantică. Este și o insulă pe lac. Feerică pare insula cu atâtea lumini, cu muzică, cu sute de oameni așezați în tihnă pela mese. Adâncurile marilor frunzișuri, ale atâtor copaci bătrâni, par și mai negre, tocmai din pricina limpezimii globurilor electrice.

Lui Mitică îi trece somnul, plimbându-se mereu pe țarm, admirând, băetanul, și partea lacului de către bulevard, cu salcii plecate spre unde, misterioasă, și cealaltă, următoarea ei, ca de argint, ca din basme.

Tot mai puțină lume era pe alee. Vocile omenesti, șofele, parcă intraseră în noaptea desigurilor, în umbrele pânditoare. Din turtele și clădăriile de beznă, de deasupra nestrămutaților stâlpi ai copacilor, clătinate, amenințătoare, porniră glasuri multe, amestecate, murmur, huet și joc drăcesc de luminițe.

Când intrase în Cișmigiu, Mitică nu găsisese nici o bancă slobodă. Acum nu mai era nimeni, pe niciuna, el obosisese, ar fi voit să sadă, și'i era frică. Prea era singur, și Cișmigiul i se părea ca un codru. Toată luminația depe insulă se stinsese, și noaptea se prăbușise parcă asupra lacului, neagră, fioroasă.

Rar se auziau pași, grăbiți și aceia. Mitică se da după un pom și se uita la drumet, cu temerea că ar putea să fie un gardist. Drumetul, aplecat, uitându-se în dreapta și'n stânga, pâșia zorit, fredona un cântec, ca să'si dea curaj, să'si îngâne teama.

Și se făcuse răcoare. Băiatul se așeză pe o bancă, umbrită, ascunsă bine de frunzișul unui copac povârnit, dar apropiată de un loc luminos, de o răspântie

Era foarte obosit, Mitică, de atâta umblet și era și târziu, era după miezul nopții. Florea dormia de mult în camera de-acasă.

Ce tare era banca ! Și îngustă ! Și scurtă ! Nu te puteai întinde cumsecade pe ea, că îți atârnau picioarele. Deși era vara, hotărât că nu se dormia bine în grădină !

Băiatul se reazămă ; pleoapele îi cad, se lipesc, dar auzul nu încetează să adoarmă, e încă treaz, pândeste. Și are dreptate : se aud pași, vin întins către banca, socotită dosnică, sigură.

Omul care vine flueră, dintr'un țigal. E gardistul, cu siguranță ! Pleoapele se ridică, mintea se trezește, și liceanul se scoală, îngrozit, și, căutând mereu să fie 'n umbră, aruncă pași mari înainte'i, dar așează ușor piciorul, cu grije, pe nisipul gălăgios, trăgând cu urechea înapoi.

Gardistul e pe urmele lui, mai flueră odată, prelung, altfel decât adineaurea, când nu urmăria pe nimeni. Cine știe ce îi spune altui sergent !

Lui Mitică îi bate inima, să'i sară din piept. Fuge acum, tot cu pază, să nu facă sgomot. A izbutit să se depărteze bine de urmăritor.

Alt șuerat îl întâmpină : celălalt gardist a răspuns ; are să'i iasă înainte fugarului. Ce'i de făcut ? Mitică se oprește puțin, răsuflă din greu, lacrimi îi ard ochii. Urâtă viață !

E o potecuță la dreapta, ar putea să se infunde pe ea. Dar nu știe unde duce ! Ce-are aface ? Ducă or unde ! O să stea acolo, pitit în întuneric.

Se hotărăște. Cotește pe cărăruie. Pașii gardistului, grei, se aud. Mitică se oprește la tulpina unui pom, se face broască în iarbă.

Așteptă mult. Din locul lui, vede pe cei doi paznici că se întâlnesc și pleacă împreună vorbind. Sunt singurele glasuri omenești acestea, ce se mai aud în atâta noapte și singurătate, năpădite de freamătul grădinii.

Mitică simte că i-a intrat apă în pantofi. S'a udat și pe haine. Iarba e udă toată, de rouă. Inima iar îi sare din piept băiatului : a țâșnit o vietate lângă el ! O atinsese cu mâna. O broască, numai atât ! Broască, poate răioasă !

Acum, gardiștii sunt departe. Se gândește bine ce să facă.

Îl se pare cuminte să se întoarcă de unde a plecat. Auzise pe taică-său, că acolo unde pica o bombă, pe câmpul de război, era mai sigur că nu va mai cădea alta. Gardistul inspectase banca aceea, și n'avea să se mai întoarcă la ea.

Mitică porni într'acolo.

Așezându-se pe bancă, cu toată spaima prin care trecuse, băiatul adormi după câteva clipe, sgribulit, tot mai pătruns de frig, cu cât dormia mai adânc.

Îl trezi o durere cumplită, în tot spatele. Genele i se lipiseră, înclieiate. Nu vedea nimic și nu pricepea ce are la ochi. Un desgust în suflet, un gust amar în gură, îi strâmbau chipul. Cel dintâi sunet, pe care-l auzi, pornia din el: îi chiorăiau mațele!

Își frecă ochii, cu degete murdare. Înțelesese unde se află. Își aduse aminte tot. Intoarse capul: pe bancă, lângă el, mai era cineva, un om; dormia și acum, tovarășul necunoscut de restrîște. Se lipise de el, ca să-i fie mai cald, pe semne. Omul era mai vărsnic, i se vedea un crâmpei de mustață, cum ținea capul frânt în jos, — și mirosia greu!

Mitică își mișcă, își frământă spatele îndurerat. Dormise foarte rău! Il dureau toate oasele, răcise, și nici odihnit nu era! Își duse mâna la ceafă: găsi ceva, o gănganie calduță; un păduche!

Se sculă în picioare, hotărît să plece. Se făcuse ziuă. Tre-sări. La câțiva pași, îl privia liniștit, sugând dintr'o țigare, gardistul.

Când înțelese că e văzut, paznicul dădu din cap, cu amărăciune, și grăi mahnit:

— Te văd băiat de oameni de treabă, băiat cu carte; ți-ar sta bine la poliție, să te bată? Du-te acasă la părinții dumitale! Să nu te mai prind pe-aici!

Mitică puse bărbia în piept și plecă, umilit foarte. Mila și dojana sergentului îl pătrunseseră, îl palmuiseră.

Avea bani, îi era foame; dar abia se făcuse ziuă. Străzile erau pustii. În calea Victoriei, la răspântia din dreapta Teatrului Național, un câine ciobănesc își bălăbănia capul, către toate ulițele, nehotărît și se îndreptă către sosea, grăbit. Liceanul înțelese că animalul acela n'avea stăpân, n'avea culcuș, era hoinar.

Găsi o lăptărie deschisă, mai spre marginea oraşului. Bău două cafele cu lapte, mâncă pâine multă, hămesit. Iarăs se întreba încotro să se îndrumeze. În Cişmigiu, nu'i mai era locul. Se urcă în tramvai, spre Filaret. Avea să se plimbe prin Parcul Carol I.

Nu se mai uita cu prietenie, cu dragostea omului pentru natură, la arborii trufaşi, la întinderea de apă, tot mai luminată de soare. Se gândi, că se va însera, se va'nopta, şi că va trebui iar să doarmă undeva. S'ar fi putut oare strecura în vre-una din casele goale din Parc ?

N'avea unde dormi, şi Bucureştii erau plini de locuinţe ! Rătăcia, ca dulăul acela nemerit tocmai în calea Victoriei ! Şi profesorului de geografie încă nu'i făcuse nimic ! Avea să se poată oare răzbuna ? Revolver nu cumpăraseră ; banii se isprăviseră pe jumătate ; şcolar nu mai era ! Părinţii îl căutau, îl jeliau poate ; se vor fi dus la poliţie să se tângue că li-a pierit copilul. Căci îl iubiau, negreşit că'l iubiau ! Alminteri, l-ar fi ţinut în casa lor ? l-ar fi îngrijit ? l-ar fi trimis la şcoală ? i-ar fi dat lui, şi lui Florea, o cameră pe seama lor ?

Că erau bogaţi părinţii lui ? Dar cine i-ar fi silit să nu' trimeată şi pe el la o fabrică ? la vr'o negustorie ?

Mitică îşi aduse aminte de bunicii lui şi de sora mă-si. La mătuşe-sa, ar fi dat ochii cu verişoarele, fete mari şi iscoditoare. L-ar fi întrebat, dacă trece clasa, ce-a făcut azi dimineaţă, şi-ar fi trebuit să toarne minciună peste minciună, faţă de ele, de două fete. Şi-aşa, si verişoarele erau totdeauna ironice !

Se îndrumă spre casa bunicilor.

Bătrânii dormiau. Nepotul nu pătrunse la ei. Cum şi-ar fi îngăduit să'i deştepte ? Fără părinţi, nu mai fusese niciodată pela dânşii. Le aducea vr'o veste ?

Se azează pe un scaun, în grădină, unde 'l trimisese o servitoare. În adăstare, ghemuindu-se tot mai mult, adormi.

— Aicea erai ? se mirară bunicii, când îl descoperiră, fără să bage de seamă că'l treziseră din somn.

Bunica se întoarse, cât putut de repede, către poartă şi strigă tare :

— Vasile ! E aici !

Mitică holbă ochii și, până să se dumiriască, îi văzu rând pe rând înaintea lui, pe tata mare, pe bunica și pe taică-său, da, chiar pe el !

Tata veni la el, îi coprinse capul cu palmele amândouă, îi privi o clipă, bănuî că suferise copilul lui și'l sărută lung.

— Ce m'ai speriat, Mitică ! Unde-ai dormit ?

Băiatul istorisi tot, plângând, dar tot mai ușurat, mintând numai în privința cărților. Spuse că le-a vândut la mai mulți anticari, hotărît să nu-și salce cuvântul față de negustorul, căruia îi făgăduise.

— Dar servieta e la tine ? întrebă taică-său.

Mitică stătu câțva gânditor :

— Am vândut-o pe stradă... unui telal... îngăimă el.

Vesel că-și găsisese feciorul, Vasile Boteanu îl luă numai decît acasă, ca s'o liniștească pe Olga.

— Nu rămâi corigent, fii sigur ! Dacă ai numai doi „insuficienți“ și ești bine la alte materii.

— Profesorul de geografie mă urăște și mă trânteste la examenul de capacitate.

Vasile zâmbi, își aduse aminte, că și lui i se năzărise, în liceu, că e dușmănit de un profesor.

— Vorbesc eu cu el, Mitică, n'avea grije ! Îi spun să aibă cu tine mai multă îngăduință. Și va avea-o

S i n g u r

Vasile Boteanu ținea ca amândouă clădirile, ale căror planuri le făcuse el, să fie spre mândria lui. O nouă pleiadă de arhitecți se ivise, talentată, sânguitoare. Pe de altă parte, o faimă, ori cât de veche, se stinge ușor, mai ales după o perioadă de nelucru, ca aceea din timpul războiului mondial. Valurile care înălțaseră dela fund în fruntea societății omenii noi, îi acoperiseră pe mulți din cei de eri, bogătași, nume iustre.

Boteanu trecuse în contract supravegherea, de către el, tuturor lucrărilor arhitectonice. Voia să fie găsit la lucru, procopsiții zilei. Avea să stea toată vara în București.

Marile călduri veniră înainte de începerea vacanței șco-

lare. Olga le suferia în tăcere, dar copiii începuseră a vorbi de plimbări, de jocuri, de munți și de mare. Lumea se călătoria, sau se pregătia să plece; nu se mai vorbea pretutindeni decât de viligiatură.

Vasile, care s'ar fi sburlit la ideea unei despărțiri de Olga, ajunse și el, pe nesimțite, să se întrebe, unde s'ar putea duce familia lui, să se răcoriască și, totuși, să-i fie aproape.

Căldurile sporiau, copleșiau, obosiau și desgustau. Mitică, trecut în clasa cincea, merita, după chibzuința lui taică-său, dovada unei prețuiri, a unei iubiri mai vădite. Florea tânjia, se ofula parcă; iar Olga se resemna, tăcea, pica de somn, ai fi zis, slăbită și ea.

— Cu vitejie, Vasile hotărî într'o seară, în veselia copiilor, data plecării familiei sale, peste 10 zile, — la Sinaia. Localitatea era frumoasă, era apropiată. Lângavă tocmai se ducea să-și caute casă acolo. — avea să caute pentru amândouă familiile, înrudite. Vasile avea să vină în fiecare Sâmbătă, să-i vadă pe ai lui, iar Lunia avea să se înloarcă la lucrări, în Capitală. Dacă Olga nu avea rochii destule pentru sezon, nu avea decât să-și ia croitoreasa acolo, la Sinaia. În zece zile, pălării se puteau face, sau găsi gata, și patruzeci!

Fără amănuntul acesta, cu croitoreasa, o domnișoară care venia adesea și-i lucra în casă, Olga s'ar fi împotrivit despărțirii de bărbatu-său, temându-se că el vrea să-și taie inima în două, că va suferi; că suferă numai închipuindu-și că poate fi lăsat singur de Olga lui. Dar pentru că el se gândise și la rochii și la pălării, ca soții care se mândresc cu gătelile și frumusețea nevestelor lor, și adăogase îndată că va veni la fiecare cinci zile să-i vadă, Olga primi cu ușurință.

Ea simțise de altfel de mult nevoia aerului de brad, a răcoării și a schimbării priveliștii. Pe de altă parte, doria să-l apropie mai mult de sufletul ei pe Mitică, tot sălbătăcit, și spera că la Sinaia va fi mai ușor, rămasă numai cu copiii. Ii era milă de Florea, care avea călduri uneori.

Lui Mitică, părinții nu-i pomeniseră niciodată de servietă și de cărțile vândute, și înstrăinatul copil, fără să simtă ei, se apropiase mult de părinții lui, în cugetu-i căit.

În fiecare Sâmbătă, Vasile sosia cu un tren de seară în gară

Sinaia, unde era așteptat, pe orice vreme ar fi fost, de toți ai săi. La munte plouă des. Uneori îl primia și Aneta, cumnată-sa, și se întâmpla să fie de față și Lângavu. Ba și Goldenberg ghiabur acum, în viligiatură, își lungia gâtul subțire, să-l vadă la fereastră, sau în ușa vagonului, de departe.

Hermann îi rămăsese prieten, deși se despărțise de el și de Dobroschi, pentru că îl cunoștea, de pe când erau copii amândoi, pentru că înduraseră mizeriile războiului, și chiar pentru mai puțin: pentru că se întâmplase să intre amândoi, ca doi tovarăși obidiți, în Capitala dorită cu nesățiu și cu durere, și împărțiseră frățeste o jumătate de pâine albă.

Lui Goldenberg nu-i putea eși din cap pățania soției amicului său, cu hoții. Când și-o aducea aminte, tremura tot și căsca gura, strâmba fălcile, ca și cum el ar fi stat cu mosorul căluș între dinți.

Vasile îi strângea mâna cu plăcere, cu dragoste, imprumuta vag simțimintele lui Hermann, dar, totuși, văzându-l la Sinaia, reședință regală, localitate pentru aristocrați, stând în mijlocul gării, impresurat de familia lui, alături de doamna Goldenberg, grasă, pieptoasă, trufase de mătasurile și de bijuteriile ei: cu cercei, inele, lanț de aur, broșe, toate scoase la iveală: Vasile Boteanu da un pas înapoi din prietenie, supărat un pic de atâta avere pusă la galantar, avere agonisită lesne, de eri abia.

„Cum se mai îmbogățesc de repede Ovreei ăștia!“ îi trecea prin gând Românului, care încercase și el samsarlăcul și traficul cu nepermisele permise.

Unele din vilele cochete mai păstrau urmele războiului, dar acestea nu mai înfiorau, nu mai treziau dureri proprii. Războiul, mizeriile lui, se închegea în poveste, se depărta în vreme, nu mai era după cum îl trăise și îl răbdase fiecare ins. Mănosul pământ al țării își îndestula norodul, pe trândav și pe harnic, de-avalma, pe hoț și pe mucenic.

Nu se mai muncia atâta în cât să se exporteze, pricină de scumpete, dar era destul rod în țară ca să huzuriască, delatăraran până la mitropolit. Flămânzii, hămesiții, nu se mai săturau. Toată lumea suferise foamea, sau îi purtase grija, în anii măcelului și ai spaimii, și acum se întrema, se ghițuia,

nu mai avea alt fel. Strivirea atâtor vieți, dărâmarea caselor, risipirea averilor, prăbușirea treptelor sociale, suflaseră din inimi și din minți, puțin înrădăcinatele idealuri, omenia, cuviința. „Să fii bogat, să huzurești“, parcă numai atâta putea gândi lumea, de după război.

Din București, Vasile Boteanu nu avea ce bunătați să aducă la Sinaia, unde nu lipsia nimic. Vagoanele erau veșnic liesite; se călătoria greu; un pachet încurca. Ar fi fost nevoie de mai multe linii fierate, decât pe vremea micului regat. Boteanu însă nu se da bătut, îndura lesne toate plăciturile călătoriei, — el era dintre cei care suferise în război și pentru că nu avusese pe cine iubi, nici de cine să fie iubit, om care să-i fie aproape, să-l vadă de pe o zi pe alta și să-i vorbească.

Gelozia, curiozitatea, care îl măcinaseră și ațipiseră deodată în el, erau și ele în parte, un rezultat al hămeselii.

Intr'o Sâmbătă, întârzie și scăpă trenul. Cu puțină părere de rău. Făcuse parcă într'adins. Nu se grăbise. Ploua, și Vasile se gândise cu neplăcere că plouă și la Sinaia și că va sta înghesuit pe culoare, în picioare, privind peste câmpia întunecată, bătută de spicele plumburii al ploii, până dincolo de Ploesti. Și însăși adăstarea familiei lui, în gară, pe un timp ca acela, i se infățișase mohorită și de porunceală. Telegrafice că a pierdut trenul.

În seara aceea, își perindă prin minte viața trăită după război. Îl luase Haralambie Lângavu mai întâi să-l învețe a cumpăra și a vinde tot felul de mărfuri. Apoi, după o ceartă cu cumnatu-său, întâlnindu-se din întâmplare cu Goldenberg, intrase în cărdășie cu el și cu Dobroschi. În cele din urmă se întorsese la profesia lui: începuse să se clădiască în Capitală!

Și o întrebare i se impuse: era el oare cu adevărat om cinstit? Când avusese două drumuri înainte-i, al mizeriei și al necinstei, pe care din ele apucase? Ba nici că șovăise prea mult, el, omul plecat la război, omul care își jertfise, în gând, viața pentru patrie.

„Sunt un om de rând, își răspunse Boteanu. Nu sunt în stare să am o voință a mea, legată ferecată de propria mea chibzuială. M'am dus la război cu turma, înrăurit de pornirea tuturor; am avut toată vremea vitejia și lasitatea celor

mai mulți din ea și, în timp de pace, am fost și eu prins de setea tuturora de bunuri, de foamea hămesiților, de dragoste chjar, nevoe și ea l și de gelozie, fără nici o constrângere și o-preliște — cum m'am purtat cu Olga și cum am iubit-o de ne-bunește mai apoi ! — Scăpați din laturile datoriei militare, am dat buzna în societate și am apucat fiecare câte un scaun, foarte puțini dintre noi nemerind locul ce'l dobândisem odinioară. Golani flămânzi, nu ne-am repezit decât la praznic și la toate plăcerile ce ne lipsiseră...

Boteanu își aduse aminte că pe Olga n'o iubise îndată, după ce se întorsese la cămin, ei mai apoi, după ce el plecase din casă, aproape hotărît s'o părăsiască.

„Din pricina bănelii că trăise cu Neamțul, cu Franz Grünwald, sau pentru că puterile sufletesti, sădite poate pe cele trupești, nu'mi erau încă refăcute ?” se întrebă Vasile.

Și el își aduse aminte de Băbălău, îl văzu cotropit de obosială, în scaunu'i de ministru ; i se năzări, aevă, Dobroschi, ducându-l de spate la ușa cârmuitorului de țară, ca să nu se piardă o afacere ; îl văzu pe Hermann Goldenberg, tremurând, împărtășind toată durerea Olghii, abia scăpată de groaza hoților.

„Oare numai mila, se întrebă mirat Boteanu, și ideia răspunderii mele de soț, de tată, să fi dospit în mine toată compătimirea, toată dragostea de care și astăzi vibrez pentru ea, pentru Olga ?”

Omul privi adânc în gândurile sale. „Fără întâmplarea aceea, urmă el să cerceteze, cu hoți, cu spaimă, n'aș fi venit oare acasă, și nevastă-mea nu mi-ar mai fi fost dragă ?”

„Pe semne că războiul mă despodobise de toate sentimentele omenesti frumoase, și numai sguđuri puternice m'le-au readus”, urmă să cugete Boteanu, aducându'si aminte că și pe Mitică îl iubia, numai de când copilul fugise de-acasă ; că până atunci îl privise pe băiat cu răceală.

Talazuri de gânduri veniau rând pe rând să bată în el, neconținut. Boteanu nu căuta să le potoliască, să le îndepărteze. Gusta parcă o plăcere să le fie matcă și țarm, să se cutremure de ele și să le priviască. Trăise multă vreme fugind de gânduri, de fierberea lor, izgonindu-le. În război, ins fără nume,

le ura ; mai târziu, când gelozia îl încolțise, căuta să nu cugete, și era robul sbuciumului nesuferit.

Acum îi plăcea tălăzuirea de gânduri ; se cufunda în ea, o stărnăia, refăcut cu desăvârșire, tare la trup și la cuget. Se mira de unele stări sufletești, prin care trecuse, și se trudia să le găsiască temeiurile.

Găsi îndreptățită curiozitatea lui : l-a iubit și a trăit Olga cu Franz ? N'a trăit cu el, decât numai dacă l-a iubit, asta era sigur ! A putut, femeia cinstită, muma a trei copii, iubindu-și soțul, să iubiască alt bărbat, un an, doi, și, întorcându-i-se soțul, să-l uite pe ibovnic și să revină la întâiul ei amor ?

Nu fusese Olga false cu niciunul ? Îi iubise pe amândoi, și cu aceeași patimă și aceeași sinceritate ? Ca să ajungă a-l iubi pe Neamț, pe cotropitorul țării, ucigaș poate al soțului iubit, ce drum plin de piedici străbătuse inima soției iubitoare, și cât de îndelungat ! dela ură până la amor !

Nu era oare aci dovada unei iubiri sau pasiuni mai puternice decât aceea îngăduită, oficială, poruncită chiar, a soției pentru soț ? Și cât prețuia atunci dragostea de astăzi a Olghii, pentru bărbatul ei ?

Iubia, femeia, numai pentrucă era în firea, în datoria ei, să iubească, pentrucă era acțiunea obișnuită a inimii sale ușurate ? Nu'l mai avea pe Franz, nu mai spera să'l aibă, se bucura că soțul se întorsese, îl iubia pe acesta, se mulțumia cu el, ca un flămând cu pâine goală !

Judecata și simțirea lui Vasile Boteanu se prinseră, se amestecară, se încăerară învrăjbite la unele momente și se descurcară multă vreme, neastâmpărate și puternice.

Omul ar fi putut lua alt tren, de noapte, ca să se ducă la Sinaia, dar se mulțumia să depene gânduri, stăpân parcă pe o libertate ce n'o mai avusese de mult, singur în toată casa.

Cu alți ochi, cu liniște, privi odaia lui de lucru, fostul iatac al lui Franz. Pereții nu spuneau nimic ; tănuiau ca și patul larg din dormitor, acelaș pat în care dormia și el, Boteanu, soțul.

Omul zâmbia cu amărăciune, ca unor mici și deșarte dureri. „Dece vreau să știu ? Dece îmi cere inima siguranța că am fost înșelat ? Căci numai asta aștept ! Orcine mi-ar spune că

n'am fost, nu m'ar liniști, nu l-aș crede ! Numai Olga mi-ar putea destăinui, și nici pe ea n'aș crede-o, decât dacă mi-ar spune : „da, te-am înșelat !” Atunci de ce nu sunt sigur că așa este și mai am nevoiea unei întăriri ? Pe semne, pentru că aș dori grozav să nu fie așa ! Nenorocire : aș dori să nu fi fost înșelat, și nu pot crede decât contrariul !”

— „Lăerămioaro !” zâmbi Vasile imaginii Olghii, statornică în ochii lui. Și inima i se strânse, ochii i se umeziră, îndurerat de atâta haină căutare a vinovăției ei. Unde voia să ajungă cu încăpățânarea curiozității, a nevoii lui de-a ști un adevăr mort, dăunător, un fapt divers fără urmări, sau poate tocmai cu minunate urmări : cu dragostea vădită de astăzi a Olghii, mai puternică, mai vie decât în trecut pentru soțul ei ? Cine știe, își zise Vasile, ce muștrări de cuget cumplite va fi îndurat ea, și numai acelea, ca un vânt puternic, au aprins dragostea ei pentru mine !..”

Și a doua zi, Duminică, Boteanu ar fi putut pleca de dimineață cu trenul spre Sinaia, dar se sculă târziu, obosit, și își aduse aminte că Haralambie, — care și el era în București, — îi spusese că un cunoscut al lui voește să-l consulte, pentru clădirea unei mari construcții.

Telegrafie la Sinaia : „Azi, împreună Haralambie, afaceri. Nu vin. Sărutări”.

Bărbatul

Până Sâmbătă, când negreșit că nu avea să mai scape trenul, lui Boteanu i se părură zilele nesfârșite.

Miercuri, pe calea Victoriei, după amiază, văzu venind în spre el o siluetă cunoscută. Se legăna cu grație ; era o cucoană, — hotărît frumoasă !

Inceteni pasul, ca să nu treacă pe lângă ea repede și să aibă răgaz s'o vadă bine. Încă nu știa cine este.

Doamna simțise de departe că este privită și-l cunoscuse pe arhitect. Când se apropie, ca și cum era firesc să se opriască, întrucât fusese atât de neclintit și mult privită, doamna se opri, ridică bărbia și mai mult, surâse.

Își dădură mâna bucuros. Era Zoica Vasilescu.

— N'ai fost la Sinaia, Sâmbătă ! Ți-ai trădat familia, după câte-am auzit ! Incepu Zoica, luându-l cu ea pe arhitect, pe nesimțite. Nu te socotiam în stare de trădări...

— Dar de ce altceva ?

— Dumneata ești din bărbații, care cred că nevasta lor e cea mai frumoasă femeie.

— Și te-ai mirat poate de zâmbetul cu care te-am întâmpinat cale de o poștă !

— Da, adevărat ! fără să-mi dau seama ! spuse convinsă, Zoica Vasilescu.

— Dar mai sunt și alte cucoane frumoase și care ne plac foarte mult.

— Așa ? Cât de mult ?

— Atât încât să fim capabili de o trădare.

— A, nu te cred ! chihoti vesel, Zoica. Te lauzi, domnule Boteanu !

— La mine chestia e mai complicată: ar trebui să-mi trădez și cumnatul.

— Dacă mi-ai fi în față, (mergeau alături pe calea Victoriei la pas) mi-aș permite, zău, să-ți dau o pălmuță peste gură.

— Unde te duceai ? Te plimbi ? întrebă Vasile.

— Nicăiri. La cinematograful Haralambie a plecat aseară la Arad.

— Da ?

— Nu știi ?

— Și ești singură ? întrebă Vasile, apăsând anume pe cuvântul „singură“, gândindu-se la Christache Pufuleț.

— Eu sunt singură, ordecâte ori vreau și-mi place. Mă plictisesc grozav ! Vegetez, nu trăesc ! Incep să îmbătrânesc... rosti ea, zâmbind și privind și catifelat și aprins tovarășul, ca să-i fie peste puțină acestuia s'o vadă bătrână cumva.

— A, nu ! protestă Boteanu.

— Și n'am cunoscut viața, poezia ei ; oftă Zoica. N'am întâlnit încă bărbatul, care să mă subjuge, pe care să-l iubesc cu patimă !...

— Dar Haralambie ?...

— E lăngav, după cum îi e numele : ca o mâncare nestărată, nepiperată, unsuroasă. N'am nici măcar un prieten. Mă

erezi ? Cele ce 'ți spun duminică acum, zac în mine de ani, nemărturisite. Sunt o fire veselă, altfel... mi-aș lua în serios amărăciunea și deziluziile, și cine știe ce-aș face !

Mâna dreaptă a lui Boteanu atinse pe cea stângă a Zoichii și rămase lângă ea, în dulce tovărășie consolatoare.

Arhitectul își aduse aminte că plecase să se întâlnească cu un coleg al lui, ca să se sfătuiască dacă pot lua împreună o lucrare de seamă, și că făcuse calea întoarsă ca să se oprească cine știe unde. Își scoase și își privi ceasornicul mașinal : întârziase cinci minute ; ar mai fi fost încă timp.

Ideia părăsirii unor interese bănești, pentru o femeie, pentru ibovnica iubită a lui Haralambie, îl bucură, îl învioră, ca o dovadă de tinerețe, de nepăsare idealistă.

Pricepea limpede acum că, de când o văzuse pe Zoica Vasilescu, îi plăcuse, o dorise, și i se păru că supărarea lui pe cumnatu-său purcesese și dela dragostea acestuia pentru e-Il pizmuia. Să aibă Haralambie asemenea amantă !

Boteanu își aduse aminte cu drag că Zoica îl privise, dela prima cunoștință, în adâncul ochilor, deși putea prea bine să știe, că el nu are nici bani, nici nu l-ar putea îngădui, ca Lângavu, pe Christache Pufuleț. Haralambie se lăudase, fără îndoială pe vremuri, că mulțumită lui are cu ce trăi cumnatu-său...

Ca'n vis, se urcară într'o birje. Caii mergeau la întâmplare. Din când în când, Zoica îi făcea semn birjarului : la dreapta, la stânga. Seara cădea. Vasile răspundea ; conversația se insuflețea ; sărutări sgomotați, ca mugurii când se deschid în primăvară.

Boteanu simțea că-i e dragă femeia aceasta, de demult. Îi trebuia sărutul ei, apropierea, strângerea de ea, cu orice preț ! Imagina cumnatului Lângavu, o alunga mereu din minte ; iar de nevastă și de copii uitase, ca și de Cristache Pufuleț !

Zoica intrupa laolaltă toate femeile visate, întrevăzute, dorite o clipă, cu aprindere sau vag ; la bae, pe drum, la bal, pe plaje, în vagonul unui tren, într'o lăje, într'un film cinematografic, într'o carte. Pe toate le intruchipa, și totuși alta era ibovnica pentru care cumnatul cheltuia sute de mii de lei ; era femeia îndrăgostită de el, odată, de când îl văzuse, și ră-

masă, ca jarul acoperit de spuză, în inima lui dornică după noutate, tânără, lacomă de senzații, de voluptate. Numai rotunjimi, durdulie, sănătoasă, încât să dea și altuia din sănătatea ei rumenă, sglobie, veselă, surzând și săgetând cu privirea, parcă și când se plângea că n'a iubit încă. Zoica măria cercul de simpatie al arhitectului, tras numai în jurul casei sale. Fără să se gândiască la copii și la nevestă, Vasile simțea bucuria insului care scapă dintr'o carcără și respiră într'o grădină. Fără să știe, dragostea lui pentru Olga îl ținuse rob, îl încătusase. Nu-și chema amintirea a lor săi ; o îndepărta din instinct.

Ziua, seara, trecura de graba, cu pimbarea, cu cina. Zoica ar fi vrut să petreacă noaptea acasă la Boteanu.

— N'am avea nici o grije acasă la tine, nu-i așa ? Familia ta e la Sinaia, unde te așteaptă să vii Sâmbătă.

Plăcerea stricării unei căsnicii și a răpirii unui bărbat credincios nevستی-si, ar fi fost desăvârșită pentru Zoica, dacă izbutia să intre în casa lui Boteanu și să se culce în patul soției.

Boteanu ocoli răspunsul, își aduse aminte de Franz, de ofițerul german, care și le poate că rămânise la iatacul lui. O asemănare, între ceace îl îmboldia să facă Zoica și se petrecuse poate în casa lui, îi opri mintea în loc câteva clipe. Dar își aduse aminte și de Lângavu. Casa Zoiciei era ținută de Haralambie, cel care îi pomenise de două ori de Neamț. Și răspunse, revenindu-și din turburare :

— Nu, dragă. N'am servitoare și totul e răvășit. Într'o casă de femei, e ca la maici : curat ; într'una de holtei, e ca la călugări : urât și pustiu ! Haralambie al tău nu poate veni delă Arad, până poimăine ! Te mai temi de cineva ? strecură el cu siretenie.

Zoica înțelese, că dacă mai stărue, poate veni vorba de Pufuleț și se îndreptară spre lăcașul ei.

Se opriră înaintea unei căsuțe la stradă, fără etaj, cu câteva trepte de piatră, pe care urcai de pe trotoar. Zoica scoase o cheiță în vârful degetelor, din poșetă.

— Cu „Yale” deschizi ? întrebă Vasile.

— Broasca cea mai sigură, cu cheia cea mai mică

Întrară amândoi. Impingând, ușa se închise la loc. Cine

Ţi vrut să intre din stradă, tot cu chee ar fi trebuit să deschidă; pe când din casă, se putea deschide învârtind puţin un buton de bronz.

În antreul salonaş, în care se aflau, Zoica făcuse lumină. Căsuţa avea electricitate.

„E cea mai simplă clădire”, gândi arhitectul, privind în juru-i. „O cameră la dreapta : de dormit; una la stânga : sufrageria”.

— Curte are casa asta ? întrebă el.

— Are, şi comunică cu strada pe după casă. N'ai băgat de seamă ? De doi ani stau aici.

Şi femeia îşi aduse aminte, că locuinţa aceea era a ei ; că i-o cumpărase Haralambie şi că-l costase două sute de mii de lei. O umflă râsul :

— De-ar şti el, că cumnatu-său îi onorează casa, în lipsa lui, aproape de miezul nopţii !.. Ce ochi de broască ar holba !

I se păru aşa de cu haz Zoichii, vizita cumnatului şi mura ce-o vedea aeeva, a lui Lângavu, că nu mai conţinea din răs, căsca ochii şi se sguduia toată. Băuseră multişor la cină, ea şi Boteanu. Râzând şi el, o luă în braţe şi-i potoli râsul cu sărutări.

Masa de toaletă din iatac era încărcată cu feldefel de flaconaşe de parfum. Infăţişarea streină a locului în care avea să se desbrace şi să se culce, purta ca o lumină prin negura sivă din mintea lui Boteanu.

— Ce parfum îţi place ? îşi aruncă braţele moi şi rotunde, după gâtul lui, Zoica, în vârful picioarelor, trăgându-l spre ea, aproape goală, cu sânul tot la vedere, în cămaşa-i spânzurată de umeri în două panglicuţe.

— Ce parfum ţi-e drag ? stăruia ea, întinzând gura.

— De lăcrămioare ! bolborosi el, o sărută numai odată şi înălţă capul, fulgerat de amintirea celeilalte, văzând-o într-o scăpărare de lumină pe Olga : subţire, palidă, nobilă, ruşinată de avântul plăcerii ei, rupând vădit un stăvilar, când se arunca la pieptul lui, jertfindu-se parcă.

— De lăcrămioare-ai zis ? întrebă streina din faţa lui, alărâându-i-se de gât, trăgându-l, voind s'o mai sărute, nebănuind

că ibovnicul, acesta, era cu gândul, chiar în clipa aceea, căl se poate de departe.

— Nu! În nici un caz! Mai bine nu te parfuma de loc! rosti el, desfăcându-i brațele, și își netezi părul, ca și cum stricarea cărării de pe cap îl nemulțumia acum.

Dar nu-i veni în gând să plece. Imaginea Olghii se stinsese. Formele rotunde din fața lui îl imbiau. Se desbracă, glumind:

— Câte uși are iatacul? Mai are una! Bine c'o știu! Dă în curte printr'un coridor. Un arhitect e mai iscusit decât altul, când s'ar întâmpla să vie domnul bărbat. Și iatacul se deschide cu „Yale“?

— Da! chihoti Zoica. Și Lambie n'are și cheia dela dormitor. Pot să-l țin în antret, și noi să stăm aici...

— Prost, domnul Lângavu! Lipsit de prevedere! răsă cu hohot Boteanu și își strânse în brațe tovarășa.

Trecuse mai mult de un ceas, și nu dormiau, când auziră clar, în tăcerea nopții, că ușa de către uliță a antreului se deschide.

În primul moment incremeniră. Așteptară, — ca încă un sgomot în antret să le izgoniască sau să le adeverească temerea.

Se auziră pași. Zoica pricepu că insul pătruns în casă se îndreaptă spre butonul luminii electrice.

— Or hoții, or el! șueră ea, la urechea lui Vasile, apropiată de gura ei, pe acelaș căpătâi.

O undrea de lumină străbătu întunericul iatacului. Boteanu se dădu jos din pat și, repede după el, și Zoica. Ea întoarse butonul luminii — odaia se luminează — și se așeză cu spatele așa ca să acopere ușa prin care intra raza de lumină din antret: pentruca Lângavu, — căci el trebuia să fie, li cunosuseră amândoi tusea de fumător, — să nu poată afla, că iatacul este și el luminat, dacă ar fi pus ochiul la vr'o crăpătură a ușii.

Din mâni, foarte nervoase acum, femeia îi făcea semn lui Boteanu să se îmbrace, să și ia hainele și să plece, să se strecoare prin ogradă.

Vasile se îmbrăca de zor; își pusese ghetele, înfășurând șireturile cu grabă pe cărâmbi, neîncheeindu-se nici la vestă.

nici la guler. Ca un tâlhar, cu băta de inimă pripite, se subție pe ușa ce da într'un coridor mic.

I se păru o veșnicie, până ajunse la trotoar. Privi în toate părțile, inchipuind în toate umbrele nopții făpturi pânditoare. Ulița era pustie, nici de departe nu sosia un sgomot de pas, de roată.

La vr'o trei sute de metri departe de căsuța tainică a cumnatului, liniștit, Boteanu se opri, — i se deslegase o gheată. Mirat, se întreba :

„De ce mi bătu inima așa de nesăbuit ? De ce mi-a fost frică ? Nu mi-a făcut multă plăcere ideia, că'i pun coarne lui Haralambie ? Bine-ar fi fost să afle și el ! Să mă vadă acolo ! Mă grăbia Zoica, cu semnele ei desperate, cu groaza ei ? Mi-era teamă de Lângavu ? Ea avea de ce să se teamă, avea socotelile ei, femeia : își pierdea pâinea albă și luxul“ !

„Nu mă gândiam la moarte, nici la ceartă măcar. La nici un fel de primejdie ! Răpăiam însă bunul altuia ! eram prins asupra unui furt ! O considerăm veșnic pe femeie — proprie prin minte, că Haralambie, însurat fiind, nu mai avea drept să asupra ei, chiar când mai avem acasă o femeie ! Nu mi-a trecut prin minte, cu Haralambie, însurat fiind, nu mai avea drept să fie stăpân pe încă o femeie ! M'am ascuns, și am fugit de el ca un hoț.

Boteanu ajunse acasă, la cântatul cocșilor, obosit, descu-rajat. Scăzuse în stima sa. Se disprețuia : și fiindcă nu dăduse ochii cu Lângavu, care avusese curajul să'i pomeniască de două ori de Neamț ; și fiindcă i se părea, că nu mai e în stare să cuceriască o femeie, s'o lase și s'o uite, trecând tinerește din aventură în aventură ; nici să poarte amintirea unei cuceriri amoroase, ca pe o roză la butonieră, până s'o vesteji, cu ifos prin lume.

Nu putea dormi ; se plimba stingher prin casă ; zorile se iviau în ferestre. Pustiu era pretutindeni ; el nu mai avea nici un rost, când ai lui nu se aflau în juru'i !

„Sunt oare atât de legat de Olga ? Atât de cinstit ?“ se întreabă el.

Și în turburea zare din fereastră, ochii lui obosiți văzură imagina Olghii. „Lăcrămioaro !“ murmură induiosat Vasile.

și strânse tare din pleoape, înțelegând că icoana ei dănuiește ca săpată în adâncul ochilor lui ! zdrobind-o parcă de drag, cu sufletul lui la olaltă, cu lumina ochilor lui !

După aventură

Sâmbătă, Boteanu veni la gară cu o jumătate de ceas mai de vreme, — ca să nu piardă trenul. Izbuti să aibă un loc în vagon : călătorii se mai impușinaseră ; vacanța era pe sfârșite.

Nici în tren, nici în gara Sinaia, îmbrățișându-și nevasta, copiii, Vasile nu-și aduse aminte de Zoica Vasilescu. Amintirea amantei lui Haralambie, a femeii care intrupase un răstimp pe toate femeile dorite și necunoscute, a femeii care-i plăcuse cu aprindere câteva ceasuri, nu pierise, dar avea alte vecinătăți în cugetul soțului.

În gară, așteptându-l, erau și fetele lui Lângavu și nevasta, care-l întrebă pe dânsul, de bărbatu-său.

— Nu știu pe unde o fi ! glăsui senin, Boteanu, pe când se îndrumau spre casa din Sinaia, grup vesel și risipit la poala munților, în dantela de umbră culcată de arbori ici colo pe drum.

Și vedenia întregii pășanii din casa Zoichii, ibovnica cumnatului, îl năpădi de astădată pe Vasile, răpindu-l dintre ai săi, încercuindu-l, înstreinându-l de namilele munților dinaintea lui, de vocile copiilor.

Omul se văzu în ceasul în care își înoda sireturile ghetelor ; ridică privirea la culmile întunecate și singuratice, căută ajutor în priveliștea din juru-i, — ca să izgoniască propria sa imagină, nesuferită. Se văzu, ca pe un alt ins, strecurându-se în uliță, călcând larg, hoț urmărit poate, pășind cu grije, ca să nu treziască bănueli și să nu facă sgomot, pe când ghetele-l bocăniau totuș, neprinse bine de picior, gata să se desfacă din legături.

În capătul străzii, răsăriră două persoane cunoscute, cu mantale albe de automobiliști. Nu aveau loc, de lătărețe ce erau. Făceau semne amicale ; copiii dădură fuga spre ele. Boteanu își încordă privirea, neîncrezătoare. Erău : Lângavu, chiar el, și Hermann Goldenberg.

Vasile se dădu cu un pas înapoi, cu desăvârşire zăpăcit. Dar familia lui, veselă, călca de zor acum întru întâmpinarea lui Haralambie. Cei doi cumnaţi se găsiră în curând faţă în faţă, îşi dădură mâinile, şi Vasile pricepu limpede că Lângavu nu ştie nimic asupra vizitei lui la Zoica Vasilescu. Boteanu îl văzu pe Haralambie sărutându-şi nevasta cu drag, ca un bărbat pe care nici o femeie nu l-a înşelat şi înjosit de curând.

Vasile băgă de seamă mai apoi, liniştit şi înveselit cum secade, că între Lângavu, antisemit înviersunat, şi Herman, o mare prietesug. Veniseră împreună cu maşina, — fostul vopselear avea automobil —, şi puseseră la cale să cineze împreună, cu familiile lor şi cu a lui Boteanu.

„Eu am spus totdeauna, gândi Vasile, că Evreii sunt bucuroşi să ne fie prieteni şi mai ales să le fim, şi că râvnesc după societatea noastră; dar să nu le aducem aminte că nu sunt Români. N'am cunoscut nici un Ovrei şi n'am auzit să fie vreunul, care să nu fie încântat, că a putut să treacă de Român, faţă de cineva de oricine! Afară de cei care fac meserie din naţionalitatea lor!“

Ajunşi în vestibulul casei, mare, cu canapele moi, se aşează toţi, afară de copii, neobosiţi, porniţi pe joacă. Goldenberg şi Lângavu căutară să stea alături, ca să continue a vorbi şi a râde.

Urmărindu-i, Boteanu se întristă oleacă. Cu Hermann se cunoştea de copil, veniseră împreună din război, făcuseră parte dintr'o tovărăşie, câştigând bani şi, totuşi, nu ajunseseră nici odată atât de buni prieteni, pe cât se vădia să fie Hermann cu Haralambie, deşi se cunoşteau de eri alaltăeri. Oare el nu se putea apropia de nimeni, atât încât să-l simtă lângă inima sa, sau trăsese în jurul său un cerc, fără să vrea şi să ştie, nălbise un zid, până la care şi Herman şi Lângavu ajunseseră vreodată şi daseră înapoi?

Fireşte, nu-i păsa de ei! Nu-i socotia vrednici de dragoste frăţiască. Dar întrebarea iscată, merita să fie adâncită, să dea răspuns. Nu avea prieteni, așa cum i se părea că alții au; prieteni, care să-i scoată vrute şi nevrute din cuget, nimicuri şi spovedanii, unele de care să se mire însuși că sălăsluiseră în

el : mărturisiri sau observații, ce nu s'ar fi desvăluit fără pri-lejul unui schimb de suflete.

Era el dintre oamenii tainici ; dintre cei care nu vor nici pe sine, nici pe alții să'i cunoască ? Dar cât de mult ținea, cu toată lupta ce o da cu sineși, să afle ce se petrece în sufletul Olghii, cu Franz ! Dacă Neamțul a fost iubit cu desăvârșire ; dacă a fost vr'odată iubit, dacă !... Dar asta era cu totul altceval

Olga se sculă de lângă soră-sa, privindu'l adânc, veni spre el, i se așeză alături, îngrijorată puțin. Vasile simți că toată făptura ei, concentrată, viețuiește pentru el, și omul se turbură, stăpănit.

— Ești îngândurat, șopti ea. Nu ți-e bine ? Ce este ? Știi, urmă Olga, am făcut bagajele, ca să plecăm din Sinaia. Luni pornim și noi cu tine.

Văzând că el putuse lipsi într'o Sâmbătă, soția găsisese și alte motive bune de întoarcere la București.

— De ce nu mai rămâi ?, întrebă Vasile.

— Plouă prea des. Pierdem toată vara, fără să fi simțit căldura soarelui. Copiii uită tot ce-au învățat. Acolo au să mai pună mâna pe carte.

Botenii se despărțiră de ceilalți și seara cinară singuri. Familiile Goldenberg și Lângavu aveau să petreacă la olaltă, după cum se înțeleseseră căpeteniile lor.

Hotărâtă plecarea din Sinaia, Botenii se găsiră Luni la căminul lor din București. Sora Olghii, și ea nu avea să mai stea decât o săptămână, risipită și aceia în plimbări prin valea fermecătoare a Temeșului, în automobil, cu familia Goldenberg.

Arhitectul avea încă de lucru și se temea că marile clădiri, începute sub privigherea și călăuzirea sa, în primăvară, nu se vor putea sfârși. La fiecare două săptămâni, materialele de construcție se scumpiau ; se întâmpla ca unele să nu se mai găsiască, și lucrul sta pe loc ; meșterii pricepuți plecau de la bina la bina, după o chenzină mai mare ; — nu se mai putea pune temei pe nimeni. Până și salahorii amenințau cu părăsirea muncii și izbutiau să și măriască plata.

Olga își vedea bărbatul amărit, îngrijorat, enervat uneori,

Il întreba și afla dela el pricina stărilor lui, dar se temea că el mai are ceva.

Femeia ține atât de mult la înrăurirea ei și își prețuiește atât de înviersunat dragostea, că e rănită în suflet, când pricepe, când simte, că nu izbuteste. Bărbatul e silit să se prefacă adesea, că nu are griji, că e vesel, ca să nu se depărteze de inima lui bănuitoarea femeie.

— A fost destul, să nu mă vezi odată două săptămâni, — zise Olga, pomenind astfel de Sâmbăta în care lipsise Vasile dela Sinaia și petrecuse mai apoi cu Zoica Vasilescu, — ca să te răcești de mine.

Vasile Boteanu știa, fără să fi deschis ochii prea mult în juru'i, ce destrăbălare caracteriza întreaga viață de după război, ce împerecheri de cotilion fantastic se împânzia între alcovuri, și că nici odinioară, în București, nu erau multe familiile cinstite. Dintre oamenii politici, căpeteniile și pilduitorii țării, primii cetățeni, câți trăiau numai cu nevestele lor și câte din nevestele lor erau oneste ?

Boteanu își aduse aminte și de alții, mai mici și mai apropiați. Dobroschi își lăsase și soția și copiii ; Lângavu, cumnatul, ținea două case. Numai Goldenberg nu puna și nu purta coarne, — dar el era Ovrei.

Imagina Zoichii Vasilescu nu aducea muștrare în cugetul lui Boteanu, ci amintia șubrezenia și falșitatea familiei. Vasile nu avea de ce să se dojeniască ; avusese numai un capriciu trecător pentru ibovnica lui cumnatu-său. Se răz bunase pe obrăznicia lui Haralambie, răscumpărase rânjetul și vorbele acestuia în doi peri, despre Neamț, despre Franz.

— În doi ani, se mai poate ; dar în două săptămâni ? murmură el, pomenind la rându'i de vremea ocupației germane, lungă de un an și opt luni.

Replica lui ar fi turburat-o cumplit pe Olga, dacă o auzia. Dar fusese murmurată, așa ca să se piardă.

Răceala, de care vorbise Olga, coborâse într'adevăr între soți și o simțiau amândoi. Femeia, deși nici ea nu este în stare să aibă aceeaș iubire neîntrerupt, nu-i înțelege scăderea la cel care o iubește pe ea. Olga suferia ; dar și ea își aduse aminte de ofițerul prusac, ca de o greșală cumplită.

Boteanu avea și alte supărări: vremea prielnică construirii se sfârșia, iar clădirile de sub răspunderea lui nu se terminaseră. Nemulțumiți, proprietarii lor, nu'i mai achitaseră ce aveau de plătit; clădiri noi, arhitectul era sigur că nu se vor mai construi în primăvară.

Insuși numele lui bun era amenințat, ca al unui om care nu se ținuse de cuvânt. Viața se scumpia mereu, banii se sfârșiau. Vasile îi văzuse pe părinții lui în mizerie, istoviți, și se temea, că nu le va putea veni în ajutor.

El nu era deprins să se plângă nimănuia. La ce s'ar fi jecuit? Lângavu, Goldenberg, Dobroschi, prosperau, neguțătorind munca și produsul altora, pe când el, ca o casă veche, se ruina, era amenințat cu peirea.

Boteanu se gândi că e singur pe lume. Olga, nu'l părăsise și ea la cel dintâi prilej, când cu plecarea lui din Muntenia ocupată, și trecuse de partea și în brațele vrăjmașului?... Asa să fi fost oare? Trebuia să afle! să afle cu orice preț! Lăcrămioara?...

Mărturisirea

Domnica mai întâi, iar la trei săptămâni după ea Dumitru Boteanu, bărbatu-său, închiseră ochii pe vecie. Bătrânii mor de boale care nu ucid, de supărări, care înviersunează viața în cei tineri. Se sfârșesc. Casa și cele două sute de mii de lei, puse la o bancă, rămaseră feciorului lor.

Vasile îi plânsese, cheltuisese cincizeci de mii de lei cu înmormântarea lor; înțelesese, luminându-i cu privirile lui de adio, că bătrânii aceia fuseseră obârșia vieții lui, mărginite și ea, hărăzite morții.

Nu fusese singur pe lume, cât timp trăiseră ei; îl mințiseră senzațiile și sentimentele sale! Ar fi avut cui să se încredințeze cine să-l asculte, să-l certe la nevoie și să-i spulbere nemulțumirile și rătăcirile.

Nu era singur nici acum. Avea copii, avea nevastă iubită și iubitoare. Dar, era acum în rolul răposaților, nu mai era fiu, era părinte și soț, iar un tată nu găsește în copii săi același reazăm și înțelegere, pe care le găsesc copiii în părinții lor; iar nevasta, om strein, se poate preface că te iubeste!

Zile, săptămâni, lui Vasile i se părea că vocea lui sună prea tare, în văzduhul înghețat al ernii, în camerele casei lui. Apoi, obișnuitul vieții îndepărtă printre amintiri și șterse senzaționalul sguđuitor al morții.

Vasile Boteanu fusese ofițer, văzuse în război sute de leșuri omenesti; văzuse sute de bărbați în plină viață, stând la pândă, ca să ucidă, alergând, răcnind și sbătându-se deodată, sfârticați, rupti la pământ, amuțind, morți hidoși!

Și tânăr, necăsătorit, și mai apoi, Vasile se întrebese de multe ori, dacă este adevărat ce spun scriitorii și ce reese din operele literare: că dragostea e marele motor al vieții omenesti. A întreba, însemnează a te îndoi.

Moartea lui Dumitru Boteanu, la trei săptămâni după nevastă-sa, îl uimi pe Vasile. Bătrânul nu mai voia să trăiască, închidea ochii, să nu mai vadă decât înlăuntrul lor, se despărțise de lume, o singură grije, un singur cuvânt avea: să fie îngropat alături de Domnica lui!

Domnica mai fusese odată măritată; mai avusese un soț, și Dumitru Boteanu își incredințase totuș viața cu desăvârșire femeii divorțate, femeii care avea amintirea altor îmbrășișări, altui bărbat. De puține certuri își amintia Vasile, în casa părintească, și de nici una stărnită din gelozie. Rămăși singuri, cu trecere de vreme, femeiușca mărunță și uriașul ei, își contopiseră sufletele într'unul singur. Feciorul lor îi vedea mereu, așa cum îi zărise în chilia lor din chioșcul grădiniței, după ce nu-i văzuse de aproape trei ani: măsurându-și mâinile, degetele, unghiile, și răsând amândoi bătrânii cu hohote, — el aplecându-se asupra ei, ea dându-se pe spate, lăcrămând de fericire.

Și numai decât, altă amintire își croia drum: el venise să-i vadă pe părinți și să-i întrebe, mai întâi pe departe, apoi față în față: ce știu despre ofițerul neamț, găzduit în casa lui, și cum s'a purtat Olga în timpul ocupației germane... Băbuța, mama lui, fără nici o șovăială, cu tărie, își apărase nora și'l ocărâse pe fiu, că e gelos, că e bănuitor! Pusese atâta inimă muma, că și rușinase fiul, — dar nu'i plivise bănuiala.

Neavând de lucru, șezând mai mult acasă, Boteanu relua firul gândurilor și neliniștilor vechi. Toți cei ce îl înconjurau,

erau aceiași prieteni și martori ai tânărului și frumosului ofițer prusac. Haralambie venia des să și ia nevasta sau s'o aducă dela sora ei, Dar nimeni nu scăpa vr'un cuvânt despre Franz, și nici despre ocupația germană.

Lângavu era mai vesel ca orcând. Veniseră liberalii la putere, — el se înscrisese în partidul ordinii, cum îl numia el, — avea să fie numit prefect în Ardeal și i făgăduia lui cumnat-său lucrări monumentale, în județul ce avea să îl cârmuiască.

Preocupări bănești nu-l mai supărau pe Boteanu, de când moștenise banii părinților și casa, ce avea s'o vândă pe preț bun. Politică nu făcuse; dar, văzând și el că nouile partide nu pot ridica valoarea leului românesc, nici pune o stavilă scumpetii, dorise să vină liberalii, partid supus sefului, orânduit, hârșit în viața de Stat.

Cu vremea, leul scăzu și mai mult, viața se îndoi în scumpete, dar nădejdea în noul guvern dăinuia. La Genova, șeful guvernului, și mai cu seamă la Lausanne, ministrul de externe, d. Ion Duca, se dovediră pricepuți și mari oameni politici. Cu prestigiul țării se putea să crească și valoarea leului, iar prețul caselor n'avea să scadă în București: era prea mare nevoia de locuințe. Boteanu avea de vânzare casa părinților.

Nu mai avea multe preocupări și, totuș, era nemulțumit, neliniștit. Cele rămase crescură și obosiau prin monotonie.

Golurile săpate de război în făptura lui, hămesitul le umpluse: mâncând, trândăvind, plimbându-se. Petrecuse, iubise. Dar pusese moloz și pământ la repezeală, unde ar fi fost nevoie de ciment, de beton. Trupul nu se simția năruindu-se, clădirea era aceeași, dar sufletul scância, suferia în zidirea nesănătoasă.

Având timp să se observe și să cugete asupra și, intelectualul zicea despre sine: „ca mânăstirea meșterului Manole, am un suflet în zidurile mele, altfel aş cădea. Dar vai de sufletul acela!” Și gândindu-se că arhitectul Curții de Argeș zidise o femeie, Boteanu se întreba, dacă sufletul Olghii este al lui, cu desăvârșire, dacă femeia s'a închis în el, ca o stridie în carapacea sa. Să'l fi uitat ea pe frumosul ofițer prusac? Să nu și mai aducă oare niciodată aminte de el? Mireasma de lăcrămioare să n'o fi cunoscut și celălalt și nu'i amintia femeii,

chiar ei, clipele de voluptate ale amantului ? Să nu fi fost nimic între ei ? Să fi fost Germanul așa de bine crescut, așa de puțin militar și bărbat, încât să fi fost fericit cu un cămin, care'i amintia de al lui : cu copii, cu o mumă neprihănită și o gospodină vrednică ? Cum de'i eucerise Germanul pe toți ? pe copii, pe Olga, care îl zugrăvise făliș cu simpatie, pe Dumitru și pe Domnica Boteanu, părinții chiar ai săi ?

Ca o muscă prinsă în păenjenis, Olga simția că se țese în jurul ei o mreaje tot mai deasă. Se mișca, se sbătea, apropiindu-se, întrebând, cu îngrijorare și cu bucurie totdeodată, pentru că doria să fie preocuparea de căpetenie a soțului, adorat acum. Îi iubia, împotriva amintirilor necruțătoare, a muștrărilor sale de cuget neadormite.

El o pândia neînterupt ; alerga cu privirea, cu sufletul spre ea, cu lăcomie și ascunsă neîncredere. Și-ar fi lipit urechea îndelung la inima ei. Privirile i se adunau uneori ca într'o lupă, aprinse și încordate, căutând ochii ei, ceea ce trăia nestins în adâncul lor, icoanele trecutului.

Florea și Mitică, cu cererile lor, cu imaginea lor, cu îngrijirea ce li se datora, copii silitori și cuminți, potoliau pasiunea, cugetarea și neliniștea părinților.

Tocmai în luna Martie, Lângavu izbuti să fie numit prefect al unui județ de pe graniță, din Ardeal. În ajunul plecării, noul demnitar dădu o masă mare familiei și prietenilor. Cumnatul Vasile nu se putea să lipsiască, el și toți ai lui. Doamna și domnul Goldenberg erau și ei de față. Petrecerea, cu lăutari, ținu până după miezul nopții. Până și cucóanele, cele cari se codiau, sau nu le plăcea, fură silite să bea : vin, șampanie, lichioruri.

Botenii avuseseră grije să și trimeată copiii acasă, la culcare, pela zece și jumătate. Întorși și ei la cămin, după spartul zaiafetului, veseli, fără pic de somn, palavragiau cu însufletire.

— Haralambie și-a văzut visul cu ochii l... Demisiona dela liberali, dacă nu'l numiau. „Pentru ce fac politică ?”, mă întreba pe mine și eu îi spuneam că liberalii au dat independența regatului, că tot ei întregirea neamului. Se făcea că n'aude. La frontieră, o să se înțeleagă bine cu grănicerii și

vameșii. Câți ofițeri s'au îmbogățit! Prin diferite locuri trec zilnic, de contrabandă, turme, cirezi și altele!

Băutura îi amețise și îi înviorase pe amândoi soții. Olga întrebă, veselă, cu nepăsare:

— Il socotești tu așa de necinstit pe Haralambie? L-ai mai văzut cu femeia ceea, frumușică de altfel, știi, cu care l-am zărit amândoi, în restaurantul de peste drum de teatru?

— Ee! cu Zoica Vasilescu?

— Da de unde îi știi numele?

— Am cunoscut-o cu el. Lângavu nu se ferește, ca alții! I-ai spus ceva nevesti-si?

— Nu, dar știe și ea că nu e sfânt bărbatu-său. Zice că așa sunt toți!

— Dragă, rosti Vasile, Lângaru o iubește pe soră-ta. Asta e de ajuns! Cu inima n'o trădează.

Boleanu tăcu o clipă, se gândi la ce spusese. Făcu o sifintă asupra-și. Cefuri se desfăceau în mintea lui. Intra în sfera unor gânduri mai limpezi, de demult cuibărite, gata să se deslușiască.

— Adevărata iubire e îngăduitoare. Să nu-l iubești pe careva pentru tine, ci pentru el. Să-i vrei fericirea. Dacă ceva, ce nu-ți place ție, îl fericeste pe el, sau pe ea, suportă! Copiii nu-și iubesc jucăriile; dacă le ar iubi, nu le-ar strica. Dragostea nu e decât pentru oamenii în vârstă, pentru cei cari sunt în stare de sacrificii. Nu pune condiții, nu veni cu morala ta, când iubești!

Olga îl asculta, îi plăceau vorbele lui, dar nu-l putea înțelege desăvârșit, nici nu-l putea urmări bine. Ca niște voaluri cenușii se jucau pe dinaintea ochilor ei; dar îi era plăcut, era cu sufletul pe buze, se simția ușoară, ca într'o sanie în fuga telegarilor. Întrebă răsând, afundându-se într'un jet.

— Cum așa? nu pricep! Să nu-i ceri nimic omului, nici un sentiment? omului pe care îl pierzi din ochi?

— Să nu-i ceri, ca un tâlhar: punga sau viața. Ce-ți cer eu ție? Nimic!

— Poate că, dragă, răsă cu hohot de astădată Olga, rezemându-și capul pe spătarul scaunului larg, n'ai ce să-mi ceri! Toate sunt ale tale, sufletul și toate clipele vieții mele!

— Te-ai îmbătat ? o sărută el, gură pe gură.

— Da, și vreau să'mi ceri ceva, dar ceva ce nu mi-ai cerut niciodată, și nu știu ce mi-ai cere!

— Un secret ! Vrei ?

— Un secret !

— Și mi-l spui ?

— Da !

— Și nu mă minți ?

— Dece să te mint ?

— Pentrucă nu știi cât te iubesc ! Nu știi că orce s'ar în-
lâmpla, orce mi-ai spune, orce ai fi făcut tu vr'odată, nu țin
seama ! Ești Olgața mea ! Vei fi a mea ! Eu seamăn tatii și
mamei !... Spui ?

— Da, răspunse sărutându-l mereu, cu brațele încolăcite
pe după gâtul lui.

— L-ai iubit pe Franz ? întrebă Vasile, tot aplecat asu-
pra ei.

— Da ! șopti limpede Olga, și adăogă îndată, cu tărie : dar
nu ca pe tine !

Un fior cald îi trecu lui Boteanu prin șira spinării, dar nu
se ridică ; tot aplecat stătea, mai voia să afle, nu știa ce, și ne-
știind însuși cum privește mărturisirea de atâta vreme adă-
stată, nesperată însă.

— Și dece nu mi-ai spus până acum ? întrebă soțul, răgu-
șit deodată.

— Poate pentrucă nu m'ai întrebat. Te superi ? Îți pare
rău ? se miră ea. Poate că nu trebuia să'ți spun ! glăsui Olga,
pe când el își trăgea grumazul din cercul brațelor ei.

Bărbatul se dădu cu doi pași mai departe de fotoliu, în
mijlocul odăii. Asudase, șerpi îi umblau prin spate, privirea îi
se imperdelă, simțea nevoia să'și strâmbe fața, ca să și-o
destindă.

Olga se așeză mai bine în jilț, mânănită, îngrijorată puțin.

— Ai făcut tu asta ? borborosi Vasile, și înălță vocea : te-ai
culcat ?... Ai fost metresa Neamțului ?

— Nu, n'am fost ! glăsui plângăcios Olga, și se ridică spăi-
mântată, trezindu-se.

— Minți ! Ești în stare să întorci vorba dela un minut la altul. Te-ai îmbătat !

— Da, am fost beată, și n'am știut ce spun !

— Taci, nerușinato ! Femeie stricată !

Olga se făcu dreaptă ca o trestie, apoi se scofâlci pe picioare, capu'i căzu cu bărbia în piept. Un tremur nervos o cuprinsese toată. Incepu să bâlbăe. Un plâns fărămat de voința de a'l stăpâni, de-a vorbi limpede, o frânse la pământ. Nu'i veniau la îndemână fraze, ci numai cuvinte.

— Nu știi cât te iubesc ! găngăvi ea.

— Nu știu, pentru că nu l-am cunoscut pe Franz, ca să'mi spună el ! Nu vreau să știu ! De-acum s'a sfârșit ! Te mai lasasem odată, când înțelesesem limpede, dintr'o vorbă a lui Haralambie !... Mi-a fost milă de tine, când au venit hoții aci... Am vrut să uit ! N'am putut crede că tot în casa asta m'ai pângărit cu Nemții !...

Olghii nu'i scăpa un cuvânt, toate le culegea, le implânta în inimă. Se frământa pe jos, plânsul o sguduia, părul i se despletise.

— Nu mi-e milă de tine ! spuse cu glas răstit bărbatul, privindu'și soția. cred mai de grabă că te prefaci. Plângi, te târăști la picioarele mele : astea sunt armele voastre, când vi se dă sufletul pe față. Unde mi-e haina ? întrebă el, zărindu'și-o îndată.

Numai de haină se desbrăcase. Se îmbracă, se încheie la toți nasturii, neștiind ce ar mai spune, neștiind încă ce are de făcut.

Se îndreptă spre ușe :

— Nu pleca ! Să'ți spun !... Ascultă-mă ! Și tu, în Moldova...

— Nu te mai pot privi ! Mi-e scârbă de tine !

— Copiii noștri ! împreună mânilor Olga, în genunchi, rălăcită.

— Nu știu ! Nu vreau să știu ! l-am pierdut, ca și pe mama lor !

Boteanu deschise ușa ; ieși.

Pe jos, ghemuită, cu un caer de gânduri încalcite în minte, Olga stătu mult.

Auzise pașii lui boncănind pe trotuarul din fața casei, de-

părtându-se. Așteptase să 'l audă revenind. Se făcuse tăcere adâncă apoi, tot mai grea, mai ciudată, mai fioroasă.

Plânsul secase, tremurul contenise. Numai umerii, din când în când, se smuciau către piept.

Pe jos, ghemuită, nemai auzind nici un sgomot, ca fără auz, își revăzu toată viața. Cu asprime, cu revoltă, își aduse aminte de greșala ei.

„Păcatul vechi, aduce osândă nouă”! își zise ea. Dumnezeu fusese bun destulă vreme. Își iubise iarăș bărbatul, precum se cuvenea. Il iubise, nemai păstrând pentru sine nici o apărare, nici o milă!

Era drept să fie pedepsită! Nu merita nici o mângăere, nici un ajutor! Pe Dumnezeu nu'l mai putea îndupleca. O părâsise! Merita osândă cumplită! Ea singură trebuia să se pedepsiască!

În sfârșit, o durură mădularele, simți țăria podelelor. Se uită împrejură'i; se uită cu dispreț la făptura ei.

În neștire, ca prin abur, femeia se sculă de jos, își adună părul despletit și risipit în jurul trupului, și se îndreptă către oglinda iatacului.

Era lumină și aci; patul era făcut în adăstarea soților.

De departe își zări chipul. Li zâmbi searbăd, dar, când fu aproape, trezită de odată din obosiala chinuirilor sale, se înspăimântă, fața ei era galbenă, suptă, vărgată de dungi negre, ochii cu cearcăne, holbați, streini.

Scutură din cap, bātu din pleoape, lăsă oglinda. Își îngropă obrazul în palme și stătu așa, simțind că se pierde, că se cufundă.

Apoi un gând, unul singur, se rosti în mintea ei goală: „sunt nenorocită!”. Rosti lung, apăsător, cele două cuvinte, ca și cum voia să se convingă de înțelesul lor.

Sgomote vagi, svonul marelui oraș, pătrunsesese până la auzul ei: se făcuse ziuă de mult!

Un ciocănit, în ușa de către odaia copiilor, n'o făcu să întoarne capul. Se pomeni cu Florea și cu Mitică înainte-i.

Copiii zâmbiau, ciripiau, căre mai de care, neștiutori:

— Ați petrecut mult aseară, mamă? Și noi am băut șampanie! Nu v'am auzit când ați venit! Florea se îmbătase!

Ca într'un vis, muma își sărută lung copiii. Brazde se răsturnară în cugetul ei ! Păși cu ei de mână, afară din iatac, răspunse la întrebările lor. Ei se duceau la școală.

Altă viață avea să înceapă poate... Va mai putea, va mai vo' să trăiască ? Să se depărteze de casă copiii mai întâi ! spre școala lor !

— Vreau să dorm, sunt foarte obosită. Am petrecut aseară... spuse ea scurt servitoarei și se închise în iatac.

Gândurile i se așezaseră în minte, fără să le mai vânture, fără s'c mai chinuiască.

„Vasile nu va mai veni de astă dată. Dacă vine, nu vom mai avea zile luminate împreună ! Vine pentru copii, nu pentru mine ! În rândul trecut, când s'a întors la cămin, a adus un revolver, ca să mă apăr de hoți, și l'a pus la îndemâna noastră, în cutia toaletei“.

Nu se mai gândi mult. Cu hotărîre, cercetă cutia mesuței, lungind degetele până în fundul cutiei, unde se afla arma: un patrat, cât podul palmei.

Privi în țeava mai îngustă decât era subțire degetul ei cel mic. O undă caldă îi porni din piept, i se urcă spre cap. O duioșie, o milă mare pentru sine, pentru viața ei, a Olghii, o năpădi, și ochii i se umplură de lacrimi. Plânsul nu mai sfârșia. Își șterse ochii, aspru, cu podul palmei. Seătură din cap. Puse țeava între dinți, o îndreptă spre cerul gurii... Trase.

Pocnetul revolverului și căderea pe parchet, sgomotoasă, nu se auziră. Lăcrămioara își dădu sufletul singură, după câteva slabe svârcoliri. Sgomotul vieții urma să crească, să învâluie. Nestinsă, lumina electrică din iatac priveghia, mută, rece, profană. Ziua nu pătrundea în încăpere, prin perdele, prin storurile dese.

S f â r ș i t u l

Despărțindu-se de Olga, borborosind : „mi-a fost milă de tine !“, dârj, cu limpezime, Boteanu se opri în antret, își luă pălăria, își îmbracă bine paltonul ; eși în curte, în stradă și trecu pe dinaintea casei lui, fără să-i arunce o privire

Călca cu pasi mari, bătea pământul cu putere, ca și cum

își afirma o voință. „Mi-a spus, în sfârșit ! Am aflat din gura ei !” Și iar îi veni ră pe buze, din vorbele spuse la despărțire : „mi-a fost milă de tine !”

Cu acelaș par larg, egal, hotărît, de învingător, trecu de piața statuii lui Lascar Catargiu, intră pe strada Primăverii. Un tramvay electric venia în goana mare. Din capătul străzii, ochii lui Boteanu fuseseră atrași de luciul șinelor și nu se mai clintiau de pe ele. La ivirea tramvayului, lui Boteanu i se părură că năvalnicul vehicul a răsărit din pământ, și dădu energie din cap, îi vorbi în șoaptă :

— Vino pe trotuar ! Calcă-mă ! Omoară-mă !

Vagoanele erau pline de lume. Ciorchine stăteau oamenii pe treptele lor, agățați. Vasile se opri și surâse, ca la o priveștiște nouă : „sunt nebuni ! Lumea a început să înnebuniască. Își pune viața în primejdie, și pentru ce ? Ca să se ducă acasă !”

Își încetini mersul. Se opria și mergea iar. Ajunse în dreptul frizeriei, în care, întors din război la București, în prima zi, își lăsase urâta barbă de culoarea tutunului mahorcă, pentru Olga, da ! ca să nu se mai sperie de el.

Se opri înaintea frizeriei, o privi cu stăruință, începu să-și aducă aminte de ea. Și depărtatele momente, cel de odinioară și cel de astăzi, se apropiară între ele, în mintea lui, făcură punte peste tot ce se întâmplase.

Venise oare și-acum să lepede ceva : înfățișarea lui, neplăcerea... ce neplăcere ? Plecase din casă și-atunci, — Olga rămăsese leșinată, — dar ca să se întoarcă ; acum însă plecase pentru totdeauna, ca să n'o mai vadă pe Olga !

„Vreau să n'o mai vad pe Olga !” repetă Vasile, înaintea frizeriei, meru privind-o, stând locului ca uitat acolo, cu brațele încrucișate, cu bărbia în piept. „Eu vreau să n'o mai vad... pe Olga !”

Oameni zoriți, cu poveri unii, treceau pe lângă el, îl atingeau fără voce, tramvae electrice sburau, huruiau, își băteau clopotul. „Vreau să n'o mai vad ?”, se întrebă încet, îndoelnic Boteanu. „Pe Olga să n'o mai vad ?”

De zeci de ori se întrebă. Oftă nedumerit ; nu pricepea ce se întreba. Numele nevastei lui i se părea rotund, frumos, dulce. Se urni din loc, ajunsese la grădina Atheneului.

Un grup de oameni adăsta pe trotoar, în fața hotelului Palace Athénee. Boteanu intră în ceată. Pâlcul se adună și dădu buzna, se urcă, în tramvayul care sosia. Vasile se urcă și el, luat de mulțime. Impins mereu, ajunse înlăuntrul vagonului. Un tânăr, un admirator al arhitectului Boteanu, sau un simplu zidar, îl salută cu respect și-l pofti în locu-i, într'un fund de bancă.

Vecinul lui discuta cu cei de pe banca din față. Boteanu asculta, rumega, neliniștile din cugetul lui poate, larma din vagon și a străzii, frânturi de gânduri proprii.

Dela o vreme începu să prindă bine cele ce se vorbeau în apropierea sa.

— Lumea de acum e nepăsătoare de moarte, zicea un domn între două vârste, oacheș, cu sprâncene stufoase, cu capul vârît între umeri, — nu mai prețuiește viața pentru ea însăși, oricum ar fi ea. O vrea îmbelșugată, n'o pricepe altfel. Toate mulțumirile și nici o grije! Dacă n'are bani, își sacrifică cinstea, care uneori însemnează familia, patria. Dacă el, înțelege că ea nu-l iubește, o ucide sau se sinucide!

— E o stare bolnăvicioasă, răspunse alt domn, mai tânăr, blond, foarte subțire, cu plete. E nevroza războiului. Are să treacă. S'au înmulțit grozav, e adevărat, tâlhăriile, și crimele pasionale. Lumea nu mai citește. Operele literare, îmbogățind spiritul cuilde, cu caracterizări, cu nuanțe, îi potolia omului pornirile proprii și înăscuta lui sălbătăcie.

Tramwayul luneca, se clătina, se opria în stații; în hala cea mare, de pe cheiul gârlei, șezu mult și se porni de pe pod vijelios.

Boteanu începu să înțeleagă discuția vecinilor. Asculta. Îl interesa. Negura din mintea lui se destrăma, se lăsa pătrunsă de raze de lumină.

„Se vede că s'a întâmplat ceva, gândi el. O dramă pasională. Nu pot trăi oamenii fără dragoste!”

Și-și aduse aminte de ce lăsase acasă: pe Olga, svârcolin-du-se pe jos, după mărturisirea ei, cerându-i ertare. Își șterse ochii, dorind să izgoniască priveliștea, slab năzărită.

Voi să asculte cu încordare și, fără să se hotărască, se dădu din vagon jos, când vecinul lui de bancă se coborî. „O, ce

departe sunt ! Tocmai la capătul oraşului !" bombăni el, mirat. Aci e cartierul Suter".

Incepu să depeze din picioare mărunt, apoi iar slăbi pasul. Se opri. Se sgudui tot.

Ca un vulcan izbucni în el. Căscă gura, respiră tare şi des. Ridică braţele în sus şi le lăsă cu desnădejde : „Mi-e dragă ! Mi-e dragă !"

Locul se învârtia, uliţele se strâmbau. Omul clăti din cap, pătruns de suferinţa sa, cu ea în piept, în gâtul umflat, în ochii holbaţi, pe buzele-i ofilite: „Şi mă iubeşte şi ea... Cu siguranţă ! Era nenorocită ! Ce nenorocită era !"

„De ce mi-a mărturisit ? se întrebă el, cu necaz. De ce am pus-o să-mi mărturisiască ?"

Se uită în juru-i ; era pe calea Rahovei, cobora către centru. „I-am spus, îşi aminti el — „mi-a fost milă de tine !" Şi acum nu mi-a fost milă ! Nu mi-a fost, în faţa ei, adiniaurea ! Am lăsat-o nenorocită, galbenă, tremurând, plângând, de nu mai semăna cu ea, cu Olga ! După ce eu i-am scos, cu viclenie, spovedania !"

Şi o văzu înainte-i pe Olga lui, ca întro zi când se iubiau, când era linişte între ei. Deschise ochii mari, ca şi cum voia să-i facă loc, aproape vesel c'o vede. „Lăcrămioara !" murmură el, şi lacrimi, multe, potopenie, îl înceară privirile.

Se opri iar ; privi în toate părţile. „Ce-i de făcut ?" îi veni să strige tare, să întrebe cerul de deasupra, albăstriu, depărtat, casele, oamenii, toţi nepăsători, fiecare alt om, cu soarta lui, cu casa lui, cu povara sufletului lui.

Merse înainte-i. Păşia nehotărît, cotia la întâmplare după colţul uliţelor, trecea dela un trotoar la altul ; căutând să fie singur, ferindu-se de oameni, care îl făceau să se simtă străin şi pierdut pe lume.

Totuş, după o femeie, ivită înaintea sa dintr'o curte, siluetă fină, suplă, cu mişcări domoale, cu o legănare în mers cunoscută, Boteanu păşi grăbit, nu atât cât s'o ajungă şi s'o oprească, dar n'o părăsi din ochi, până departe. Femeia călca pripit, se zoria.

„La cine se duce ? se întrebă Boteanu. Spre cine zboară așa de volnic ? spre bărbat, sau spre amant ? Atâta e toată via-

ta : iubire ! Un bărbat și o femeie ! Numai pentru amor creștem, muncim, mințim, furăm, dorim bani și glorie!“

Foarte ostenit, — nu dormise toată noaptea și nu era deprins să vegheze, — se așeză de câteva ori la câte o masă, pe scaunele cofetăriilor și ale restaurantelor din cale. Intr'un loc așipi și se deșteptă tresărind, uimit, nemulțumit : într'altul ceru ceva de mâncare. Măncă, plăți și plecă.

Hoinări mult, ocoli zadarnic punctul către care țintea, spre care se îndruma. Pela ceasurile trei după prânz se pomeni în strada Cometa. Iși zări căminul. ca odinioară, când se înforcea de pe front.

Cenușa de pe jarul minții lui neodihnite se spulberă, ca dată la o parte. Voința i se clarifică. „Nu pot fără ea, fără Olga !“ se înduioșe Vasile Boteanu, călcând hotărît. O ert, fără să pomenesc de ertare. Era așa de nenorocită ! A greșit, ce-i drept cam mult : timp de doi ani aproape ! Dar poate că a fost silită de împrejurări... In locul ei, eu însumi oare n'aș fi făcut la fel ? Iși luase adio dela mine, mă socotia mort : și eu aș fi făcut ca ea ! Asta trebuia să-mi vină în minte : că n'aș fi fost mai sfânt nici eu, și că n'am fost ! Cum de nu m'am gândit ? Nu pot fără Olga ! Oare mă așteaptă ea ? După cum m'am purtat ?“

Un gardist se plimba alene pe dinaintea porții. Boteanu intră în curte fără să fi băgat de seamă gardistul.

Ocoli pe la bucătărie. Cu pași moi, foarte mișcat, nefiind în stare să potrivească în gând cele ce avea de spus, pătrunse prin odăi. Ușa iatacului era deschisă. Stătu în prag, întinse gâtul, așinti privirea neîncrezătoare, tot mai holbată : dădu buzna : o zărise pe Olga.

Ca niște bolovani uriași se aruncară una peste alta în câteva clipe fărâmele de idei : „iat-o! Olga este! e încă pe jos !... dar n'am lăsat-o aici ! poate e leșinată ! e moartă !“

Se încovoe peste leșul întins pe podele. Se scofâlci. Părul i se sburli ca de arici la ceafă. Ridică un braț în aer și-i căzu pălăria. Răcni spăimântător, o singură silabă : „Lă !...“ voise să strige „Lăcrămioaro !“ și, sugrumat, se frânse alături de Olga lui, ca izbit în creștet de o măciucă.

Când se trezi, își duse mâinile la frunte, dar nu-și scoase bandajul. Avea ghiață la cap și era rănit,—se și lovise în cădere.

Văzu lume în jurul patului său. Fusese adus în rezerva unui spital. Se uită cu atenție la unul din medicii aflători în odaie. I se păru că domnul acela are barbă de țap și că saltă prin casă.

— Joacă, joacă, titirezule ! zise el, surâzând cu bunăvoință. Mie îmi place ! Dar cine sunteți dumneavoastră ? întrebă el pe ceilalți, rotindu-și ochii.

Erau de față trei medici, cumnatu-său Haralambie și Herman Goldenberg, acesta cu batista mereu ștergându-și ochii.

— Pe zidari nu-i angajez eu ; urmă el, crezându-i dela vreo bina. E treaba Italianului ! Și nu mai sunt arhitect !

Doctorul, cel cu bărbuță, vorbi în taină cu Lângavu și acesta eși din cameră, unde se reîntoarse împreună cu Mitică și cu Florea.

Copiii priviau dela ușă, cu groază. Medicul le făcu semn să se apropie de pat.

— Îi cunoști ? Uită-te bine la ei, domnule Boteanu. Îi cunoști pe tinerii ăștia ?

Bolnavul privi spre copii și moțai din cap, râzând ușor :

— Sunt samsari. Nu-i mai lasă la Minister, la Producția excursivă (voia să zică intensivă). Ministrul cel nou îi mătură pe toți ! S'a isprăvit cu permisele ! Ha ! Ha !

Cei trei medici se strânseseră într'un ungher. Lângavu se apropie de dânșii :

— Ce credeți, domnilor, este vreo speranță ? întrebă el încet, ca să nu-l audă copiii.

— Dumneata nu ești decât cumnat, nu-i așa ? Nici o nădejde, cred eu. Un sistem nervos sdruncinat de pe front ! Un intelectual, o minte trudită ! Dar mai cu seamă tranșeele, măcelul, bombardamentul ! Este încă una din milioanele de victime ale războiului ! E mort !... E ca și mort !

**În biblioteca ziarului „Universul“
se găsesc de vânzare :**

	<u>Prețul</u>
Calendarul pe anul 1926	30 lei
Romanul Nach Paris.	25 „
„ Gösta Berling.	25 „
Povestea lui Țuguilă, vol. I	6 „
„ „ „ „ II	8 „
<hr/>	
O călătorie în Suedia	
Noți albe.	
Povestea unei inimi	
Colecția Universului Copiilor p. 1925 (în 3 vol.)	90 lei
„ Ziarului Științ. și Călătoriilor p. 1925	150 „
„ Universului Literar p. 1925	100 „
„ Colecția Veseliei p. 1925	100 „

Blocuri, carnete, maculatoare, de diferite mărimi, nume-
rotate, perforate, etc., în cantități mari și mici
și cu prețuri reduse.

C.B. - 8 / 15-8-9

lei 700